

T.C.
İSTANBUL MEDİPOL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Benjamin Constant: Özgürlük ve Toplumsal Sistem

KENAN BODUR

SİYASET BİLİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DANIŞMAN

Prof. Dr. Atila YAYLA

İSTANBUL- 2022

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar tüm safhalarında etik dışı olabilecek bir davranışımın olmadığını , bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, bu tez çalışması ile elde edilmeyen tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynakçaya aldığımı, yine bu tez çalışmasında ve yazım sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığını beyan ederim.

AD SOYAD

İMZA

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
TEŞEKKÜR	iv
KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	10
1. BENJAMİN CONSTANT'IN HAYAT HİKAYESİ	10
1.1. Constant'ın Hayatı ve Kariyeri	10
1.2. Düşünce Yapısını Etkileyenler	15
1.2.1. Benjamin Constant ve Madame Isabelle de Charrière.....	15
1.2.2. Benjamin Constant ve Madame Germaine de Staël	18
İKİNCİ BÖLÜM	23
2. LİBERAL GELENEK	23
2.1. Liberal ve Liberalizm Kavramlarının Etimolojisi	23
2.1.1. Liberalizmin Tarihi Gelişimi	24
2.2. Liberalizm Aydınları ve Özgürlük Üzerine Düşünceleri	27
2.2.1. John Locke ve Özgürlük	27
2.2.2. Adam Smith ve Özgürlük	30
2.2.3. David Hume ve Özgürlük	32

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	37
3. BENJAMİN CONSTANT'IN ÖZGÜRLÜK VE TOPLUMSAL DÜZEN ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ	37
3.1. Constant'ın Fransız Devrimi hakkındaki düşünceleri	37
3.2. Jean- Jacques Rousseau ve Toplum Sözleşmesi	45
3.2.1. Rousseau'da Egemenlik Kavramı ve Açılımı	47
3.2.2. Constant'ın Rousseau'ya Yönelik Eleştirileri	48
3.3. Constant ve Özgürlük Düşüncesi	56
3.3.1. Constant'ın Özgürlükle ilgili Genel Düşüncesi	61
3.3.2. Negatif ve Pozitif Özgürlük	64
3.3.3. Constant'ın Özgürlük Düşüncesinin Kaynağı	67
3.3.4. Kadimlerin ve Modernlerin Özgürlük Anlayışının Kıyası	69
3.4. Constant'ın Sınırlı Siyasi Egemenlik, Modern Özgürlükler ve Temsili Sistemin Rolü Üzerine Düşünceleri	72
3.4.1. Constant'a göre Anayasa ve Anayasal Düzen	82
3.4.2. Siyasi Egemenlik ve Hakların Korunması	86
3.4.3. Constant'a göre Hükümet Sistemi	92
SONUÇ	100
KRONONOLOJİK BİYOGRAFİ	104
KAYNAKÇA	111

TEŞEKKÜR

Fransa'nın en çalkantılı dönemini yaşıyan ve olağanüstü fikirleriyle yaşadığı dönemin siyasi yapılanmasını ve fikir dünyasını etkileyen Benjamin Constant (1767 - 1830) üzerine çalışmak çok uzun ve yorucu bir süreçti. Bu süreç boyunca benden tecrübesini, birikimini ve desteğini esirgemeyen, yapıcı eleştirileriyle motivasyonumu yükselten danışman hocam Prof. Dr. Atila Yayla' ya şükranlarımı sunarım. Ayrıca tez süreci boyunca bana destek olan aileme, hocalarıma ve iş arkadaşlarıma teşekkür ederim.

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı Geçen Eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t	: Adı Geçen Tez
Bkz.	: bakınız
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
doi	: Digital Object Identifier
Vs.	: vesaire
s.	: sayfa
Y.	: Yıl
Sa.	: Sayı
ss.	: sayfalar

ÖZET

On sekizinci yüzyılın sonlarında ve on dokuzuncu yüzyılın başında Fransa'da yaşanan tüm siyasi çalkantılara şahit olan Benjamin Constant (1767 -1830), İsviçre kökenli Fransız bir filozoftur. Gazeteci ve aktif politikacı kimliğiyle, Fransa'nın siyasi hayatına önemli katkılar sağlamıştır. Dönemin siyasi olaylarını yakinen müşahede eden Constant, Fransız Devrimi'nden sonra liberal görüşleri dile getiren ilk kişidir. Kendisini bu denli önemli kılan unsur, Constant'ın bireysel özgürlüklere verdiği önemin yanı sıra zorbalığa ve mutlak otoriteye karşı duruşudur. Fransız Devrimi'nden sonra ortaya çıkan özgürlük kavramını, kadimlerin ve modernlerin özgürlük anlayışlarındaki farklılıkları ortaya koyarak liberal düşünceye katkıda bulunmuştur. Constant, Aydınlanma çağının önemli mimarlarından Jean- Jacques Rousseau'nun siyasi egemenlik fikrinin, devrim sonrası yönetimlerde uygulanmasının yanlışlığını ortaya koymuştur. Bu tezin amacı, Constant'ın kendi eserleri üzerinden bir literatür taraması yaparak, betimsel bir çalışma yapmaktır. Bu bağlamda, Constant'ın entelektüel biyografisinin yanı sıra, negatif özgürlük, siyasi egemenlik, toplumsal ve anayasal düzen üzerine neşredilen önemli eserlerinin irdelenmesiyle literatüre bir nebze olsun katkı sağlanacağı düşünülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Benjamin Constant, Liberalizm, Negatif Özgürlük, Fransız Devrimi, Anayasal Düzen

ABSTRACT

Benjamin Constant (1767 -1830), who witnessed all the political upheavals that took place in France in the late eighteenth and early nineteenth centuries, was a French philosopher of Swiss origin. As a journalist and active politician, he made important contributions to the political life of France. Constant, who closely observed the political events of the period, was the first to express liberal views after the French Revolution. The element that makes him so important is Constant's emphasis on individual freedoms, as well as his stance against tyranny and absolute authority. He contributed to liberal thought by putting the concept of freedom that emerged after the French Revolution and the differences in the understanding of freedom of the ancients and moderns. Constant revealed the inaccuracy of Jean- Jacques Rousseau's idea of political sovereignty, which was adopted in post-revolutionary administrations. The aim of this thesis is to conduct a descriptive study by making a literature review on Constant's own works. In this context, it is thought that Constant's intellectual biography, as well as his important works on negative freedom, political sovereignty, social and constitutional order would contribute to the literature.

Key Words: Benjamin Constant, Liberalism, Negative Freedom, French Revolution, Constitutional Order

GİRİŞ

Benjamin Constant (1767-1830) 18. Yüzyılın sonlarında ve 19. Yüzyılın başlarında yaşamış önde gelen bir filozoftur. İlgi alanı siyasetten edebiyata, dinden romantizme kadar uzanır. Birçok kitap ve makalenin yazarıdır. Yaşadığı süre boyunca bazı eserleri hiç yayınlanmamış birçoğu ise ölümünden sonra neşredilmiştir. Fransa'nın önde gelen yazarlarından biri olmasının yanı sıra aynı zamanda gazeteci ve aktif bir siyasetçi kimliğine sahiptir.

Constant'ı en önemli kılan, özgürlük düşüncesini desteklemesi ve Fransız liberalizmin¹ en önemli temsilcilerden biri oluşudur. Vincent'e göre Constant, 1790'larda liberal duruş sergilemiş olan ve siyasi duruşunu belirlemek amacıyla "liberal" kelimesini ilk kullanan düşünürdür.² İkinci Restorasyon döneminde (1814-1830)³, Liberal Muhalefet⁴ hareketinin önemli temsilcisi konumuna gelir. Liberal değerlerin, düşüncelerin ve stratejilerin sözcüsü konumunda olmasından, liberal sınıf içerisinde birliği muhafaza etme gayreti ve diğer gruplarla taktiksel dostluklar

---

¹ Fransız liberalizminin temel teması monarşi rejiminin, ihtilal döneminin ve Napolyon devrinin sebep olduğu felaketlerden ötürü bireysel özgürlüklerin korunması ve anayasal düzene dayalı sınırlı hükümdür. Fransız liberalizm ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: R. & Rosenblatt, H. (Ed.), (2012), *French Liberalism from Montesquieu to the Present Day*, Cambridge: Cambridge University Press; Kelly, G. A. (1992), *The Humane Comedy: Constant, Tocqueville, and French Liberalism*, Cambridge: Cambridge University Press; Jainchill, A. (2008), *Reimagining Politics After The Terror: The Republican Origins of French Liberalism*, Ithaca and London: Cornell University Press; Geenens, Martin, K. (1963); *French Liberal Thought in the Eighteenth Century: A Study of Political Ideas from Bayle to Condorcet*, New York: Harper Torchbacks.

² Vincent, K. S., *Benjamin Constant and the Birth of French Liberalism*, Palgrave Studies in Cultural and Intellectual History içinde, 2011, s. 5.

³ İkinci Restorasyon, Bourbon Dönemi olarak da bilinir. 1814'te Napolyon'un çekilmesiyle başlar. Daha fazla bilgi için bkz.: Fortescue, W. (1988), *Revolution and Counter-revolution in France: 1815-1852*, New York: B. Blackwell.

⁴ Liberal Muhalefet, Paris ve civarında seçim kampanyaları düzenlemek amacıyla 1817 yılında ortaya çıkmıştır. (Vincent, 2011, s. 198). Modern bağlamda siyasi parti hüviyetinde değildi. Üyeleri aşırı kralcılara muhalif olup 1814 Anayasasının korunmasına inanmaktaydılar. Bu anayasanın ilk maddeleri 'Haklar Beyannamesi'ne benzemektedir (Alexander, 2009, s. 146-148). Aynı zamanda ayrımcılığı reddetmiş ve düşünce özgürlüğünü ve kanuni eşitliği savunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Alexander, R. (2003), *Re-writing the French Revolutionary Tradition: Liberal Opposition and the Fall of the Bourbon Monarchy*, Cambridge: Cambridge University Press.

oluşturma çabası ve örgütlenmenin öneminin farkında olmasından ⁵ dolayı Constant, Liberal Muhafız hareketinde merkezi konumdaydı.

Constant'ın siyasi düşünceleri daha çok yaşadığı deneyimler ve gözlemlerinden oluşmaktadır. Fransız Tarihinin en önemli dönüm noktalarını idrak etmiştir. Yaşadığı dönem içerisinde despotizm, fanatizm, sınırsız güç, toplumda değişim ve özgürlük düşüncesinin anlaşılmasına şahit olmuştur. Bu nedenle, toplumsal düzende özgürlük ve değişime tarihsel ve ahlaki olarak bakmıştır.⁶ Bunun ötesinde, gelişen hadiseleri var olan koşulların bağlamında analiz etmeyi tercih etmiştir. Kendi düşünce ve fikirlerini dönemin şartlarına ve edindiği deneyimlere göre modifiye etmiştir. Buna en çarpıcı örnek, devrimden ziyade evrim ve yeniden düzenlemeyi (restorasyon) tercih etse de Fransız İhtilali'nin başında devrimi desteklemiş ve Terör döneminde bile devrimin getirdiği faydaları önemseyerek göz ardı etmemiştir.

Bu bağlamda Todorov, Constant'ın karakterini ve kişiliğini istikrarsız olarak nitelendirse de bu özelliğinin 'tutarsızlık' anlamına gelmediğini, bilakis her deneyimin meydana getirdiği bağlamın unsurlarına karşı bir duyarlılıktan kaynaklandığını ifade eder.⁷ Helena Rosenblatt'a göre ise bu durum, Benjamin Constant'ın "büyük resmi" tanımlamak için tutarlı bir şekilde uğraştığını gösterir.⁸ Diğer bir ifade ile, "tarihteki daha geniş sosyolojik ve politik kalıplar" ile meşgul olurken bu onu sınırlı hükümet, özgürlük ve bireysel haklar gibi birçok liberal değeri savunmaya yöneltmiştir. Klavyas ve Katznelson'a göre, Constant'ın düşünceleri, zaman içerisinde değişmeyen sabit bakışlı üç ilkenin birleşiminden oluşmaktadır. Bazen cumhuriyetçidir, bazen liberal ve bazen ise geleneksel eğilimindedir.⁹

---

⁵ Alexander, R., *Benjamin Constant as a Second Restoration Politician*, H. Rosenblatt (Ed.), *The Cambridge Companion to Constant* içinde, New York: Cambridge University Press, 2009, s. 150.

⁶ Lee, J. M. (2003), *Benjamin Constant: The moralization of modern liberty* (Doctoral Dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations & Theses Global. (Accession No: 305281851).

⁷ Todorov, T., *A Passion for Democracy*, (Çev. A. Seberry). USA: Algora Publishing, 1999, s. 24

⁸ Rosenblatt, H., *Why Constant? A Critical Overview of the Constant Revival*, *Modern Intellectual History*, 1(3), 2004, s. 439.

⁹ Kalyvas, A., & Katznelson, I., *Liberal Beginnings: Making a Republic for the Moderns*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 516.

Constant, siyasetten din ve felsefeye, ticaretten sanayiye kadar özgürlüğün tüm alanlarda savunucusu olmuştur.¹⁰ Ayrıca, sınırlı siyasi otorite, güçler ayrılığı ve dengesini ve daha geniş özel alanı içeren anayasal düzeni savunmuştur. Buna ilaveten Constant, bireysel haklara ve özgürlüklere müdahale edilmemesini tüm eserlerinde ve konuşmalarında hararetle savunmuştur.¹¹

Jakoben diktatörlüğünü ve Napolyon yönetimini yaşamış biri olarak Constant, keyfi yönetim ve işgalin özgürlüğe verdiği zararları bilmekteydi ve keyfi yönetim tarafından ihlal edilemeyecek bir alanın var olması gerektiğine inanıyordu. Bu alan ise “en azından din, fikir ifade etme ve mülkiyet özgürlüğünü” içermeliydi. Constant’ın özgürlük ve sınırlı hükümeti şiddetle savunmasından ötürü Isaiah Berlin, Constant’ı “liberalizmin babası” sayar ve onu “özgürlük ve mahremiyetin tüm savunucuları arasında en etkili olan” olarak deklere eder.¹²

Liberalizmin kaynakları Fransız Tarihi (veya daha geniş anlamda Avrupa) dönemine dayandırılrsa da "liberal" bir siyaset için ilk çağrılar 1790'larda yapılmıştır. “Liberal siyaset” terimi, Fransız Devrimi’nin şiddetli ortamının ortasında kalan Benjamin Constant ve Germaine de Staël gibi politik ılımlılar tarafından dile getirilmiştir. Germaine de Staël ve Benjamin Constant, 1790’ların sonlarında halk egemenliğini, halk iradesini ve “duyarlılığını” savunan liberal bir duruş sergilemişlerdir.¹³

Benjamin Constant’ın liberal bir politik düşünür olarak itibarı, son kırk yılda gitgide büyümüştür. O artık 19.Yüzyıl klasik liberalizmin en açık ve etkili temsilcilerinden biri olarak tanınmaktadır. Bu onuru Alexis Tocqueville, John Stuart Mill, Lord Acton ve diğer birçok önemli liberal düşünür ve filozoflarla paylaşmaktadır.

Constant’a atfedilen bu değerlendirme, özellikle hayatının son 10 yılında çağdaşları tarafından da benimsenmiştir. Constant, 1814 Sözleşmesi’nin sağladığı anayasal

---

¹⁰ Vincent, *a.g.e.*, s. 17.

¹¹ Berlin, I., *Liberty: Incorporating Four Essays on Liberty* (Ed., H. Hardy), Oxford & New York: Oxford University Press, 2002, s. 207.

¹² *A.g.e.*, s. 173.

¹³ Vincent, *a.g.e.*, s. 2.

reformlara saygı duymayan Bourbon¹⁴ monarşisine karşı duruş sergileyen liberal bir muhalifti. Ona göre mevcut yönetim gitgide eski rejim monarşisine özgü mutlakiyetçiliği benimsemekteydi. Constant'a göre hükümetler, dini baskılara karşı mücadele ederken mağdurların lehine bu zorbalıklara müdahalede bulunabilirler. Kendi milletini yabancı istilaya ve iç karışıklığa karşı koruma yükümlülükleri üstlenebilir. Ama Constant bu durumun, iktidarı tekelleştirmek ve aşamalı olarak iktidarın ayrıcalıklarını genişletmesini gerektirdiği anlamına gelmediğini ve bunun kabul edilebilir bir durum olmadığını belirtmiştir.

Constant'ın Restorasyon dönemindeki tercihi, İngiliz modeli olarak gördüğü anayasal bir rejimdir. Bu rejim özgür basın, bilgilendirilmiş kamuoyu, tarafsız bir yargı ve dini hoşgörü içerici nitelikte olmalıydı. Ancak böylesine liberal bir siyaset, özgürlüğün korunmasını ve bireyselliğin gelişmesini sağlayabilirdi. 1829 yılında yayımlanan meşhur hitabında Constant şu ifadelerle yer vermiştir;

*Kırk yıldır din, felsefe, edebiyat, endüstri ve siyasette özgürlük prensibini savundum. Ve özgürlüğü bireyin, hem despotik yollarla yönetmek isteyen bir otoriteye hem de bir azınlığı çoğunluğa boyun eğdirmeyi hak olarak iddia eden kitlelere karşı kazandığı zafer anlamında kullandım.*¹⁵

Constant'ın yaşadığı ve şahit olduğu *Ancien Régime*, Devrim ve Terör, Napolyon İmparatorluğu ve Restorasyon dönemlerinin Fransa'sında sık sık kişisel özgürlüğe karşı düşmanlık sergilenmiştir.¹⁶ Vincent'e göre Constant'ın özgürlüğe bakışı, gençliğinde edindiği radikal siyasi görüşlerinden kaynaklanmaktadır. Kendine özgü

---

¹⁴ Bourbon dönemi Restorasyon veya Bourbon Restorasyon dönemi (1814-1830) olarak bilinir. Bourbon monarşisi Napolyon'un 1814 yılında geri çekilmesiyle tekrar iktidara gelmiş ve XVIII. Louis tahta çıkmıştır. 1815'te, Napolyon hapisten kaçır ve bir kez daha gücü eline alır, fakat bir yıl sonra tekrar tahttan indirilir ve İkinci Restorasyon dönemi başlar. İkinci Restorasyon Dönemi 1830'da Temmuz Devrimi ile sona erer. Bourbon Dönemi hakkında kısa bilgi için bkz: Bourbon Restoration, (2017), Encyclopædia Britannica. Bourbon Restorasyon dönemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Artz, F. Binkerd, (1963), France under the Bourbon Restoration, 1814-1830. New York: Russell & Russell; Alexander, R. (2003), Re-writing the French Revolutionary Tradition: Liberal Opposition and the Fall of the Bourbon Monarchy, Cambridge: Cambridge University Press.

¹⁵ Constant, B., "Mélanges de littérature et de politique", Benjamin Constant, *Écrits politiques* içinde, Ed. Marcel Gauchet (Paris: Gallimard, 1997), 1829, s. 623.

¹⁶ Wood, a.g.e., s. 3.

siyasi pozisyonu Fransız Devrimi, özellikle 1795–1802 yılları arasında hüküm süren *Direktuar*¹⁷ ve *Consulate* döneminde gelişmiştir.¹⁸

Constant, günümüzde sadece duygusallığı ile değil aynı zamanda düşünceleriyle de modern bir Fransız yazar olarak karşımıza çıkmaktadır. Fransız Devrimi gerçekleştiğinde yirmili yaşlardaydı. Yani Constant bir anlamda, çağdaş dünyanın oluşumuna tanıklık etmişti. Bu onu sadece Eski Rejimden (*Ancien Régime*) farklı düşünmesi anlamında değil aynı zamanda 19. ve 20. Yüzyıl'da ortaya çıkan muhalif düşünce hareketlerine karşı da konumlandırma açısından önemlidir. Bu muhalif düşünce kör materyalizm, nihilizm ve totalitarizmi getirmiştir.

Her durumda, onun düşüncesi çatışmanın her iki tarafını da kucaklar ve geleneksel spiritüalizmden ve 'bilimsel' materyalizmden eşit uzaklıkta kabul edilen modern hümanizmin kurulmasının ötesine geçer.¹⁹ Constant, herhangi bir hadiseyi analiz ederken radikal bir tutumdan ziyade ılımlı bir duruş sergilemişti. Başka bir deyişle, koşulları veya bir olguyu analiz ederken, incelediği koşulu veya olguyu tamamen reddetmek yerine dengeli teşhis koymaya özen göstermişti. Örneğin, kadimlerin (*ancien*) özgürlük anlayışı ile modernlerin özgürlük anlayışını karşılaştırdığında, eski veya siyasi özgürlüğü reddetmemiştir. Daha ziyade eski özgürlük kavramını modern zamanlarla uyumlu hale getirmiştir. Gelenekleri ve adetleri yok saymak yerine onları özgürlükle uyumlu hale getirmeye çalışmıştır.

---

¹⁷ Direktuar Yönetimi altında, Fransa ilk kez iki meclisli, yani Beş yüzler Meclisi ve Yaşlılar Meclisi yasama sistemini uyguladı. Yürütme yetkisi, Beş Yüzler Meclisi tarafından sunulan bir listeden 'Yaşlılar' tarafından seçilen beş Direktöre verilir. Öte yandan, bu dönemde Fransa'da bir mali kriz yaşanır, hazine neredeyse boşalır ve Fransa sürekli yabancı ülkelerle savaş halindedir. Direktuar Yönetimi savaşı sürdürmekten ve Fransa'nın mali durumundan sorumlu tutulur. Siyasi güvensizlik ve güçlü bir yönetim arzusu Napolyon Bonapart'ın yükselişine neden olur. Direktuar Yönetimi Napolyon tarafından devrilir. Direktuar hakkında daha fazla bilgi için bkz: Goodwin, A, (1937), *The French Executive Directory- A Revaluation, History*, 22(87), 201-218; Lyons, M., (1975), *France Under The Directory*, Cambridge: Cambridge University Press; Doyle, W., (2002), *The Oxford History of The French Revolution* (2nd ed.). Oxford: Oxford University Press.

¹⁸ Vincent, *a.g.e.*, s. 18.

¹⁹ Todorov, T., *a.g.e.*, s. 10.

Yaşadığı dönemde siyaset, özgürlük, anayasa ve din ile ilgili düşüncelerini yansıtan eserlerin son zamanlarda neşredilmesine kadar, Benjamin Constant meşhur romanı Adolphe ile tanınırdı. Eserlerinin yayımlanması, günümüzün en önemli liberal filozoflardan biri olmasını sağlamıştır. Fransız Devrimi sürecinde oluşan liberalizm düşüncesini ele alan yazarlar onun birçok eserinden yararlanmışlardır. Onu farklı kılan eserleri arasında şüphesiz en önemlilerden biri Athénée Royal’da *The Liberty of the Ancients Compared with That of the Moderns* (Kadimlerin Özgürlüğü ile Modernlerin Özgürlüğünün Kıyaslanması) isimli eserinin basılmasını sağlayan meşhur konuşmasıdır. Sayısız kitap, makale ve broşür yayınlamıştır. Diğer başlıca önemli çalışmaları arasında *Principles of Politics Applicable to All Governments* (Tüm Hükümetler için Geçerli Siyaset İlkeleri),²⁰ *De l’esprit de conquête et de l’usurpation dans leurs rapports avec la civilisation européenne, 1814* (Avrupa Medeniyeti ile İlişkilerde Fetih ve Gasp Ruhu, 1814), *Commentaire sur l’ouvrage de Filangieri, 1822* (Filangieri’nin Çalışması Hakkında), ve *De la religion, considérée dans sa source, ses formes et ses développements, 1824-1831* (Kaynağı, Biçimleri ve Gelişmeleriyle Din Anlayışı) yer almaktadır.

Principles of Politics Applicable to All Representative Governments isimli eserinde kendisine ait siyaset felsefesini ele almıştır. Bu eserinde egemenlik, temsili sistem, otorite ve vatandaşların sorumlulukları ve en önemlisi özgürlük kavramına odaklanmıştır. *De l’esprit de conquête et de l’usurpation dans leurs rapports avec la civilisation européenne, 1814* (Avrupa Medeniyeti ile İlişkilerde Fetih ve Gasp Ruhu, 1814) adlı eseri Napolyon’un yönetimini eleştirmenin yanı sıra imparatorun askeri yönetimine karşı bir saldırı niteliğindedir. *Commentaire sur l’ouvrage de Filangieri* üzerine yapılan yorumlar esas olarak Constant’ın Filangieri²¹ üzerinden tartıştığı ekonomik ve siyasi konuları içermektedir. Bu kitabın çevirisini yapıp düzenleyen Alan S. Kahan’a göre, Constant’ın bakış açısından ekonomik liberalizm, siyasi liberalizmden farklı değildir, çünkü her ikisi de ‘bireysel özgürlüğe olan

²⁰ Bu eserin adı daha sonra 1815 yılında ‘Principles of Politics Applicable to All Representative Governments’ ismiyle yayınlanmıştır.

²¹ Gaetano Filangieri (1752-1788) İtalyan bir filozof ve ekonomi teorisyenidir. En önemli eseri *La scienza della legislazione* (The Science of Legislation) dır. Bkz.: Gaetano Filangieri, (2017), *Encyclopedia Britannica*. Filangieri ile ilgili daha fazla bilgi için bkz.: Maestro, M. T. (1976), *Gaetano Filangieri and His Science of Legislation*, Philadelphia: The American Philosophical Society.

bağlılığından' kaynaklanmaktadır.²² Constant'ın bu çalışması ve *Commentaire sur l'ouvrage de Filangieri* üzerine yapılan yorumlar, özellikle hükümet şeklinin özünün nasıl olması gerektiğini göstermektedir. Constant'ın bu kitapta kullandığı ifadeler, liberal hükümet anlayışını tasvir etmektedir: “[...] hükümetin işlevleri tamamen negatiftir. Hükümet'in görevi düzensizliği bastırmak, engelleri kaldırmak, yani kısacası kötülüğün ortaya çıkmasını engellemektir.”²³

Benjamin Constant'ın felsefesinin güncelliğini koruyor olmasının nedeni özgürlük, hükümet şekli, egemenlik ve genel irade ilgili fikirlerinin kayda değer olmasındandır. Bu nedenle, çağdaş dünyayı ve Fransız siyaset tarihini anlama açısından onun felsefesini analiz etmek önemlidir.

Bu tez, Benjamin Constant'ın siyaset felsefesini kendi entelektüel ve tarihsel bağlamı içinde incelemektedir. Bu çalışmanın ana sorusu şudur: Benjamin Constant'ın siyasi düşüncesi ve felsefesinde özgürlük ve toplumsal sistem neydi? Aynı zamanda Constant, 18. ve 19.Yüzyıl Fransa'sında nasıl bir siyasi duruş sergiledi? Kendi entelektüel hayatında ve tarihsel bağlam içinde fikirlerinde meydana gelen değişiklikler nasıl yorumlandı? Constant, kendine özgü özgürlük ve anayasal düzen anlayışını nasıl inşa etti? Kendisinden önce yaşamış ve bahsi geçen fikirlerle ilgili düşüncelerini kaleme alan diğer liberal düşünürlerden farkı neydi? bu çalışmanın cevap aradığı diğer başlıca sorulardır.

Bu tezin amacı, Constant'ın özgürlükler ve toplumsal sistemleri üzerine oluşan felsefesini ve anlayışını analiz etmek, Constant'ı diğer liberal düşünürlerden farklı kılan anlayışını incelemektir. Constant ile ilgili Türkiye'de hâlihazırda çok fazla

---

²² Constant, B., *Commentary on Filangieri's Work*, (Çev. & Ed. A. S. Kahan), Indianapolis: Liberty Fund, 2015, s. 13.

²³ A.g.e., s. 28.

çalışma bulunmamaktadır²⁴. Bu nedenle, bu çalışmanın literatüre bir katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Bu bağlamda bu tez, Benjamin Constant'ın özgürlükler ve toplumsal sistem üzerine yazılmış betimsel bir çalışmadır. Kaynak olarak Benjamin Constant'ın kendi eserleri ve diğer literatür çalışmaları baz alınmıştır. Bununla birlikte Constant'ın felsefesini analiz ederken, ele aldığı kavramların tarihsel arka planı incelenmiş ve zaman zaman fikirleri diğer filozofların düşünceleriyle karşılaştırılmıştır.

Gençlik yıllarından ölümüne kadar geçen süre içerisinde yaşadığı dönemler göz önünde bulundurulduğunda, Constant'ın fikirlerinin, özellikle özgürlük bağlamında, diğer filozoflardan çok farklı olduğunu savunuyorum. Tutkuyla savunduğu değerleri özel ve siyasi hayatına uygulamıştır. Ancak ilke ve değerlerini belirlerken toplumsal yapıyı, çağın ve dönemin şartlarını göz önünde bulundurmuş bir filozoftur. Fikir ve ilkelerini dönemin sosyal yapısına ve şartlarına göre değiştirdiği ve yeniden yapılandığı için aynı zamanda pragmatik bir liberaldir.

Tez, giriş ve sonuç bölümleri hariç üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, Benjamin Constant'ın felsefesinin arka planını anlamak için entelektüel biyografisini içermektedir. Bu bağlamda, Benjamin Constant'ın düşüncesini şekillendiren temel unsurlar nelerdir? sorusuna cevap verilmektedir. 'Constant'ın Fransız Devrimi öncesi ve sonrasında fikir dünyasına katkıda bulunan ve onu siyaset sahnesinde önemli bir kişi olmasını sağlayan ve etkileyen kişiler kimlerdir?' sorusuna cevap aranmıştır.

---

²⁴ Türkiye'de, Benjamin Constant hakkında yeterince çalışma yapılmamıştır. Constant üzerine en kapsamlı çalışma P. Gündoğdu tarafından yazılan "*Tarihi ve Entelektüel bağlamında Benjamin Constant'ın Siyaset ve Ahlak düşüncesini anlama*" (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017 isimli yüksek lisans tezidir. H. Çetin'in "*Liberalizm: Tarihsel Kökenleri, Felsefi Kökenleri ve Temel İlkeleri*" (Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1996) isimli tezi Benjamin Constant ile ilgili küçük bir bölüm içermektedir. M.C. Oğuz'un "*Liberalizmden Sosyal Reform Düşüncesine: 19. Yüzyıl İngiliz, Amerikan ve Fransız Siyasal Düşüncesinin Kurumsal ve Entelektüel Dönüşümü*" (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014) isimli doktora tezinin üçüncü bölümünde Benjamin Constant'dan ve anayasal liberal düşüncelerinden bahseder. Y. Görgün tarafından yazılan master tezinde "Egemenlik Kavramı ve Carl Schmitt" (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), Benjamin Constant'ın egemenlik üzerine düşünceleri ele alınmaktadır.

İkinci bölüm, liberal düşüncenin ilk ortaya çıkışını ve ilk liberal düşünürlerin özgürlük ve toplumsal sistem ile ilgili düşüncelerini ele almaktadır. Üçüncü bölüm ise, Fransız Devrimi ve sonrasında gelişen siyasi olaylar ile ilgili değerlendirmelerine, Germaine de Staél ile birlikte yazdıkları makalelerle liberal fikirlerin gelişmesinde sağladıkları katkılara, Benjamin Constant'ın *Tüm Temsili Hükümetler İçin Geçerli Siyaset İlkeleri* adlı eseri baz alınarak özgürlük anlayışına odaklanmaktadır. Ayrıca *Kadimlerin Özgürlüğü ile Modernlerin Özgürlüğünün Kıyaslanması* isimli eserinde yapılan karşılaştırmalı özgürlük düşüncesi de ele alınmıştır. Constant'ın neden böyle bir ayırım yaptığını ve bu ayırımın Isaiah Berlin'in pozitif özgürlük ve negatif özgürlük ayırımı ile benzerlik gösterip göstermediği açıklığa kavuşturmaya çalışılmıştır. Bu minvalde, Aydınlanma Dönemi düşünürlerinden ve Fransız Devriminden sonra Jakobenlere esin kaynağı olan Jean-Jacques Rousseau'nun özgürlük ve egemenlik anlayışının eleştirisi ele alınmıştır. Aktif siyasete katılmasıyla birlikte, bireysel özgürlük ve anayasal hükümet sistemi ile ilgili yayınladığı eserlerin analizleri ayrıntılı bir şekilde bu bölümde irdelenmiştir.

1. BÖLÜM

BENJAMİN CONSTANT'IN HAYAT HİKÂYESİ

Bu bölümde, sırasıyla Benjamin Constant'ın hayatına, kariyerine ve entelektüel yaşamında ve liberal düşüncelerinin oluşumunda etkisi bulunan kişilere yer verilmiştir.

1.1.Constant'ın Hayatı ve Kariyeri

Benjamin Constant 1767 yılında Lozan'da doğar. 17. Yüzyılda Fransa'dan göç eden Huguenot²⁵ ailesine dayanır soy kütüğü. Annesini doğumundan on beş gün sonra kaybeder. Babası kariyer sahibi bir subay olup Hollanda'da yaşamaktadır. Constant'ın velayeti anne tarafına verilir. Fakat 1772'den sonra babası velayeti alır ve oğlunu sürekli değişen dadılara emanet eder. Bundan dolayı Constant yaşadığı yeri sürekli değiştirmek zorunda kalır. 1783 yılında kısa süreliğine Edinburgh Üniversitesine kaydolar ve burada yaklaşık iki yıl kalır. Edebi yeteneklere sahip parlak bir genç için Edinburgh mükemmel bir seçimdir. Şehir ve üniversitesi, dinamik bir öğrenme merkezi olarak Avrupa çapında hak edilen bir üne sahiptir. David Hume, Adam Smith ve William Robertson gibi büyük üne sahip şahsiyetler

---

²⁵ Huguenot ailesi, 16. Yüzyılda Kalvinist inancını benimsemiş Fransız azınlık bir gruptur. İç Savaşlardan sonra (1562-1598), IV. Henry, Huegonot'lara bir çeşit koruma getiren ve dini, sivil, hukuki ve askeri haklar sağlayan Nantes Fermanını yayınlamıştır. Fakat Fransız Roma Katolik Din adamların Huguenot'ları kabul etmemesi üzerine 1685 yılında XIV. Louis Nantes Fermanını feshetmiştir. Yapılan tacizler nedeniyle, Huegonot'ların birçoğu İngiltere, Amerika, Hollanda ve Prusya'ya göç etmişlerdir. Huguenot kelimesinin menşei için bkz.: Gray, J. G. (1983), "The Origin of the Word Huguenot", The Sixteenth Century Journal, 14(3). Daha fazla bilgi için bkz.: Ruymbeke, B. V., & Sparks, R. J. (Ed.), (2003), Memory and Identity: The Huguenots in France and the Atlantic Diaspora, Columbia: University of South Carolina Press; Adams, G. (1991), The Huguenots and French Opinion, 1685-1787 The Enlightenment Debate on Toleration, Waterloo: Wilfrid Laurier University Press.

sayesinde, Edinburgh geniş çapta bir “dâhilerin yuvası”²⁶ olarak kabul edilirdi. Constant, “çalışmanın, Edinburgh’taki genç erkekler arasında moda olduğunu”²⁷ ve “gerçek bir çalışma zevkini”²⁸ ilk kez orada edindiğini söylemiştir.

İskoçya’da kaldığı süre zarfında Filozof Sir Mackintosh²⁹, tarihçi Malcolm Laing³⁰ ve Medeni Hukuk Profesörü John Wilde³¹ ile arkadaşlıklar kurar. Bu kişiler Constant’ın siyasi düşüncesini oluşturmasında önemli bir paya sahiptirler.³² Sir James Mackintosh, disiplini ve entelektüel çalışmasıyla Constant’ı etkiler ve onu yazmaya teşvik eder. Mackintosh ve Constant dinler tarihi üzerinde ortak fikirlere sahiptirler.³³ Constant’ı Edinburgh’un birçok münazara kulüplerinden biri olan *Speculative Society*³⁴’ye üye olarak öneren John Wilde olur. Kulüp etkinlikleri, birbiriyle ilişkili tarihsel, siyasi ve ahlaki veya dini temalara ilişkin konferanslar ve tartışmalar etrafında dönerdi. 1764 yılında bir öğrenci örgütü olarak kurulan

---

²⁶ On sekizinci yüzyıl İskoçyası ve Edinburgh hakkında daha fazla bilgi için bkz.: D., Daiches, P. Jones, and J. Jones, (Ed.), *The Scottish Enlightenment 1730–1790: A Hotbed of Genius* (Edinburgh, 1996).

²⁷ Ma vie, *OCBC Oeuvres III*, 1, s. 310.

²⁸ Ma vie, *OCBC Oeuvres III*, 1, s. 238.

²⁹ James Mackintosh önde gelen İskoçyalı Whig siyasetçi, ahlak filozofu ve İngiltere tarihçisidir. Esasında eğitimini Edinburgh Üniversitesi’nde tıp alanında yapmıştır. Fransız İhtilali üzerine ‘*Vindiciae Gallicae*’ (1791) isimli eserin yazarıdır. Daha fazla bilgi için bkz.: O’Leary, P. (1989), *Sir James Mackintosh: The Whig Cicero*, Aberdeen: Aberdeen University Press; McKenzie, L. (1981), *The French Revolution and English Parliamentary Reform: James Mackintosh and the Vindiciae Gallicae*, *Eighteenth-Century Studies*, Cilt 14, Sayı 3, s. 264- 282, Yıl 1830; *The National Magazine*, Sir James Mackintosh, Cilt 1, Sayı 1, s. 10-16.

³⁰ Malcolm Laing özellikle Ossian’ın şiirlerinin gerçekliği üzerine çalışmalar yapmış İskoçyalı tarihçidir. İskoçya’da Taçların Birleşmesi (Union of Crowns), Kral VI. James’in İngiltere tahtına çıkışı ve Krallıklar Birliğini ele alan tarih kitaplarının yazarıdır. Kısa biyografisi için bkz.: Lee, S. (Ed.), (1892), *Dictionary of National Biographies*, Vol. 31, London: Smith, Elder & CO (Wood, 1993, s. 50).

³¹ Wood’un da belirttiği gibi (1993, s. 51-52) John Wilde, Edinburgh doğumlu olup Medeni Hukuk alanında çalışmış Profesördür. Zihinsel bozukluktan mustarıpti. Edinburgh Üniversitesi’nde Roma Hukuku tarihinde uzmandı. Benjamin Constant onu tanımlarken “Son derece bilgili, çalışmalarında bitmek tükenmez bir dinamiği olan, parlak bir sohbe ve mükemmel bir karaktere sahipti” demiştir (Wood, 1993, s. 51). Roma Hukuku öğretim yöntemleri için bkz.: Cairns, J. (1991), “Rhetoric, Language, and Roman Law: Legal Education and Improvement in Eighteenth- Century Scotland”, *Law and History Review*, s. 9.

³² Wood, *a.g.e.*, s. 5.

³³ *A.g.e.*, s. 48-49.

³⁴ *The Speculative Society* 1764 yılında Edinburgh’ta kurulan tartışma kulüplerden biriydi. Karşılıklı tarihi, siyasi, ahlaki ve dini konuları içeren konferanslar düzenler ve tartışmalar yürütürdü (Rosenblatt, 2008, s. 12). Ayrıntılı bilgi için bkz.: T. A. Constable, *Speculative Society of Edinburgh* (1905), *The History of The Speculative Society, 1764-1904*, Edinburgh Printed for the Society.

Edinburgh *Speculative Society*, Constant'ın yaşamı için önemli bir yer edinir. İlk kez bu öğrenci örgütü içinde siyasi, dini ve tarihi temalara ilişkin tartışmalara katılır.

Eğitimini tamamlamadan Kıta Avrupa'sına geri döner ve bir süreliğine İsviçre ve Paris'te kalır. Paris'te kaldığı süre içerisinde yazar Jean-Baptiste Suard'ın (1733-1817) edebiyat salonunu sık sık ziyaret eder ve kendisinden 27 yaş büyük olan roman yazarı Mme. de Charrière (1740-1805) ile tanışır³⁵. Uzun süren mektuplaşmaları Constant'ı çok etkiler ve ilham kaynağı olur. Constant yaşadığı tüm olayları, karmaşık bir ruh haletine sahip olan bu kadınla paylaşır. 1788'de Brunswick Dükü'nün yanında memur olarak çalışmaya başlar. Burada, Minna von Cramm ile tanışır ve bir yıl sonra evlenirler. Bu aynı zamanda Constant'ın tarih, din ve siyaset üzerine çalışmalar yaptığı ve yazılar kaleme aldığı dönemdir. 1793'te eşinden boşanır ve İsviçre'ye gider. Burada, belki de siyasi düşünce dünyasını ve hayatını en fazla etkilen Madame Germaine de Staël (1766-1817) ile tanışır. Constant'ın Fransa'daki yeni rejim (Direktuar) ve siyasi hayata dahil olma isteği ve hevesi onu, Germaine de Stael'in Paris'teki salonunda kurduğu bağlantıların paha biçilmez olduğu Paris'e götürür.³⁶

Çağın en önde gelen, yenilikçi ve kötü şöhretli kadın yazarı Madame Germaine de Staël ile Benjamin Constant arasındaki ilişki, inişli çıkışlı on yedi yıllık bir süreçtir.³⁷ Winegarten'e göre aralarındaki ilişki, fırtınalı bir aşk ilişkisini, zihinlerin ve fikirlerin yakın birliğini, eşitlerin müthiş bir ortaklığını kapsar. Bu, özgürlük davasına olan bağlılıkları sayesinde çağımızla ve kendileriyle ilgisi olmayan bir birlikteliktir.³⁸ Tanıştıklarında Staël, İsviçre'nin Paris Büyükelçisi ile evlidir fakat işleri gereği ayrı yaşamaktadırlar. Staël o zamana kadar kayda değer birçok çalışmaya imza atmıştır.

---

³⁵ Rosenblatt, H., *Eclipses and Revivals: Constant's Reception in France and America 1830–2007*, H. Rosenblatt (Ed.), The Cambridge Companion to Constant, New York: Cambridge University Press, 2009, s. 6.

³⁶ Wood, *a.g.e.*, s. 7.

³⁷ Winegarten, R., *Germaine de Staël and Benjamin Constant: A Dual Biography*, New Haven: Yale University Press, 2008, s. 2.

³⁸ *A.g.e.*, s. 2.

Constant'ın Staël ile tanışması ile birlikte yaşadığı duygusal kargaşa ve karmaşık çalışma dönemi sona erer. Bu aynı zamanda kendisinin entelektüel olgunluğa ulaştığı, siyaset ve edebiyat dünyasına karşı merakının arttığı dönemdir. Madame de Staël ile tanışması hayatını daha da karmaşık hale getirmekle birlikte ikinci döneminin başlangıcına da vesile olur (1794-1802). Bu süre zarfında Constant İsviçre ve Fransa arasında sürekli seyahatler gerçekleştirir. Bu seyahatler esnasında kendisini Fransa'nın siyasi hayatı içerisinde bulur. Siyaset teorisi hakkında birçok makale yayımlar ve din ile ilgili çalışmalarını derinleştirir.

Madame de Staël'in gerek fikirlerinden gerekse kişiliğinden ve güzelliğinden etkilenen Constant nihayetinde âşık olduğu kadınla birlikte olmayı başarır. Sadece bir buçuk yıl birlikte olurlar ve bu ilişkiden bir kız çocukları doğar. Constant birlikte oldukları süre zarfında, Madame de Staël'e karşı entelektüel hayranlık duyar. Bu yıllarda karşılıklı olarak düşünceleri birbirlerini etkilese de duygusal bağları kısa sürede sona erer.

1802 yılında, Napolyon'un kendi otoritesini kurmasıyla, Constant Tribunate'dan³⁹ (Danışma Kurulu) atılır. Muhafif düşüncelerinden ötürü, Madame de Staël Fransa'dan sürgün edilir. Constant, başka bir kadın ile ilişki yaşamasına rağmen Madame de Staël'e eşlik eder ve onu yalnız bırakmaz. Birlikte Almanya'ya giderler. Buradaki kalışları esnasında (1803-1804) Goethe, Shiller, Wieland ve Schlegel Kardeşler gibi Almanya'nın önde gelen aydınları ile tanışır.

1808'de Brunswick'te tanıştığı Charlotte von Hardenberg ile evlenir fakat Madame de Staël ile ilişkisini 1811'e kadar sürdürür. Bu tarihten sonra Charlotte ile Almanya'ya yerleşir ve Napolyon'un yenilgisi Constant'ın Paris'e dönmesini sağlar

---

³⁹ Tribunate, Napolyon döneminde yürürlüğe giren Anayasası'nın VIII. Yılında kurulmuş bir meclistir. Üyeleri senatörler tarafından atanmaktadır. 100 üyeden oluşan bu kurumun görevi, yasa tekliflerini incelemek, kabul veya reddetmek ve teklif edilen bu yasalarla ilgili fikir beyan etmektir. Yasa tasarısını değiştirme yetkisine sahip değildir. Danışma organı olarak görev yapmıştır (Wood, 1993, s. 170-171).

ve 1814'e kadar burada kalır. Bu dönemde (1802-1814), Constant sürgün hayatı yaşar ve burada pek mutlu değildir. Buna rağmen, tüm önemli çalışmalarını bu dönemde yapar ve bu dönem hayatının en verimli yılları olarak görülür. Din üzerine büyük çalışmasının ilk versiyonunu ve siyaset teorisi üzerine bir incelemenin her iki bölümünü de bu dönemde tamamlar. Daha sonra *Adolphe* olarak yayınlanan romanını kaleme alır ve *Journal Intime*'ı (Günlük) çıkartır.

1814 yılında Paris'e döndükten sonra Constant, Fransız siyasi hayatına atılmak için girişimlerde bulunur. Siyaset ilkeleri üzerine *De l'esprit de conquête et de l'usurpation* (Fetih ve Gasp Ruhu) isimli eserini yayınlar. Aynı yıl Juliette Récamier'e karşılıksız olduğunu bildiği halde tutkuyla âşık olur. Napolyon'un 'Yüz Gün' döneminde geri dönüşünden sonra İmparator ile iş birliği yapmayı kabul eder. Napolyon'un tahttan çekilmesiyle birlikte monarşiye destek verir. Ekim 1815'te hem siyasi düşmanlarından hem de Mme.Récamier ile mutsuz aşk macerasından kaçarak Paris'ten ayrılır. Charlott'e geri döner ve birlikte Londra'ya yerleşirler. Burada, belirli derecede başarıya ulaşan ünlü romanı *Adolphe*'yi bitirir ve yayınlar. 1816'nın sonlarında daimî ikamet edeceği Paris'e geri döner.

Yaşamının sön döneminde (1817-1830) Constant, siyasi duruş olarak farklı bir mecraya yönelir. Siyasi olarak, liberal muhalefetin liderlerinden biri olur ve birkaç kez meclise seçilir. Yazılarında ve konuşmalarında dönemin tüm siyasi münazaralarına katılır. Ayrıca din üzerine yaptığı çalışmaları tekrar gözden geçirir ve 1824'te ilk cildini yayınlar. Diğer ciltler ölümünden sonra yayınlanır. Siyasi ve edebi yazılarını da bir araya getirir. Louis Philip'in kuruluşunu destekleyen liberaller Temmuz 1830 Devrimi'ni zafer olarak algırlar. Oldukça hasta olan Constant büyük takdir görür ve onurlandırılır. Aynı yılın aralık ayında ölür. Cenazesine büyük bir kalabalık katılır.

Constant, babasının mesleğinden, aldığı eğitimden ve iş hayatından, kadınlarla olan ilişkisinden ötürü Paris, Brüksel, Brunswick, İsviçre, Lahey, Londra, Oxford, Erlangen ve Edinburgh gibi yerlere seyahat eder veya ikamet eder. Bu denli hareketli bir hayat onun Fransızca'ya ek olarak İngilizce ve Almanca öğrenmesini sağlar ve

kozmpolit bir hayatının olduğunu gösterir. ⁴⁰ *Courrier francais'e* göre, Fransa Constant'a "sonsuz şükran" borçluydu, çünkü başka hiçbir yazar Fransa'nın siyasi eğitimine bu kadar katkıda bulunmamıştır; başka hiçbir yazar anayasaya ait sorunları popülerleştirmede ve onları tüm vatandaşlara anlaşılır şekilde takdim etmede ondan daha iyi olmamıştır.

1.2. Düşünce Yapısını Etkileyenler

Constant'ın karakterini ve entelektüel hayatını şekillendiren en önemli neden şüphesiz kadınlarla olan ilişkisidir. İki kez evlenir ve birçok kadınla ciddi ilişkiler içerisinde olur. Minna von Cramm, Isabella de Charrière, Germaine de Staël, Julie Talma, Anna Lindsay ve Charlotte von Hardenberg, Constant'ın hayatında önemli yer edinen kadınlardı. Birlikte olduğu tüm kadınların Constant üzerinde etkisi olmuştur fakat bunlar arasından kişiliğini, psikolojisini ve fikirlerini etkileyen en önemlileri şüphesiz Isabella de Charrière⁴¹ ve Germaine de Staël'dir.

1.2.1. Benjamin Constant ve Madame Isabelle de Charrière

Constant'ın Isabelle de Charrière ile ilişkisi 1787'den 1805'te Charrière'in ölümüne kadar sürmüştür. Henüz on dokuz yaşında olan Constant ile tanıştığında de Charrière kırk altı yaşındaydı. Constant, de Charrière'ı *Le Cahier rouge*'da şöyle anlatır: "*Bu çağda, karşılaştığım tüm insanların içinde en üstün zekâya sahip olan bir kadınla tanıştım... Bazı günleri ve geceleri birlikte geçirdik. Gördüğü her şey hakkında yargılarında çok sertti. Birbirimize mükemmel uyum sağladık*".

---

⁴⁰ Vincent, *a.g.e.*, s. 20.

⁴¹ Isabelle de Charrière hakkında daha fazla bilgi için C. P. Courtney'in biyografisine bkz.: Isabelle de Charrière. Ayrıca Geoffrey Scott tarafından ilk kez 1925'de yazılan kısa kitaba bkz.: *The Portrait of Zélide* (New York: Helen Marx, 1997); Philippe Godet, *Madame de Charrière, d'après de nombreux documents inédits (1740–1805)*, 2 cilt (Genève: Jullien, 1906); Joan Hinde Stewart, *Gynographs: French Novels by Women of the Late Eighteenth Century* (Lincoln, NE: University of Nebraska Press, 1993), s. 96–132; Mona Ozouf, *Women's Words: An Essay on French Singularity*, çeviren: Jane Marie Todd (Chicago: University of Chicago Press, 1997), s. 21–44; Raymond Trousson, *Isabelle de Charrière: Un Destin de femme au XVIIIe siècle* (Paris: Hachette, 1994).

Geçmişleri ve deneyimleriydi onları bir araya getiren; Her ikisi de doğuştan Fransız değildi, ama ikisi de eserlerini Fransızca yazdı; ikisi de son derece zeki ve olağanüstü yeteneğe sahipti; ikisi de kendilerini ailelerinin kısıtlamaları tarafından kuşatılmış hissetti. Ancak gerçek ortak noktaları, şüpheci bakış açıları, çevrelerine karşı derin bir mutsuzluk hissi ve arkadaşlık, ilişki ve yakınlık için güçlü bir arzuydu.⁴²

Constant'ın sadık arkadaşı olan bu kadın, duygusal ve entelektüel yaşamında, özellikle bir romancı olarak gelişiminde kritik bir rol oynamıştı. Birbirlerine çok yakıştıklarını söylüyordu Constant.⁴³ Birbirlerine benzer yönleri çok vardı, ama en önemli benzerlikleri şüpheci dünya görüşleriydi. Gustave Rudler, Constant'ın şüpheciliğinin, karamsarlığının ve isyankârlığının büyümesinde Isabelle de Charrière'in önemli rolü olduğunu ifade eder.⁴⁴ Birçok modern bilim insanı, de Charrière'in Constant üzerindeki etkisini olumlu görür. Cecil Courtney, Isabelle'nin Constant'ın isyankâr oluşunu anladığını, ancak onun dizginsiz bireyselliğini ve anarşik davranışını teşvik etmediğini öne sürer.⁴⁵ Denis Wood ise, Isabelle de Charrière'in etkisini Constant'ın genç bir adam olduğu yıllarda pratik ve "ilham verici" olarak görür. Isabelle de Charrière Constant'ın yetişkinlik döneminde, kendi algılarını suçluluk duymadan kabul etmesini, her şeyin ve insanların karmaşık ve değişken olduğu duygusunun gelişmesine izin veren ve istikrarlı şefkatini gösteren ilk kadındı. Bir romancı olarak Constant'ın gelişiminde kritik bir rol oynadı.⁴⁶ Vincent'e göre ise Isabelle de Charrière aynı zamanda Constant'ın sırdaşı ve danışmanıydı.⁴⁷ Bir romancı olarak de Charrière'nin fikirleri ve sohbetleri, Constant'ın yazar olarak kendi potansiyelini görmesini ve teşvik edilmesini sağladı ve eserlerini sürdürmesi için onu cesaretlendirirdi.⁴⁸ En önemlisi, özgür olması için ona özel bir alan yaratmıştı Isabelle de Charrière. Constant, onunla birlikteyken sevdiği şeyi yapabiliyor veya istediği gibi davranabiliyordu ve bu birliktelik,

---

⁴² Vincent, *a.g.e.*, s. 184.

⁴³ *A.g.e.*, s. 185.

⁴⁴ *A.g.e.*, s. 27.

⁴⁵ C.P. Courtney, *Isabelle de Charrière (Belle de Zuylen): A Biography*, Oxford: Voltaire Foundation, 1993, s. 384.

⁴⁶ Wood, *a.g.e.*, s. 92-93.

⁴⁷ Vincent, *a.g.e.*, s. 184.

⁴⁸ Wood, *a.g.e.*, s. 89.

potansiyelinin ortaya çıkmasını sağlamıştı.⁴⁹ Birçok yönden birbirleriyle uyumlu olsalar da Fransız Devrimi konusunda farklı bakış açıları vardı.

Constant, 1787’de Isabelle de Charrière ile kurduğu ilişki sayesinde insan doğasına ve bunun sosyopolitik meselelerle ilişkili düşüncülerine iyileştirmeler getirdi. Aynı yılın son dönemlerinde Isabelle de Charrière’i ziyaretinde, Isabelle’nin ilk defa 1788’de yayınlanan *Observations et conjectures politiques* isimli makalelerinin koleksiyonunu oluşturan eserinin düzenlemesine yardımcı oldu.⁵⁰

Charrière Fransız mutlakiyetçiliğinin keyfi doğasını, özellikle “acımasız ve iğrenç” uygulamasını yayınlara eleştirir.⁵¹ Çağının reform fikirli birçok düşünürü gibi, reform yapan ve aydınlanmış halkın fikirlerine duyarlı bir monarşi ister. Fransız kralı gibi egemen hükümdarları açık, erişilebilir ve tartışmalara katılımcı olmalarını teşvik eder ve bunun uygulanabilir reformlara yol açacağını ve “her zamankinden daha çok gelişmiş ve daha saygın” bir ulus yaratacağını öne sürer.⁵²

Charrière’in siyasi tercihi “cumhuriyetçi iradeyi” esas alan monarşidir. Constant ile yazışmalarında şu ifadelerle açıkça görüşlerini ifade etmişti:

*Başımızda biri olmadan yaşamak istemiyoruz ama bu başımızdaki kişinin despot, ihtişamdan ve enerjiden yoksun biri olmasını da istemiyoruz... Ulusun Kral olmadan hiçbir şey üstlenemeyeceği ve Kralın Ulus olmadan hiçbir şeyi tamamlayamayacağı bir ilişki istiyoruz. Güçlü bir Cumhuriyet için onurlu bir Monarşinin birliğine katılmak istiyoruz.*⁵³

---

⁴⁹ A.g.e., s. 89.

⁵⁰ Isabelle de Charrière, “*Observations et conjectures politiques*” (1787– 1788) (Siyasi Gözlemler ve Varsayımlar), Oeuvres complètes, X (Amsterdam: Oorschot, 1981), s. 57–110. Constant bu makaleleri 1787 Aralık ila 1788 Mart ayları arasında Charrière ile sürdürdüğü yazışmalarda tartışmaya devam eder. Bkz. Benjamin Constant, *Correspondance générale*, t.1(1774–1792), s.106, 107, 109, 110, 121, 122, 127, 149–50.

⁵¹ A.g.e., s. 74, 89–92, 95–101; bu ifade için bkz.: s. 71.

⁵² A.g.e., s. 87–89; bu ifade için bkz., s. 89.

⁵³ A.g.e., s. 81.

Parlamenteri, Kral'a karşı saygısız tutumlarından ötürü eleştirmişti.⁵⁴ Onların “kibirli, küstah ve soğuk” karakterli tavırlarından ötürü Constant da Charrière'in bu eleştirilerini destekledi.⁵⁵

Isabelle şahsen veya yazışma yoluyla, Constant'ın hayatının bu erken döneminde baş sırdaşı ve danışmanıydı. İkisinin arasındaki yazışma, edebi kalitesi, entelektüel gücü ve siyasi bakış açısı ile ünlüdür.⁵⁶ Fransız Devrimine zıt bakışları nedeniyle aralarında bir gerginlik yaşamış olsalar da ilişkileri devam etmişti. Isabelle, Constant'ı Germaine de Staël'in büyüüne kapıldığını fark ettiğinde ondan uzaklaşmıştı. Belki de Isabelle, Constant'ı daha genç bir rakibe kaptırmayı kıskanmış ya da rakibini, Constant'la paylaştığını varsaydığı yaşam tarzına ve değerler dizisine hakaret ve onların reddi olarak görmüştü. Mesafeli oluşunda muhtemelen her ikisinin de etkisi vardı. Ayrılmalarından kısa bir süre sonra Isabelle, Constant'ın siyasi duruşunu “bir sansasyon yaratma arzusu” tarafından yönlendirilme olarak nitelendirdi. Bununla birlikte, Constant ona son derece bağlı kaldı ve Isabelle 1805'te öldüğünde adeta yıkıldı.

1.2.2. Benjamin Constant ve Germaine de Staël

Constant en zengin entelektüel iş birliğini, aynı zamanda en sorunlu duygusal bağı Germaine de Staël (1766- 1817) ile yaşar.⁵⁷ Asıl adı Anne-Louise-Germaine Necker olan Madam de Staël, Fransız Monarşi döneminin son yıllarında XVI. Louis yönetiminde Maliye Bakanı olarak görev yapan ve aynı zamanda zengin bir İsveç bankeri olan Jacques Necker'in kızıdır. Erken gelişmiş ve yetenekli genç bir kız olarak, Paris'te annesinin salonunda şehrin entelektüel ve siyasi seçkinleri etkileyen Aydınlanma fikirlerine maruz kalır. Madame de Staël, 1794'te Constant ile

---

⁵⁴ A.g.e., s. 73.

⁵⁵ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (24 Aralık 1787), *Correspondance générale*, t. 1, s. 109.

⁵⁶ *Oeuvres complètes* (Tüm Eserler) in değişik baskılarında yer alan bu yazışma için bkz.: Jean-Daniel Candaux, *Isabelle de Charrière Benjamin Constant: Correspondance (1787–1805)* (Paris: Desjonquères, 1996).

⁵⁷ Constant-Staël ilişkisi birçok kaynakta yer almaktadır. İlişkilerinin ilk yılları için bkz.: Béatrice W. Jasinski, *L'Engagement de Benjamin Constant: amour et politique (1794–1796)*. Constant- Staël ilişkisinin son dönemleri için bkz.: Renee Winegarten, *Germaine de Staël and Benjamin Constant: A Dual Biography* (New Haven and London: Yale University Press, 2008).

tanıştığında, İsveç'in Fransa Büyükelçisi Eric Magnus de Staël- Holstein ile evlidir. Çocukluğundan itibaren tanıdığı Lafayette ve Thomas Jefferson gibi şehrin entelektüel ve siyasi elitlerini kendi işlettiği Paris salonunda ağırlardı. O zamana kadar günün siyasi tartışmalarında yer alan ve siyaset alanında önemli bir rol üstlenmeye ihtiraslı bir yazardı.

Staël, devrimin ilk yıllarında monarşinin destekçisiydi. 1793'te yayınladığı bir makalesinde⁵⁸ eski Kraliçe Marie Antoinette'in idam edilmemesi için hükümeti ikna etmeye çalıştı. Constant, Isabelle de Charrière'ye yazdığı bir mektupta Staël'in bu tutumunu ciddi şekilde eleştirdi.⁵⁹ Constant, Eylül 1794'te Staël ile tanıştığında, Staël cumhuriyetin desteklenmesi gerektiğini *Réflexions sur la paix adressées à M. Pitt et aux Français*⁶⁰ isimli çalışmasıyla kamuoyuna duyurdu.

Germaine de Staël ve Benjamin Constant arasındaki ilişki, ön planda olmaları, her ikisinin de iz bıraktığı tarihi dönemin draması ve ilişkilerinin tutkulu ve çalkantılı olması nedeniyle son derece büyüleyicidir.⁶¹ Staël ve Constant tanıştıklarında, her ikisinin de çok sayıda ilişkisi vardı ve üstelik ikisi de evliydi. Germain, Hippolyte de Guibert ve geleceğin güç simsarı Charles-Maurice de Talleyrand ile ilişki yaşamıştı. 1786'da İsveç'in Fransa Büyükelçisi Eric Magnus de Staël Holstein ile evlendi. Bu evlilik, aşk ilişkisinden ziyade resmiyetten öteye geçmedi. Bu nedenle çoğunlukla ayrı yaşarlardı. Constant da tıpkı Staël gibi erken romantik dönemler içerisine girmiş ve başarısız bir evlilik sürdürmüştü. Constant, ilk karşılaşmalarından itibaren Germain'in aklı, zekâsı ve coşkusuyla büyülenmiş ve çok geçmeden ona âşık olmuştu. Öte yandan Staël, Constant'ın enerjisine, duyarlılığına ve cömertliğine kapılmış olmasına ve entelektüel fikir alışverişinden büyük zevk almasına rağmen aynı duyguları yaşamamıştı.

Constant, Staël'in maiyetinin bir parçası olur ama henüz sevgilisi değildi. 1795'te Paris'e birlikte döndüler ve Thermidor sonrası dönemde siyasete karıştılar. Madame de Staël Constant'ı önemli siyasi toplantıların mekânı olan İsveç Büyükelçiliği'nde

---

⁵⁸ *Réflexions sur le procès de la reine* (Kraliçe'nin duruşması hakkındaki düşünceler).

⁵⁹ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (25 Eylül 1793), *Correspondance générale*, t. 2, s. 142.

⁶⁰ Bay Pitt ve Fransızlar için Barış üzerine düşünceler

⁶¹ Vincent, *a.g.e.*, s. 25.

Barras ve Sieyès⁶² gibi önde gelen siyasi düşünürlerle tanışır. Constant burada her türlü görüşü dinleme ve öğrenme imkânı bulur. Çok geçmeden düşüncelerinin ne kadar karmaşık olduğunu anlar, dinlemeye ve öğrenmeye başlar. Bir yıl sonra sevgili oldular. Niyetlerini, “ayrılmaz bir şekilde bir araya gelme” ve “hayatlarımızı birbirimize adama” şeklinde ilan eden bir “nişan” imzaladılar.⁶³

Wood’un belirttiği gibi, Staël, siyasi faaliyetleri ve muhalif duruşu nedeniyle, Direktuvar döneminde sık sık Fransa dışında yaşamak zorunda kalır. Örneğin, 15 Ekim 1795 tarihinde Fransa’dan sınır dışı edilmesine ilişkin bir kararname çıkartılır ve bunun üzerine babasının şatosunda yaşamak üzere Paris’ten ayrılır. Sonraki birkaç yıl boyunca Fransa’ya girip çıkar ve dönemin siyasi liderlerinin izin verdiği şekilde Paris’te kalır.⁶⁴ Constant, Fransız siyasetinde bir rol alma hırsını sürdürmekle Germain ile birlikte olmak arasında sıkışıp kalır.⁶⁵ Sonuç olarak, Paris’teki ikameti ile Staël’in İsviçre’deki şatosu arasında gidip gelir.

8 Haziran 1797’de Paris’te Germaine, Constant’ın tek çocuğu Albertine de Staël’i doğurur. 1794’te başlayan birliktelik, Constant’ın siyasete artan ilgisine karşılık gelir ve Constant’ın duygusal durumunda gözle görülür bir değişime sebebiyet verir. Bundan önce Isabelle de Charrière ile yazışmaları, Avrupa’nın yolsuzluğuna ve sosyal etkileşimlerin yapaylığına dikkat çekerken aynı mektuplarda kaçma

---

⁶² Sieyès bir din adamı ve siyasi yazardı. 1789’da ‘Üçüncü Kesim Nedir’ (Qu’est-ce que le tiers-état?) isimli en önemli eserini yayınladı. Yayımlanan bu eser Devrim’in manifestosu niteliğindedir. Bu eserde, üçüncü sınıfın gerçek millet olduğunu iddia eder. Napolyon Bonaparte’ı iktidara getiren 1799 darbesinin örgütlenmesinde de etkilidir. 1799 VIII. Yılın Anayasası Sieyès’in fikirlerinden oluşmuştur (Wood, 1993, s. 170). Sieyès ve bu eseri ile ilgili daha fazla bilgi için bkz.: Swell, W. H. (1994), *A Rhetoric of Bourgeois Revolution: The Abbé Sieyès ve What is the Third Estate?*, Durham and London: Duke University Press; Sieyès, E. J., Weber, F., & Lembcke, O. (2014), *Emmanuel Joseph Sieyès: The Essential Political Writings*, Leiden: Brill NV; Kubben, R. (2014), *L’Abbé de Sieyès: Champion of National Representation, Father of Constitutions*, Oxford University Press, doi: 10.1093/acprof:oso/9780198714989.003.0013.

⁶³ Béatrice W. J., *L’Engagement de Benjamin Constant: amour et politique (1794–1796)* (Paris: Minard, 1971), s. 19.

⁶⁴ Wood, *a.g.e.*, s. 142.

⁶⁵ Vincent, *a.g.e.*, s. 37.

ümidinden bahseder. Bununla, Yeni Dünya'ya fiziksel olarak kaçmayı ve duygusal olarak samimi ve koşulsuz bir "şeffaf" ilişkiyi kastetmektedir.⁶⁶

Staël ile bağlantısı güçlendikçe ve devrimci siyasete olan ilgisi ve dahil oluşu arttıkça, Constant şüphecilik duruşundan uzaklaşır.⁶⁷ Yine de hayatının sonraki dönemlerinde, kişisel bağları gergin olduğunda bir umutsuzluğa düşer. Hala duygularının fırtınalarına karşı geçici bir güvenli liman sağlayacak kişisel bir ilişkinin yoğunluğunu umar. Ama şimdi, acısını dindirebilecek ve duygusal ihtiyaçlarını kısmen karşılayabilecek yoğun bir siyasi faaliyet alanına girer. Constant'ın kendi ifadesiyle siyaset, kişisel yakınlığı melankoliye ve "hiçlikle" yüzleşmenin umutsuzluğuna karşı terapi gibi birleştirir.⁶⁸ Constant ile Staël arasındaki bağlantı, başından beri benzer siyasi ve entelektüel kaygılarla güçlenir. Birbirlerinin çalışmalarını okuyup düzeltirler. Staël'in yayınlanmamış el yazması *Des circonstances actuelles qui peuvent terminer la Révolution et des principes qui doivent fonder la République en France*⁶⁹ özünde birlikte üzerinde çalıştıkları bir eserdir.

Germain'in babası Jacques Necker'in⁷⁰ anayasal fikirleri her ikisinin siyasi düşüncelerini derinden etkilemişti.⁷¹ Vincent'e göre, her ikisi de "hakların"

---

⁶⁶ A.g.e., s. 38.

⁶⁷ İlginçtir ki, tam da Constant'ın siyasi duruşu, yani Cumhuriyetçiliğe olan bağlılığı daha belirgin hale gelirken, Isabelle de Charrière siyasete olan ilgisine mesafe koyar. Isabelle, Benjamin ile aralarındaki kişisel ilişkilerini karakterize eden nadide "yukarıdan bakışından" vazgeçmesinden dolayı hayal kırıklığına uğrar. Daha fazla bilgi için bkz.: Isabelle de Charrière à Benjamin Constant (12 Aralık 1794), *Correspondance générale*, t. 2, s. 506–07.

⁶⁸ Bu ifade Constant'a aittir. Bkz: *Benjamin Constant à Isabelle de Charrière* (21 Ocak 1791), *Correspondance générale*, t. 1, s. 256.

⁶⁹ Madame de Staël, *Des circonstances actuelles qui peuvent terminer la Révolution et des principes qui doivent fonder la République en France*, ed. Lucia Omacini (Genève: Droz, 1979).

⁷⁰ Necker'in, İngiliz Anayasal Monarşiden övgüyle bahseden *Du pouvoir exécutif dans les grands Etats* (1792) ve 1791 ve 1795 Anayasasına odaklanan *De la Révolution française* (1796) adlı eserleri, etkileyici ve önemli eserlerdir (Vincent, 2011, s. 106). 1792'de yayınlanan *Du pouvoir exécutif dans les grands Etats* isimli eserinde Necker, İngiliz tarzı monarşiyi destekler ve hükümetin kurumları arasında güçler ayrılığı ilkesini savunur (a.g.e., 2011, s. 106). Ayrıca 1791 ve 1795 Anayasalarını analiz eden *De la Révolution française*' yi yayımlar ve uygun anayasa düzenlemeler için sınırlarının kapsamını, bir ülkenin tarihini ve halkın genel ruhunu dikkate almanın öneminden bahsetmiştir (a.g.e., 2011, s. 106).

⁷¹ Bkz.: *Henri Grange, Les Idées de Necker, thèse présentée devant l'Université de Paris IV* (17 Aralık 1971) (Lille: Université de Lille III, 1973); ayrıca bkz.: Grange, "De Necker à Benjamin Constant ou du libéralisme ploutocratique au libéralisme démocratique," *Le Groupe de Coppet et la Révolution Française* (Lausanne: Institut Benjamin Constant, 1988), s. 63–71.

korunmasını savunan orta ölçekli bir “liberal” siyaseti benimsemişlerdi. Kuvvetler ayrılığı ve dengesini sağlayacak anayasal ve temsili bir sistem çağrısında bulunmuşlardı. Cumhuriyetin hayatta kalması için halk katılımının gerekli olduğu konusunda ısrar etmişlerdi.⁷² Constant, birlikte geçirdikleri süre boyunca ilk siyasi makalesini yayınladı. 1991 yılına kadar yayınlanmamış ve sonraki çalışmalarında ortaya çıkacak olan *Fragments d'un ouvrage abandonné sur la possibilité d'une constitution républicaine dans un grand pays* adlı büyük bir el yazması üzerinde çalışmıştı.⁷³ Bu erken dönem önemli eserler Fransız liberalizminin ortaya çıkışına işaret etmektedir.

---

⁷² Vincent, *a.g.e.*, s. 38.

⁷³ Constant'ın erken dönem siyasi yazıları için bkz.: *Benjamin Constant, Oeuvres complètes*, t. 1: *Écrits de jeunesse (1774–1799)*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1998. Daha geniş siyasi el yazmaların yeni baskıları için bkz.: *Benjamin Constant, Fragments d'un ouvrage abandonné sur la possibilité d'une constitution républicaine dans un grand pays*, ed. Henri Grange (Paris: Aubier, 1991).

2. BÖLÜM

LİBERAL GELENEK

Bu bölümde, liberal ve liberalizm kavramının etimolojisi, siyasi bir terminoloji olarak liberalizmin ortaya çıkışı ele alınacak. John Locke, Adam Smith ve David Hume gibi düşünür ve aydınların adını koymadıkları “liberalizm” fikrine sağladıkları katkılardan ve onların özgürlük anlayışlarından bahsedilecek. Siyasi anlamda liberalizmin ilk ortaya çıkışı, tarihi süreç içerisinde gerçek bağlamında nasıl kullanıma geçildiği ve Fransız Devrimi ile birlikte Benjamin Constant ve Germaine de Staél’in liberalizm fikrinin oluşumuna sağladıkları katkılara değinilecektir.

2.1. Liberal ve Liberalizm Kavramlarının Etimolojisi

Liberal ve liberalizm, aslı Latince olan, Avrupa kaynaklı bir terimdir. Eski Roma döneminde özgür olmak, köle olmamak ile eş anlamlı kabul edilmişti. Bu, bir efendinin keyfi iradesinden veya herhangi bir kişinin egemenliğinden özgür olmak anlamına gelirdi. Romalılar böyle bir özgürlük halinin ancak hukukun üstünlüğü ve Cumhuriyetçi anayasa altında mümkün olduğunu düşünmüşlerdi. Rosenblatt’a göre ‘*liberalitas*’, kadimlerin inandığı ahlaki ve yüce bir tavidir ve özgür bir toplumun uyum ve sorunsuz yaşaması için gereklidir.⁷⁴ Cicero’ya göre ‘*liberalitas*’, insan topluluğunun bağıydı.⁷⁵ Fransız Devrimi’nin arifesinde ve “liberalizm” in ortaya çıkışından önce, Avrupa’da insanları liberal olmaya teşvik eden gelenekler vardı. Başlangıçta bir Roma yurttaşının ideal niteliklerini, özgürlük sevgisini, cömertliğini ve yurttaşlık anlayışını belirtmek için kullanılan bir terim, Hristiyanlaştırılmış, demokratikleştirilmiş ve siyasallaştırılmıştı. Öyle ki, on sekizinci yüzyıla gelindiğinde Amerikan Anayasa’sını tarif etmek için kullanılmaya başlandı.⁷⁶ “Liberalizm” kelimesi ancak on dokuzuncu yüzyılın başlarında siyasi terminoloji

⁷⁴ Rosenblatt, H., *The Lost History of Liberalism*, Princeton University Press: Princeton & Oxford, 2018, s. 10.

⁷⁵ Cicero, *On Duties*, 1.Kitap

⁷⁶ Rosenblatt, *a.g.e.*, s. 6.

olarak telaffuz edilmeye başlanmıştı. Siyasi bir ideoloji olarak ortaya çıkışından yüzlerce yıl önce, liberal olmak çok farklı bir şey ifade ediyordu.⁷⁷

Liberal kelimesi, önceleri İngiltere kaynaklı (ulusal) olmayan politikaları ifade etmek amacıyla kötileyici ve suçlayıcı bir anlamda kullanılmıştı.⁷⁸ Rosenblatt'a göre, neredeyse iki bin yıl boyunca, liberal olmak bir yurttaşın erdemli olması, kamu yararına bağlı olmak ve karşılıklı bağlılığın önemine saygı duymak ile eşdeğerti.⁷⁹ Kelimenin kökeni “özgür” ve “cömert” anlamını veren Latince “liber” den gelmektedir. Özgür doğmuş bir kişiye atfedilen sıfat ise “liberalis” tir. Locke’cu anayasal monarşi ve parlamenter yönetim ilkelerini savunan milletvekilleri “liberalis” olarak adlandırılmıştır.⁸⁰

Hayek’e göre Adam Smith, *Ulusların Zenginliği*’ndeki “liberal ihracat ve ithalat sistemi” ifadesiyle liberal kavramını ilk kullanan yazar olmuştur.⁸¹ Zamanla kullanımı yaygınlaşan kavram, yüzyılın ortalarına doğru siyaset sözlüğüne iyice yerleşerek, “*laissez faire, laissez passer*” (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) ifadesinin yerini almış ve düşünce özgürlüğünü, ifade hürriyetini, basın özgürlüğünü ve serbest ticareti savunanların adlandırılmasında kullanılan etiket haline gelmiştir.⁸²

2.1.1. Liberalizmin Tarihi Gelişimi

On yedinci yüzyılda John Locke’un yazılarıyla doğmaya başlayan Liberalizm, özgürlüğü bireysel ve toplumsal hayatın en temel değeri olarak kabul eden ve özgürlüğe uygun siyasi, hukukî ve iktisadî yapılanmaları savunan fikirler demeti veya esnek tamamlanmamış bir ideolojidir.⁸³ Erken dönemin liberal düşünürleri, John Locke’un (1632-1704) ve Adam Smith’in (1723-1790) öğretilerine dayanarak, siyasal özgürlük fikrine değil ekonomik girişim özgürlüğüne inanıyorlardı. Bu

⁷⁷ A.g.e., s. 9.

⁷⁸ Yayla, A., *Liberalizm*, Liberte Yay., 4. baskı, Ankara, 2002, s. 14.

⁷⁹ A.g.e., s. 10.

⁸⁰ Maurice C., *Freedom*, (Longman, Green and Co., 1954), s. 67.

⁸¹ Hayek, F., A., *The Constitution of Liberty*, Chicago: The University of Chicago Press, 1960, s. 530.

⁸² Yayla, a.g.e., s. 15.

⁸³ Yayla A., *Özgürlük Yolu: Hayek’in Sosyal Teorisi*, Liberte Yay., 2. baskı, Ankara 2000., s. 32

düşünürler, Locke'un öğretilerinden esinlenerek yönetim meşruiyetinin patrimonyal ya da tanrısal haktan değil, toplumsal sözleşmede ifadesini bulan “*yönetilenlerin rızasından*” doğduğu görüşünü savunuyorlardı. Otokratik yönetime karşı güvence oluşturmak için “*güçler ayrılığı*” ilkesini Montesquieu'den, insanların kısıtlayıcı düzenlemeler olmadan piyasada serbestçe rekabet edebilmeleri, çok bilinen ifadeyle “*laissez faire, laissez passer*” (bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler) fikrini Adam Smith'ten almışlardı.⁸⁴

Doğuşundan itibaren önemli bir teorik açmaza sürüklenen liberalizm, bir yandan düzeni sağlayacak bir devlet egemenliğine ihtiyaç duyarken, öte yandan bu egemenliğin sınırlandırılmasını savunuyordu. Devletin zorlayıcı güç tekeline, ticaretin, sanayinin, özel yaşamın ve mülkiyet hakkının güvence altına alınabilmesi için gücü elinde tutması gerekiyordu. Devletin, düzenleyici ve zorlayıcı bir yetkiyi elinde tutması, vatandaşların siyasi haklarının zedelenmesi anlamına gelmekteydi. Erken dönem liberaller, temsili demokrasiyi savunmak suretiyle “genel oy” hakkına karşı gelerek bu çelişkiyi çözmeye çalıştılar. Bu durumun uygulanış biçimi, Fransız Devrimi'nin akabinde yazılan 1791 Anayasası'nda da görülmektedir. Sadece mülk sahibi sınıfların ve erkeklerin oy kullanmasını yansıtan bu Anayasa, vatandaşları “aktif” ve “pasif” şeklinde ayırmıştır. Erken dönem liberaller, 19. Yüzyılda süren mücadeleler sonunda istemeden de olsa “genel oy” hakkını kabul edeceklerdi.⁸⁵

Liberalizmin düşünsel ve ideolojik bir akım olarak ilke ve varsayımlarının kabul gördüğü ve yaygınlaştığı dönem 19. Yüzyıl Avrupa'sıdır. O zamana dek, liberal düşünme veya liberal düşünce geleneğinin fikri alt yapısı oluşturulmuş ve “liberalizm” kelimesi henüz telaffuz edilmemiştir. Rosenblatt'a göre, “liberalizm” kelimesinin kendisi ve esas aldığı fikirler 1811-12 yıllarında Marquis de Lafayette, Madame de Staël ve Benjamin Constant tarafından ilk defa dile getirilmiştir.⁸⁶ Bugün

---

⁸⁴ Aktükün, İ., *Siyasi Tarih*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2021, s. 31.

⁸⁵ A.g.e., s. 32.

⁸⁶ Rosenblatt, H., *The Lost History ...*, s. 42.

birçok kişiye göre, liberalizmin kökenlerinin Aydınlanma⁸⁷ dönemine dayandırıldığı söylenir.

On sekizinci yüzyıl Batı felsefesini tanımlamak için kullanılan “Aydınlanma” terimi, Avrupa’da farklı düzeylerde ortaya çıkmıştır. Fransız aydınlanması, İngiliz aydınlanması, Alman aydınlanması, İskoç aydınlanması farklı nitelikler çağırırsa da insanın kendine güvenmesi, sosyal ve ahlâkî yaşamın sadece Tanrı’nın isteğiyle değil insana dayalı nedenlerle de açıklanması genel kazanımlar arasındadır. Dönemin filozofları yapmış oldukları araştırma sonucunda, insan bilgisinin ve alışkanlıklarının mahiyeti ile ilgili şüpheli bir yöntem kullanmışlardı. Bunun sonucunda, Fransız düşünürler daha çok insan aklının yetkinliği veya mükemmelliği ile ilgilenirken İskoçyalı düşünürler, akıldan ziyade duyguların ve birikmiş tecrübelerin yaşamı anlama ve anlamlandırmada daha önemli olduğu sonucuna varmışlardı.

François M. Voltaire (1694-1778) ve Jean J. Rousseau (1712-1778) gibi Fransız düşünürler, dinin mutlaklığı yerine aklın mutlaklığını tercih ederek, dine ve geleneğe karşı tavrı sergilemişlerdi. On sekizinci yüzyılın İskoçyalı filozoflarında ise din karşıtlığına rastlanmamıştır. Aksine, geleneğin bireysel ve sosyal yaşam için taşıdığı değere vurgu yapılmıştı.

Ancak bir kez daha vurgulamak gerekir ki o dönemde, yani on sekizinci yüzyıl boyunca hiç kimse liberalizmden bahsetmemiş ve kavramın kendisi henüz tasarlanmamıştı. Bununla birlikte, liberal olma, yani özgürlük düşüncesi savunulmaya devam etmiş olup daha önce hiç olmadığı kadar yayılmıştır.

---

⁸⁷ Aydınlanma, Avrupa’da 1688 İngiliz Devrimiyle başlayıp 1789 Fransız Devrimiyle en üst noktasına erişen bir düşünce hareketidir. Avrupa insanının bireysel ve toplumsal yaşamını yeni bir anlayışla oluşturma çabası olarak niteleyebileceğimiz bu dönem, batı uygarlığının tarihsel gelişiminin ve değişiminin düşünsel ve kültürel sonucudur. İlk önce İngiltere’de başlayan toplumsal değişim (kapitalizmin doğuşu) daha sonra Fransa’da özgürlük hareketi olarak devam etmiştir. Nihayet Almanya’da felsefi temellerini oluşturarak tüm dünyayı etkileyecek modernleşme/batılılaşma hareketine dönüşmüştür. Bkz., Çüçen, A. K., “Batı Aydınlanmasının Düşünsel Kökenleri ve Eleştirisi”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE), s. 25.

2.2. Liberalizm Aydınları ve Özgürlük üzerine düşünceleri

Liberalizm, ana teması insan olan Aydınlanma düşünce sistemi ile ortaya çıkmıştır. 18. Yüzyıl Aydınlanma Felsefesi İngiltere’de John Locke’un öncülüğünde başlamış, Adam Smith ve David Hume gibi bireysel özgürlüklerle ilgili başyapıtlar neşreden filozoflarla devam etmiştir.⁸⁸ Benjamin Constant’ın özgürlük ile ilgili fikirlerini şekillendiren bu düşünürlerin, liberal düşünce geleneğinde önemli isimler olduğu bilinmektedir.

2.2.1. John Locke ve Özgürlük

İnsan hakları ve özgürlük konularındaki görüşleri ile önemli tartışmaları başlatanların öncüsü bir İngiliz düşünür olan John Locke’dur (1632-1714). Adnan Güriz’in ifadeleriyle, “*Locke, insanın vazgeçilmez tabii haklara sahip olduğunu ve siyasal düzenin amacının hürriyeti güvence altına almaktan başka bir şey olmadığını savunmuştur. Böylece, Locke’un sisteminde otorite değil, fakat hürriyet başlıca yere sahip olmuştur.*”⁸⁹ Yayla’nın da belirttiği gibi, Locke’un bütün siyasi teorisi Antik Yunan düşüncesinden 17. Yüzyıl Avrupası’na uzanan tabii hukuk anlayışının bir devamıdır.⁹⁰ Kaynağını Eski Mısır ve Antik Yunan’dan alan tabii hukukun kadim geleneği içerisinde, egemenin ihlal edemeyeceği, egemeni de bağlayan kuralların mevcudiyeti fikri vardı.⁹¹ Tabii hukuk teorileri genel olarak bir doğa hali ve insan doğası varsayımından hareket ederek işe başlar.⁹² İnsan ve devlet ilişkisini toplum sözleşmesine dayanarak açıklayan Locke, Hobbes düşüncesinin tersine doğal durumda insanların özgür olduğuna, akıllı varlıklar olarak mutlu bir yaşam biçimine sahip olduklarına inanır.

Thomas Hobbes, doğa durumu hakkında olumsuz bir anlayışa sahiptir. Ona göre, doğa durumu kalıcı bir savaş durumunu, bireyin varlığının devam etmesi için kalıcı

---

⁸⁸ Bkz., Gökberk, M., *Felsefenin Evrimi*, İstanbul, M.E.B. Yay., 1979, ss. 62-63’ten aktır., İşçi, M., a.g.e., s. 276.

⁸⁹ Güriz A., *Hukuk Felsefesi*, (Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, 1985), s. 201.

⁹⁰ A.g.e., s. 30.

⁹¹ Yayla, A., *Liberalizm*, s. 31.

⁹² Neumann F., *The Democratic and the Authoritarian State*, ed. Herbert Marcuse, (Glencoe: Free Press, 1956), s. 70.

bir tehdidi temsil etmektedir. Hobbes tüm insanların eşit olduğunu iddia eder. Doğal ortam içinde yaşayan insanlar her çeşit özgürlüğe sahiptirler. Ancak doğal ortamda her insan özgürlüğünü hep kendi çıkarı için kullanır. Bunu yaparken de başkalarının zarara uğrayıp uğramadığını düşünmediği için güvensizlik baş gösterir.

Tüm insanlar aynı şeyleri istediklerinden dolayı, başkalarının sahip olduklarını elde etmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için rekabet halindedir. Her varlık diğerine hükmetmeye çalışır, dolayısıyla “insan insanın kurdudur.” Kar için rekabet, güvenlik korkusu ve itibarla ilgili gurur, bu kalıcı çatışma durumunu körüklemektedir. Thomas Hobbes güvenliğin anlamını ve önemini bilmektedir çünkü İngiltere'nin iç savaş ortamını yaşayarak tecrübe etmiştir.⁹³

John Locke'a göre doğa durumu, Hobbes'un belirttiği gibi mutlaka bir savaş durumu anlamına gelmez. Locke 17. Yüzyıl İngiltere'sinin siyasi ve toplumsal kargaşasına şahit olmasına rağmen, Hobbes'dan farklı bir doğa hali kavrayışı geliştirmiştir.⁹⁴ Locke'un tanımladığı doğa durumu eşitliklerden biridir, çünkü herkes komşusuyla aynı güçlere sahiptir, bu da boyun eğmeme durumunu ifade eder. Aynı zamanda mükemmel bir özgürlük halidir, çünkü birey kimseye bağımlı olamaz. Ancak bu özgürlük mutlak değildir. Locke'a göre, doğanın durumu bir savaş durumuna eşdeğer değildir. Savaş durumunu betimleyen ve insan tarafından insan özgürlüğünün ihlal edilmesi, bağımsızlığın bütün taraflarca paylaşıldığı doğa durumuyla aynı değildir.

Yaşama hakkı ile mülkiyet hakkını mutluluğun temeli olarak gören Locke, doğal durumda bu hakların bazı tehlikelere maruz kalabileceğini varsayar. Bu sakıncıların giderilmesi için insanlar bir sözleşme ile devleti kurmuşlardır. O nedenle devletin en temel görevi insanların yaşama ve mülkiyet haklarını korumaktır. John Locke'a göre, insanların yaşama ve mülkiyet haklarını korumakla mükellef olan devlet, bu asli görevini ifa etmek için gücünü halktan almalıdır.⁹⁵

---

⁹³ Yayla, A., *Siyaset Bilimi*, Ankara: Adres Yayınları, 2017, s. 57.

⁹⁴ A.g.e., s. 57.

⁹⁵ Kabakçı, E., *Siyasal Düşünceler Tarihi*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2020, s. 87.

Siyaset felsefesinin temellerini *Hükümet Üzerine İki İnceleme* isimli eserinde ortaya koyan Locke, devletin varlığını sosyal sözleşme teorisine dayalı olarak açıklamaya çalışmıştır. Hobbes devleti, toplum sözleşmesinin merkezine koymuş ve meşruiyeti güvenlik olarak görmüştür. Locke ise, bireyi ve bireysel hakları toplum sözleşmesinin merkezine koymuştur. Locke'a göre, meşruiyetin kaynağı özgürlük anlayışıdır. Bütün siyasal iktidar ilişkilerinin meşruiyet gerekçesi doğal haklar ve özgürlüklerdir. Doğal haklar ve özgürlükleri içermeyen hak ve yetki siyasal iktidar adına kullanılamaz.⁹⁶

Locke'un düşüncesinde, devlet zulme başvurursa ve insanların özgürlüklerini koruyamazsa, karşı koyma ve direnme de doğal bir özgürlüktür. İnsanın insan olarak sahip olduğu haklara değer veren ve özgürlüklerin önemini vurgulayan Locke, bireyi her açıdan değerli sayar. Devletin görevlerini ve işleyişini özgürlük çerçevesine oturtur. Seküler ve sınırlı devlet, hukukun hâkimiyeti ve piyasalarda serbestçe kullanılan mülkiyet hakkı, Locke'un modern medeniyetin bekası olarak gördüğü özgürlük alanlarıdır.⁹⁷

Halkın devlete değil, devletin halka ait olduğunu ifade eden Locke, yönetimin halkın çıkarına ve faydasına çalışması gerektiğine inanır. Bununla birlikte, insanların doğal özgürlüklerinden daha fazla istifade etmek için kurallarla bağlı devlet fikrini benimsemeleri gerektiğini savunmuştur.⁹⁸

Hukuk ve yasama faaliyeti arasında bir ayrım yapan Locke, devletlerin vergi haricinde kişilerin özel mülkiyetinden bir şey alma yetkisine sahip olmadığına inanmıştır. Özel mülkiyetin gaspını hukuka aykırı olarak nitelendirmiştir. Siyasal iktidar anlayışından doğa ve savaş durumuna, bireysel haklardan özgürlüğe, mülkiyet anlayışından siyasal toplum ve hükümetin amaçlarına, kuvvetler ayrılığından hukukun hâkimiyetine, devletin sınırlandırılmasından hükümetin çözülmesine ilişkin

---

⁹⁶ Çetin, H., "*İktidar ve Meşruiyet*", *Siyaset*, Lotus Yay., Ankara, 2003, s. 55'ten aktarma.; Arslan, H., "John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2013/1, Sayı 17, s. 189.

⁹⁷ Kabakçı, *a.g.e.*, s. 92.

⁹⁸ *A.g.e.*, s. 89.

yapıtlarında ortaya koyduğu görüşleri, Locke'un siyaset felsefesinin temel taşlarını oluşturmuştur. Bu temel taşların sistematize edilmesiyle Locke, liberal düşünce sisteminin oluşmasına katkıda bulunan en önemli düşünürdür.⁹⁹

2.2.2. Adam Smith ve Özgürlük

“Görünmez el” terimi belki de Adam Smith'in siyaset felsefesinden çıkan en ünlü ifadedir. *Ulusların Zenginliği* adlı eseriyle Adam Smith (1723-1790) şüphesiz iktisat ilminin kurucu babalığı yanında, “iktisadi liberalizm” in kuruculuğu unvanını da kazanmayı hak etmiştir. Bu eserin meydana gelmesinde, dönemin siyasi ve iktisadi olayları önemli bir yer teşkil etmektedir.

Orta çağdan beri, krallar ve imparatorlar şehirlere, ticaret ile uğraşanlara veya bireylere haklar vermiş veya ayrıcalıklar tanımıştı. Sağlanan bu hükümler, kendilerine verilen haklar, ekonomik imtiyazlar ve kendi kendini yönetme hakkı liberal olarak adlandırılmıştı.¹⁰⁰ İngilizler Yeni Dünya için vatanlarını terk ettiğinde, liberal tüzük olarak adlandırdıkları belgeleri kolonilerin kurulması için yanlarında getirmişlerdi.¹⁰¹ On sekizinci yüzyılın ortalarında İngiltere ve Amerika arasında gerilimler ortaya çıktığında, İngiliz hükümetinin bu tüzüklerin şartlarını değiştirme ve koloniler üzerinde yeni düzenlemeler ve vergiler oluşturma hakkına sahip olup olmadığı ile ilgili tartışmalar yapılmıştı. Amerikalılar bu tür dayatmaların, İngiliz Anayasası tarafından kendilerine verilen güvenceleri ihlal ettiğini ısrarla ifade etmişlerdi. Amerikalılara göre bu tüzükler karşılıklılık ilkesine dayanmıyordu ve İngilizlerin öne sürdüğü gibi artık liberal olmaktan çok uzaktı.¹⁰²

Bu son derece siyasileşmiş ortamda Adam Smith, *Ulusların Zenginliği* isimli ünlü eserini yayınladı (1776). Bugün klasik liberalizmin temel bir metni olarak kabul

---

⁹⁹Arslan, H., “John Locke'un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2013/1, S. 17, s. 202.

¹⁰⁰Ferguson A., *An Essay on the History of Civil Society*, ed. Duncan Forbes (Edinburgh: Edinburgh University Press, 1966), s. 217–20.

¹⁰¹Lathrop J., “A Sermon on a Day Appointed for Public Thanksgiving,” *Political Sermons of the American Founding Era içinde, 1730– 1805*, ed. Ellis Sandoz (Indianapolis: Liberty Fund, 1998), s. 870: “İlk olarak Amerikan kolonilerine, özellikle de New-England'da yaşayanlara verilen kraliyet tüzükleri, en liberal türdendi ve görüş ve isteklerine tamamen uygundu.”

¹⁰²Rosenblatt, *a.g.e.*, s. 32.

edilen eser, doğrudan Amerika'nın kaygılarını dile getirmiştir. Smith, İngilizlerin bu tavrını “*Büyük Britanya'nın tüm ticari sistemi üzerine çok şiddetli bir saldırı*” olarak nitelendirmişti. Sadece İngiliz ticaret politikalarını kınamakla ve bunun yerine “*liberal bir serbest ihracat ve serbest ithalat sistemi*” olarak adlandırdığı fikri savunmakla kalmadı, aynı zamanda Kuzey Amerika ekonomisini İngiltere'nin kusurlarını vurgulamak için kullandı. Amerika, tarıma engelsiz yatırımın zenginlik ve büyüklüğe doğru hızlı ilerlemeye neden olduğu bir doğal özgürlük sisteminin avantajlarını gösterdi.¹⁰³

Smith'in “liberal” kelimesini *Ulusların Zenginliğinde* kullanması, aşına olduğumuz asırlık bir anlamı çağrıştırmaktadır. ‘Liberal’ o zamanda yaşayan her eğitilmiş insanın ahlaki anlamını anlayacağı bir kelimeydi. Smith’e göre, her insan liberal eşitlik, özgürlük ve adalet planı üzerinde kendi çıkarlarını ve kendi yolunu izlemelidir. Smith'in liberal anlayışı sadece özgürlüğü değil, aynı zamanda cömertliği ve karşılıklılığı da kapsamaktadır.¹⁰⁴

Smith'in ilk büyük ve muhtemelen en etkili çalışmasının etik üzerine olduğu çoğu zaman unutulur. Siyasi düşünce tarihçileri, Smith'in yazılarının politik boyutlarını ihmal etmektedir.¹⁰⁵ *Ahlaki Duygular Teorisi*'nde (1749) Smith, insan doğasıyla ilgili gözlemlerde bulunarak belirli bir insan doğası anlayışı geliştirir.¹⁰⁶ Buna göre, kendini düşünme ve sempati, hürriyet arzusu ve topluma uyma adabı, çalışma itiyadı ve mübadele eğilimi gibi duygular toplum içinde bir denge oluşturmaktadır. Bu denge sayesinde, bireyler sadece kendi istek ve menfaatlerinin değil aynı zamanda başkalarının iyiliği için de uğraşırlar.¹⁰⁷ Düşününürün kendi ifadesiyle,

---

¹⁰³ Smith A., *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*, 1. Cilt (1776; Chicago: University of Chicago Press, 1977), s. 47.

¹⁰⁴ Rosenblatt, *a.g.e.*, s. 34.

¹⁰⁵ Harpham, E.J., *Liberalism, Civic Humanism and the Case of Adam Smith*, *American Political Science Review*, V. 78 (1984), n. 3, s. 773.

¹⁰⁶ Yayla, *Liberalizm*, s. 72.

¹⁰⁷ Yalçın, A., *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi*, Ankara, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar, 1976, s. 176.

*Bir kimse tüm gücüyle, toplumda yaşayan vatandaşların refahını yüceltmediği takdirde o toplumun vatandaşı olamaz. Bilge ve erdemli insan, her zaman kendi özel çıkarının, kendi özel düzeninin veya toplumunun en ince ayrıntısına kadar halka feda edilmesini istemektedir. Bu düzenin ya da toplumun çıkarının, yalnızca alt bir parçası olduğu devletin ya da egemenliğin daha büyük çıkarına feda edilmesi gerektiğine her zaman inanır.*¹⁰⁸

Smith'in bu sözlerinden yola çıkarak, duygudaşlık ilkesine önem verdiği söylenebilir. Ona göre insanlar “karşılıklı duygudaşlık hazları” tarafından motive edilir. Çünkü herkes inançlarının ve duygularının başkaları tarafından paylaşıldığını hissedince sevinir. Kınanmaktan hoşlanmadığı gibi, davranışlarının başkaları tarafından onaylanmasını bekler.¹⁰⁹

Düşünür, “doğal özgürlük sistemi” veya “doğal süreç” olarak adlandırdığı özgürlükçü sisteme önem vermiştir. Daha geniş bir haklar anlayışına sahip olan Smith, bu hakları “doğal haklar” ve “kazanılmış haklar” olarak tasnif eder.¹¹⁰ Bireyin hürriyetinin kısıtlanmasını, itibarına zarar verilmesini ve aşağılanmasını, mülküne hasar verilerek zarara uğratılmasını doğal hakların ihlali olarak adlandırır. Kazanılmış haklar kategorisine ise mülkiyet hakkını, bağlı hakları, vaade dayanan hakları ve özel imtiyazları yerleştirir.¹¹¹

2.2.3. David Hume ve Özgürlük

Gerek liberal siyasi ve iktisadi teoride, gerekse siyaset teorisinde önemli bir yere sahip olan David Hume (1711-1776), daha ziyade epistemolojiye sunduğu katkılar ile tanınmaktadır.¹¹² Hayek'e göre, Hume liberal teorinin gerçek kurucusudur.¹¹³ Hume, Aydınlanma çağında yaşayan bir filozof olarak, bilgi kuramı ile ilgili

---

¹⁰⁸ Smith A., *The Theory of Moral Sentiments* (1759), vi, ii. 3.3.

¹⁰⁹ Yayla, *a.g.e.*, s. 73.

¹¹⁰ Smith, A., *Lectures on Police, Justice, Revenue and Arms*, A. Yayla, Liberalizm içinde, Liberte Yay., 4. baskı, Ankara 2002, s. 75.

¹¹¹ *A.g.e.*, s. 76.

¹¹² *A.g.e.*, s. 51.

¹¹³ Hayek, F.A., *Studies in Philosophy, Politics and Economics*, London: Routledge and Kegan Paul, 1967, s. 108-109.

çalışmasını Newton'un "sağlam ilim" olarak kabul ettiği "insan doğasının ilmini" kurabileceğini düşünmüştür. Bu bağlamda, bilgi teorisinin ancak deneyim ve gözlem ile tespit edilebileceğini ileri sürmüştür.¹¹⁴

Bilgi teorisinin merkezinde olan nedensellik tezini geliştirerek, insan aklının olgular arasındaki ilişkiyi anlamak için bunların nasıl ortaya çıktığı ve nasıl belirlendiği ile ilgilenmiştir.¹¹⁵ Hume'un tezinin bir sonraki aşaması, insan doğası hakkında ortaya koyduğu tercihlerin üzerine adalet ve mülkiyet teorisini kurmaktır.¹¹⁶ Bu teorisinde, Hobbes'cu bir bencilliğin ifadesi olarak insanların birbirlerine karşı savaşmalarına karşın, insanların doğalarında kendilerine ve yakınlarına getirilecek faydalara önem verirler.¹¹⁷ Hume, bunun sonucu olarak insanların kısa vadeli çıkarılara yönelme eğiliminde olduklarını, herkesin kendi ihtiyaçlarını karşılayacak durumda olmayacağı tespitini yapar.¹¹⁸ Adalet veya adaletsizlik kavramlarını insanların ancak bu kaynak kısıtlılığından ötürü anladıklarını söyler. Hume'a göre adalet, yalnızca insanların bencilliğinden, yeteri kadar cömert olmamasından ve insan ihtiyaçlarını karşılamadaki yetersizlikten kaynaklanmaktadır.¹¹⁹

Hume, insanların adalet kurallarına uymalarının kamu çıkarı ve hayırseverlik duygularından ötürü olmadığını, adalet duygusunun akıl üzerine kurulmadığını ve insanların adalet fikrinin ve adalet kurallarının beşerî teamüllerden doğduklarını ifade ederek "doğal adalet" anlayışını reddetmekte ve adaletin insan yapımı olduğunu iddia etmektedir.¹²⁰

Klasik liberal teoride "kendiliğinden doğan düzen" denilen unsurun kökleri Hume'un *mülkiyetin istikrarı, mülkiyetin rıza ile transferi ve vaatlerin yerine getirilmesi* gibi genel kuralların tedrici olarak geliştiği yolundaki açıklamalarıyla ifade edilir.¹²¹

---

¹¹⁴ Yayla, *a.g.e.*, s. 52.

¹¹⁵ *A.g.e.*, s. 56-57.

¹¹⁶ *A.g.e.*, s. 60.

¹¹⁷ Hayek, *a.g.e.*, s. 85.

¹¹⁸ Hume, D., *Theory of Politics*, ed. Frederic Watkins, Nelson Philosophical Texts, 1951, s. 37.

¹¹⁹ Yayla, *a.g.e.*, s. 62.

¹²⁰ *A.g.e., a.g.e.*, s. 62.

¹²¹ Hayek, *a.g.e.*, s. 113.

Hume, insanların farklı yeteneklere sahip olduklarını, bunun topluma fayda sağlayacağını, farklılıkların ortadan kaldırılmasının felakete yol açacağını belirtir. Bu nedenle, genel ve katı kuralların uygulanmasının hem bireylerin hem de kamunun yararına olacağına ve herkesin bu kurallar çerçevesinde yeteneklerini serbestçe kullanabileceğine inanır.¹²²

1770’te yayınladığı *Of the Origin of Government* adlı çalışmasında Hume, kendi siyaset felsefesini doğrudan doğruya hukuk ve özgürlük arasındaki ilişkilere bağlar. İnsanların bir aile içinde doğduğunu, ihtiyaçtan, doğal eğilimlerden ve alışkanlıklardan dolayı toplum hayatını sürdürmeye zorlandığını söyler. Bu amaçla, barış ve düzeni sağlamakla yükümlü olan siyasi toplum kurulur. Yayla’nın belirttiği gibi, Hume’a göre siyasi kurumlar, “sözleşme” teorisi gibi rasyonalist ve soyut teorilerin ürünü değildirler ve bu tür teorilerle değerlendirilemez, kavranamazlar.¹²³ Hume, siyasi otoritenin var olmadığı durumda, insanların toplum halinde yaşamaya ve doğal hukukun ilkelerini keşfedebileceklerine inanır.¹²⁴

Hume, her ne kadar özgürlükle ilgili özel bir tanımlama yapmamış olsa da özgürlüğün varlığını mümkün kılan değerleri üreten, koruyan ve tehdit eden koşullar çerçevesinde gözlemlerini dile getirmiştir. Hume özgürlük kavramını kendi siyaset anlayışı dahilinde değerlendirir. Düşünüre göre özgürlük, devletin yönetim modeli ve uygarlığın gelişimi sürecinde şekillenir.¹²⁵

Buna göre Hume, özgürlüğü üç farklı anlamda kullanmıştır. Özgürlüğün birinci anlamı, bir eylemin siyasi otorite tarafından keyfi olarak zorlamayla engellenmemesidir. Hume’a göre bu tarz bir özgürlük, insanları birbirlerinden koruyamaya yönelik bir devletin varlığını mecbur kılar. Fakat aynı ölçüde, yöneticilerin keyfi iradesi üstünde yaptırımların olmasını gerektirir. Bu da ancak yasalarla mümkündür. Bu bağlamda, özgürlüğün varlığı hukukun hâkimiyetiyle

---

¹²² A.g.e., s. 114-115.

¹²³ Yayla, a.g.e., s. 67.

¹²⁴ Hume, a.g.e., s. 155.

¹²⁵ McArthur N., *Hume’s Political Theory: Law, Commerce, and the Constitution of Government*, Canada: University of Toronto Press, 2007, s. 131.

sağlanır. Hukuk ve yasalar uygulandığında, zorlama ile özgürlük çelişmez, bilakis bağdaşır. Hume, din ve basın özgürlüğünü buna bir örnek olarak göstermiştir.¹²⁶

Hume ikinci özgürlük kavramının tanımını, doğa durumu ve toplumun bu duruma yaklaştığı koşullar içinde kullanır. Bu anlamıyla özgürlük, toplumsal düzenin kuruluşuna aykırı ve toplumsal düzene ters düştüğünden dolayı siyasi olarak olumsuz bir anlam taşımaktadır.¹²⁷

Hume özgürlük kavramının üçüncüsünü, özgür ve medeni yönetim biçimleri için kullanır. Bu yönetimlerde siyasi otoritenin sahip olduğu güç, yönetim organları arasında dengeli bir şekilde dağıtılır. Bu bağlamda Hume, kuvvetler ayrılığının tesis edildiği devlet modellerini özgürlükle ilişkilendirir ve onları özgür ve medeni yönetimler olarak nitelendirir. Bu güçler ayrılığı ilkesi esasına dayanan özgür yönetimler Hume için ya cumhuriyetlerdir ya da medeni ve özgür bir sınırlı monarşidir.¹²⁸

Hume, otorite ile özgürlük arasındaki gerilimi görmüştür. Özgürlük ve otorite sürekli çatışma halindedir. Hiçbir zaman biri diğerini kontrol edemez.¹²⁹ Düşünüre göre, yönetim şekli ne olursa olsun, otoriteler özgürlük için bir tehdit olarak görülse bile, hiçbir otorite tam ve kontrolü imkânsız olamaz ve olmamalıdır.¹³⁰ Çünkü Hume'a göre, bütün yönetimler birkaç kişinin çoğunluk üzerinde otorite kurmasına dayanır.¹³¹ Hume'un anlayışında, siyasi otorite ile özgürlük arasında karşılıklı güven esasına dayanan bir ilişki şekli de mevcuttur. Bu ilişki ise özgür ve medeni yönetimlerde görülmektedir. Bu anlamda özgürlük, sivil ve medeni toplumun

---

¹²⁶ Hume, D., *Essays, Morals, Political and Literary* içinde "Of the Liberty of the Press", Eugene F. Miller (Ed.), Liberty Fund, 1889, s. 12.

¹²⁷ Livingston D.W., "Hume's Historical Conception of Liberty", 1990, s. 116.

¹²⁸ Hume, D., *a.g.e.*, s. 41.

¹²⁹ Hume, D., *İnsan Zihni Üzerine Bir Araştırma*, Ankara: M.E.B. Yayınları, 1984, s. 54-55.

¹³⁰ Hume, D., *Theory of Politics*, (ed. Frederic Watkins) Liberalizm içinde (A. Yayla, s. 67), Nelson Philosophical Texts, 1951, s. XX.

¹³¹ Hume, D., *Of the First Principles ...*, 1889, s. 34.

mükemmel hale gelmesi demektir. Ancak varlığını sürdürebilmesi için otoritenin gerekli olduğunun da farkındadır.¹³²

Düzenin kendiliğinden oluşması, faydacılık ve bireyciliğin insanın doğasında olması, devletin asıl görevinin özgürlüğü ve adaleti tesis etmesi, mülkiyetin önemi, toplumu ve devleti anlamamanın yolunun bireyi anlamakla ancak mümkün olması gibi düşüncülerle Hume, liberalizme önemli katkılar sağlamıştır.

---

¹³² *A.g.e.*, s. 41.

3. BÖLÜM

BENJAMİN CONSTANT'IN ÖZGÜRLÜK VE TOPLUMSAL DÜZEN ÜZERİNE DÜŞÜNCELERİ

Bu bölümde, Benjamin Constant'ın Fransız Devrimi hakkındaki düşünceleri, bu dönemi idrak eden biri olarak Devrime karşı sergilediği duruş ve Devrim öncülerinin esin kaynağı olan ve Aydınlanma döneminin fikri mimarlarından Jean- Jacques Rousseau ve Toplum Sözleşmesi eserine yönelik eleştirileri ele alınacaktır. Bununla birlikte, Constant'ın Devrim öncesi ve sonrasında gelişen olaylara paralel olarak özgürlükle ilgili düşüncesinin nasıl şekillendiği anlatılacak. Kadimlerin özgürlükten anladıklarını modernlerin özgürlük anlayışıyla karşılaştırarak, negatif ve pozitif özgürlük ayırımını ele alış şekli, bu ayırımın neticesinde toplum düzeninin, anayasanın ve hükümet sisteminin kendi özgürlük anlayışı ile nasıl oluştuğu, kaleme aldığı ünlü eserler çerçevesinde irdelenecektir.

3.1. Contant'ın Fransız Devrimi hakkındaki düşünceleri

1789'dan 1799 yılına kadar süren Fransız İhtilali¹³³ dönemi sadece modern Avrupa Tarihi'nin değil aynı zamanda dünya siyaset tarihinin de önemli dönüm noktalarından birini teşkil eder. *Ancien Régimé*'i temsil eden Bastille Hapishanesi'ne yapılan baskın ile başlayan ayaklanma, Napolyon'un tahttan indirilmesiyle sona erer.¹³⁴ Aydınlanma dönemi ve o dönemin mimarlarından Montesquieu, Rousseau, Voltaire ve Sieyès'in ortaya koydukları düşüncelerin Devrime yol açtığı ve olan biten üzerinde etkisinin olduğu bilinmektedir. Vincent'e göre ise, aydınlanma döneminin entelektüel mirası Devrim'in siyasi tartışmalarının çerçevesini

---

¹³³ Fransız İhtilali ile ayrıntılı bilgi için bkz: Doyle, W. (2002), *The Oxford History of the French Revolution*, Oxford: Oxford University Press; Israel, J. (2014), *Revolutionary Ideas: An Intellectual History of the French Revolution from the Rights of Man to Robespierre*, Oxford & Princeton: Princeton University Press; Kates, G. (Ed.), (1998), *The French Revolution: Recent Debates and New Controversies*, London & New York: Routledge; Davidson, I. (2016), *The French Revolution: From the Enlightenment to Tyranny*, New York: Pegasus Books.

¹³⁴ Ağaoğulları, M. A. (Ed), (2011), *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 603.

oluşturmasına rağmen, Aydınlanmanın kendisi doğrudan Devrime sebep olmamıştır.¹³⁵

Fransız Devrimiyle birlikte, Fransız toplumu, devletin eski ve müesses kurumları köklü bir değişikliğe uğramıştır. Ulus kavramı, milliyetçilik, halk egemenliği, vatandaşlık, insan hakları, genel irade, ulus devlet gibi devrimin temel prensipleri ve değerleri, insanlık tarihini derinden etkilemiştir. Devrim, dünya tarihine ve ulus devletlerin oluşumuna sağladığı katkının yanı sıra, kanlı Terör dönemini, ayaklanmaları ve isyanları da beraberinde getirmiştir. 1793 ila 1794 yılları arasında ortaya çıkan terör faaliyetleri yığınla felakete sebep olmuştur. Terör dönemi, “demokratik alanın eşzamanlı olarak daralması ve genişlemesiyle” ifade edilir.¹³⁶ Genişleme, vatandaşların kulüplere ve Temmuz 1793 yılında yapılan yeni anayasa referandumuna aktif katılımını içermektedir. Seçimlerin askıya alınması ve otoritenin merkezileşmesini arttırması, yıkıcı olduğu iddia edilen eylemler veya fikirler yüzünden on binlerce kişinin tutuklanması, kilisenin kapanması, “Hristiyanlıktan arınmanın” yıkıcılığı ve anayasal statüye sahip din adamlarına yönelik zulüm, daralmanın genişlemeye göre daha şiddetli olduğunu göstermiştir.¹³⁷

1793 yılında kurulan İhtilal Mahkemeleri ve şüphelileri yargılamak için çıkartılan yasa daralmayı daha da derinleştirmiştir. Zanlılara yönelik çıkartılan yasa, anarşik terörün başlangıcıdır. Kamu Güvenliği Konseyi bu yasaya istinaden, genel kitlenin sevincini desteklediği sürece istediğini yapabilme yetkisiyle donatılmıştı.¹³⁸ 10 Haziran 1794’te çıkartılan yasa, Terörün nihai hedefini amaçlar: zulüm ve infazlar, artık devrimin içinde bulunduğu istikrarsızlığın geçerliliğinden ziyade, Robespierre’in yaratmak istediği “*Erdemli Cumhuriyet*” fikri uğruna yapılmıştır.¹³⁹ Dışarıya karşı savaş ve içeride karşı devrimleri kontrol altına alana dek Terör dönemi

---

¹³⁵ Vincent, *a.g.e.*, s. 7.

¹³⁶ Woloch I., *The New Regime: Transformations of the French Civic Order, 1789–1820s* (New York: W.W. Norton, 1994), s. 91.

¹³⁷ Vincent, *a.g.e.*, s. 8.

¹³⁸ *A.g.e.*, s. 9.

¹³⁹ Luca, S., “*Benjamin Constant and the Terror*”, H. Rosenblatt (Ed.), *The Cambridge Companion to Constant* içinde, New York: Cambridge University Press, 2009, s. 93.

bitmeyecektir. “*Erdemli Cumhuriyet*” ütopyası gerçekleşene kadar devam edecektir. Kısacası, Terör, kalıcılığını sağlamak amacıyla bir “*ideokrasiye*”, yani devletin belirli bir siyasi ideolojinin ilkelerine göre yönetilmesine dönüşmüş ve başarılması imkânsız olan bir hedefe yönlendirilmişti.¹⁴⁰

Fransız liberalizmi, Terörü takip eden dönemde ortaya çıkmıştır. Thermidor’un¹⁴¹ dokuzuncu günü (27 Temmuz 1794), Robespierre ve diğer Jakobenlerin tutuklanmaları ve idam edilmeleri bu dönemin başlangıcını gösteren başlıca olaylar silsilesidir. Ancak terör döneminin bitmesi bir süreç değil, başka bir döneme geçiş olarak bilinmektedir.¹⁴²

Benjamin Constant’ın Fransız Devrimi hakkındaki düşünceleri de hadiselerin seyrine göre değişiklik göstermiştir. Devrimin ilk cereyanında uzun süre ikamet ettiği Brunswick’tedir. Olayın dışında oluşu Devrimi yalnızca dolaylı olarak gördüğü anlamına gelmektedir. Devrimin ilk oluşuyla ilgili kayda değer bir bilgisi olmamasına rağmen, Terör döneminde Devrimin “tahrip edici” etkisini, insanların yaşamlarını alt üst edişini ve nasıl bir trajediye yol açtığını gördüğünde adeta şok olur.¹⁴³

Devrim’in getirdiği aşırı siyasi dönüşümde Constant, Devrim ile ilgili düşüncesinde erken bir duruş sergiler. Bu düşüncesinden ötürü Brunswick’te birlikte çalıştığı insanlarca dışlanır. Fransa’da özgürlüklere düşmanca tutumundan ve Protestanlığa karşı hoşgörülü olmamasından ötürü eski rejimin feodal kalıntılarıyla birlikte yıkılışından memnundur. Devrimin, 1789-92 yılları arasında görülen “liberal”

---

¹⁴⁰ Vincent, *a.g.e.*, s. 9.

¹⁴¹ Thermidor Dönemi, Robespierre’in 9 Thermidor -Yıl II’de (27 Temmuz 1794) devrilişiyile başlar ve İhtilal Meclis’inin (26 Ekim 1795) dağılmasıyla birlikte sona erer. Robespierre’i devirip Terör dönemini sonlandıran ve yönetimi ele geçirenler bu dönemin siyasetçileridir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Mason, L. (2015), Thermidor and the French Revolution, *French Historical Studies*, 38(1), 1-7. Doi: 10.1215/00161071-2822832; Israel, J. (2014), *Revolutionary Ideas: An Intellectual History of the French Revolution from the Rights of Man to Robespierre*, Oxford and Princeton: Princeton University Press; Furet, F. (1996), *The French Revolution, 1770-1814*. (A. Nevill, Trans.), Oxford: Blackwell Publisher.

¹⁴² Baczko B., *Ending the Terror: The French Revolution after Robespierre*, Cambridge: Cambridge University Press, 1994, s. 34.

¹⁴³ Benjamin Constant, “*A Charles His, rédacteur du Républicain français*” [Temmuz 1795], *Oeuvres complètes*, t. 1, s. 300.

aşamasında inşa edilen sivil ve siyasi reformlara açıkça destek vermiştir.¹⁴⁴ Constant'ın Devrime tepkisinin ilk kanıtı 1790'da Isabelle de Charrière'a yazdığı mektubunda görülmektedir. Bu yazışmada, Devrimi “insanlığın doğuştan gelen günahkârlığının bir sonucu” olarak gören ve reddeden Avrupa'nın yanlış yönlendirilmiş yöneticileriyle alay etmektedir.¹⁴⁵

Birkaç ay sonra, Edmund Burke'un *Fransız Devrimi üzerine düşünceler* ¹⁴⁶ adlı kitabına eleştirilerini yöneltir:

*Şu anda Edmund Burke'un Fransız Devrimine karşı yazdığı kitabı okumak ve fikirlerini çürütmekle meşgulüm... Bu ünlü kitabın satırları birçok saçmalıklarla dolu. Asalet, partilerin dışlanması ve egemen bir dinin kurulması tarzında fikirleri savunur.*¹⁴⁷

Devrimin bu ilk yıllarında Constant, yeni devrimci düzenin unsurlarından ziyade eski rejimin eşitsizliklerine odaklanır. Çağdaşlarının aksine, büyük ölçüde sahip olduğu şüphecilik tavrından dolayı yeni kurulan düzene karşı abartılı umutlar beslemez.¹⁴⁸ Constant, bu yıllarda siyasi tercihini “demokrat” olarak niteler.¹⁴⁹ Demokrat kelimesi o zamanda “aristokrat” karşıtlığı anlamında kullanılmaktadır. Bu, Constant'ın tamamıyla siyasi eşitliği savunduğu anlamına gelmez. Ağustos 1790'da amcasına yazdığı bir mektupta “*Evrensel eşitliliğin bir vehimden ibaret olup olmadığını bilmiyorum ama aristokrat eşitsizliğin gerçekler içerisinde en korkuncu olduğunu biliyorum*”¹⁵⁰ der.

---

¹⁴⁴ Vincent, *a.g.e.*, s. 32.

¹⁴⁵ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (4 Haziran 1790), Correspondance générale, t. 1, s. 256.

¹⁴⁶ Edmund Burke, ünlü kitabında Fransız Devrimi prensiplerinin soyut olduğunu, metafiziğe dayandığını ve Fransa'nın tarihi ve sosyal gerçeklikle bağdaşmadığını iddia eder (Burke, 2016). Devrimin soyut karakterinin kaosa, vahşete ve diktatörlüğe neden olduğunu öngörür. Bu nedenle Burke'e göre 1789 ile 1793, Monarşi ile Feuillantlar, Girondinler ve Jakobenler arasında önemli bir fark yoktur (Luca, 2009, s. 96).

¹⁴⁷ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (10 Aralık 1790) Correspondance générale, t. 1, s. 271.

¹⁴⁸ Vincent, *a.g.e.*, s. 33.

¹⁴⁹ Constant, Isabelle de Charrière'e yazdığı mektuplarda kendisini “demokrat” olarak nitelendirir. Bkz. 17 Eylül 1792 tarihli mektup, Correspondance générale, t. 1, s. 313; ve 17 Mayıs 1793 tarihli mektup, Correspondance générale, t. 2, s. 90.

¹⁵⁰ Benjamin Constant à Salomon de Charrière de Sévery (13 Ağustos 1790), Correspondance générale, t. 1, s. 260.

Constant, 1794'e kadar devrimi destekler fakat bu eleştirilerine mâni değildir. 1792'te ortaya çıkan siyasi grupların çekişmeleri ve tartışmaları karşısında inancını kaybetmeye başlar. Aynı yılın temmuz ayında devrimci liderlerden bazılarının “*halka ihanet eden demagoglar olduğunu*” yazar. “*Bu utanç verici aşırılık o kadar çok tiksindirmeye neden oluyor ki insanlık, özgürlük, ülke gibi kelimeleri duymaktan nefret eder hale geldim.*”¹⁵¹ Ayrıca 1793'te Paris'te icra edilen katliamlardan ve Girondinlerin hükümetten uzaklaştırıldıktan sonra Paris halkının giyotinin etrafında şarkılar söylemesinden ve dans etmelerinden tiksindir.¹⁵² Birçok yetenekli insanın, korkak ve vahşi kişilerce hunharca katledilmesinden yakınıdır.¹⁵³ Fakat içindeki çekinceler büyümesine rağmen, Devrimi savunmaktan vazgeçmez. Bazı devrim liderlerinin sebep oldukları aşırılıklar bile demokrasiye olan inancını ortadan kaldırmaz. Devrimin halk tarafından eleştirilmesinin devrimin kazanımlarını yok edeceğini düşünür.

Ağustos 1792'den sonra Devrimi şiddetle eleştiren Isabelle de Charrière gibi arkadaşları tarafından baskıya uğramasına rağmen Constant, Robespierre'i bile savunur. Bunu yaparken olayların nasıl değişeceğini beklemeyi ve eleştirilerini ertelemeyi yeğler. Bu yıllarda (1793-94) düşüncelerinin muhalif bir hal almasını sağlayan ve üzerinde etkileyici izler bırakan kişilerden biri şüphesiz Jakop Mauvillon¹⁵⁴ olur. Mauvillon, Constant'ın Brunswick'te tanıştığı Alman *Aufklärung*'un (Alman Aydınlanması) radikal savunucusudur. Kendisi Abbot Raynal'ın şiddetli bir sömürge karşıtlığını anlatan *Histoire des deux Indes* (İki Hint Adasının tarihi) isimli eserinin on cildini ve Turgot'un fizyokratik bir çalışması olan *Réflexions sur la formation et la distribution des richesses* (Servetin Oluşumu ve Dağılımına Yansımalar) isimli eserini Almancaya çevirmiştir.

---

¹⁵¹ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (6 Temmuz 1792), Correspondance générale, t. 1, s. 311.

¹⁵² Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (16 Ekim 1793), Correspondance générale, t. 2, s. 174.

¹⁵³ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (9 Kasım 1793), Correspondance générale, t. 2, s. 260.

¹⁵⁴ Jakop Mauvillon Almanya'ya göç eden protestan bir ailedendir. İlhamını Kant'dan alan, dine ve özellikle Protestan Aydınlanmasına derin ilgi duyan biriydi (Rosenblatt, 2008; Lee, 2003).

Constant onunla tanıştığında Mauvillon, Robespierre gibi devrimci olan Mirabeau ile mutlakiyetçilik ve despotizmi eleştiren *De la monarchie prussienne sous Frédéric le Grand*¹⁵⁵ başlıklı bir eser üzerinde çalışmaktadır. Mauvillon'un radikal aydınlanma perspektifi, Constant'ın Devrime karşı ilk olumlu tutumunu pekiştirir. Mauvillon'un ölümü (1794) Constant'ı derinden üzer. Teyzesine yazdığı bir mektupta, Mauvillon'u "özgürlükçü ve aydınlanmacı" olarak niteler. "Ahlak, din ve siyaset" hakkındaki düşüncelerinin kendi fikirleriyle çok uyduğunu yazar.¹⁵⁶

Constant, Mauvillon'un ölümünden sonra da Devrimin radikal savunucusu olarak kalır. Haziran 1794 yılında Isabelle de Charrière'e yazdığı bir mektupta Devrime ya karşı olunacağını veya savunulması gerektiğini söyler. Tarafsız bir duruş sergilemenin gereksiz olduğunu savunur.¹⁵⁷ Devrimin ivmesi bazen Constant'ı endişelendirir. Özellikle 1794 baharında Desmoulins ve Philippeaux'un idamları kendisini şoke eder.¹⁵⁸ Barışa ulaşmanın aşırılıkların hafifletilmesine izin vereceğine inanır.¹⁵⁹

Fransa'da Terör döneminin başlamasıyla, Constant'ın Charrière ile ilişkisi, Devrimin farklı değerlendirmeleriyle ayrı bir boyuta ulaşır. Soyut sistemleri hiçbir zaman sevmeyen ve ılımlı reformu tercih eden Isabelle, 1792 olaylarından sonra Devrimi gittikçe daha fazla eleştirmeye başlar. 1793 sonlarında, Antoine Ferrand'ın (*Rétablissement de la monarchie*'nin yazarı) ve Mallet Du Pan'ın (*Considérations sur la nature de la Révolution de France*'in yazarı) karşı devrimci görüşlerine sempati duymaya başlar. Constant, Terör dönemiyle ilgili bazı eleştiriler yapar, ancak Devrim'in bir destekçisi olmaya devam eder.

---

¹⁵⁵ Büyük Friedrich Yönetimindeki Prusya Monarşisi.

¹⁵⁶ Benjamin Constant bunu teyzesine yazdığı '*la comtesse Anne- Marie- Pauline Andrienne de Nassau* 31 Ocak 1794 tarihli mektubunda ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz.: "*Belle and Benjamin: Political Gradations*," *Eighteenth Century Life*, 13.1 (Roland Mortier, 1989), Constant sürekli Mauvillon hakkında bir biyografi, takdir ve Alman Edebiyatına Giriş niteliğinde bir kitap yazmayı düşündüğünü söylerdi. Bu çalışmasını hiç tamamlayamadı.

¹⁴⁵ *Benjamin Constant à Isabelle de Charrière* (7 Haziran 1794), *Correspondance générale*, t. 2, s. 381.

¹⁵⁸ *Benjamin Constant à Isabelle de Charrière* (20 Nisan 1794), *Correspondance générale*, t. 2, s. 296

¹⁵⁹ Ayrıca bkz.: Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (17 Ekim 1793), Bu mektubunda Constant "Les vertus et les lois reviendront avec la paix." (Erdemler ve kanunlar barışla geri dönecek) ifadesini kullanır.

9 Eylül 1794 yılında Isabelle'ya yazdığı mektubunda şu ifadelere yer verir:

Robespierre gibi bir tiran olmadan ve dolayısıyla özgürlükle bir Cumhuriyet olasılığından şüphe ettiğime inanıyorsanız, yanılıyorsunuz. O kriz anında (Terör esnasında) baskının kesinlikle gerekli olduğuna inandım. Yine de inanıyorum ama sanırım çok da uzak olmayan, bu baskıya artık ihtiyacın duyulmayacağı ve cumhuriyet'in sadece özgürlük olacağı bir zamanın geleceğini düşünüyorum... Çok kötü bir yolda seyahat etmek zorunda kalmış, yol arkadaşlarının kayalardan, çamurdan, çukurlardan, kaostan şikâyet ettiklerini duymaktan bıkmış, kulaklarını tıkayan ve gözlerini varış noktası olan köyün kulesine dikmiş bir adam gibiyim.¹⁶⁰

Constant'ın Devrime bakışı ve siyasi duruşu 1794'ün sonlarında değişir. Aynı yılın Ekim ayında Isabelle de Charrière'e yazdığı bir mektupta daha ılımlı bir ton kullanır:

Fransız siyaset sahnesi şaşkırtıcı derecede yumuşadı... İlimluların Jakobenler üzerinde açık bir üstünlük kurduğunu memnuniyetle izlemekteyim... Daha ılımlı hale geldiğimi ve Cumhuriyetçi ilkelerin üstünlüğüne dair bir karşı-devrim önermenizin gerekli olacağını düşünüyorum.¹⁶¹

Bu ideolojik geçişin çok nedeni olabilir. Constant'ın Teröre verdiği desteği eleştiren Isabelle de Charrière'in değişiminde bir payı olduğu bilinmektedir. Ayrıca uzun yıllar gerek siyasi gerekse duygusal birliktelik yaşadığı Germain de Staël'in etkisi de söz konusudur. Devrimin ılımlı bir hal almasıyla, Constant'ın Fransız siyaset sahnesinde bir rol üstlenmek istediği de bilinen nedenler arasındadır.

1795 ilkbaharında Paris'e gelen genç Benjamin Constant, Fransız Devrimi üzerine sürdürülen tartışmaların önde gelen katılımcılardan biri olur. Georges Lefebvre ve Francois Furet gibi önemli Fransız Devrimi tarihçilerinin belirttiği gibi, Constant Thermidor Döneminin mükemmel bir entelektüeliydi. Öyle ki, Devrimi Terörden ayırmak ve 1789'u 1793'ten kurtarmak için herkesten çok çalışmıştır. Zekice kaleme

¹⁶⁰ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (9 Eylül 1794), Correspondance générale, t. 2, s. 427.

¹⁶¹ Benjamin Constant à Isabelle de Charrière (14 Ekim 1794), Correspondance générale, t. 2, s. 470.

alınan ve polemik içeren yazıları, Joseph de Maistre¹⁶² ve Adrien de Lezay-Marnesia'nın¹⁶³ düşüncelerini kışkırtacak nitelikteydi. Bu vesile ile Constant, Terörün Devrimle ilişkisi üzerine yapılan tartışmaların önünü açmıştır.

Benjamin Constant ve Germain de Staël hem bir karşı devrimi hem de Terörün geri dönüşünü engellemek maksadıyla Devrimin temel kazanımlarını pekiştirme ve koruma amacını güttüler.¹⁶⁴ Devrim, dergi ve broşürlerin kitlesel üretimi sayesinde benzeri görülmemiş bir siyasi retoriğin gelişmesini sağlamıştı. Constant'ın gözlemlediği gibi, anayasal güvencelerin yokluğunda, kamuoyu (halkın düşüncesi) yüzyıllardır Fransız *ancien régime* monarşisinin arkasındaki ılımlı güç olmuştu, ancak aynı zamanda yıkımının ana unsuru haline gelmişti.¹⁶⁵

Constant üzerine çalışma yapan önceki akademisyenler, Constant'ın İmparatorluk dönemine kadar "liberal" olmadığını iddia ederler. Böyle düşünmelerinin dönüm noktası, Constant'ın *Principes de politique* (Siyaset İlkeleri) kitabının 1806 yılında yayınlanan baskısıdır. Bu iddianın dönüşüm noktasındaki değişiklik, Constant'ın siyasi kurumlarla ilgili çekimser bir konumu benimsemesidir, yani bir cumhuriyetin veya bir monarşinin "liberal" olabileceğini kabul etmesidir.¹⁶⁶ Son zamanlarda

---

¹⁶² Joseph de Maistre (1753-1821) Edmund Burke gibi muhafazakâr bir filozoftur. Fransız Devrimine karşı olup karşı-devrim tutumu sergilemiştir. En önemli eseri 'Considération sur la France'dır (1797). Ayrıntılı bilgi için bkz.: Armenteros, C. (2011), *The French Idea of History: Joseph De Maistre and His Heirs, 1794-1854*, New York: Cornell University Press.

¹⁶³ Adrien de Lezay-Marnesia, Devrimin hayranlarından biri olup Terör döneminin Fransa'yı koruduğu fikrini savunurdu. Böyle düşünmesinin nedeni, Fransa'yı sert bir biçimde yönetilmesini sağlayan gerek mali ve ekonomik kriz gerekse ülkenin içeride ve dışarıda savaş halinde olduğudur (Luca, 2009, s. 100).

¹⁶⁴ Rosenblatt, H., *Liberal Values: Benjamin Constant and Politics of Religion*, New York: Cambridge University Press, 2008, s. 51.

¹⁶⁵ Constant, 1800, ff. 121 ff. (6. Bölüm: '*Des monarchies temperees par l'opinion*'); ve 70, IT. 128-9 notlar.

¹⁶⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Etienne Hofmann, *Les "Principes de politique" de Benjamin Constant: la genèse d'une oeuvre et l'évolution de la pensée de leur auteur (1789-1806)*, 2. Cilt. (Genève: Droz, 1980); Marcel Gauchet, "Constant," in *A Critical Dictionary of the French Revolution*, edi. F. Furet ve M. Ozouf, çeviren A Goldhammer (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1989), s. 924-32; Helena Rosenblatt, *Liberal Values: Benjamin Constant and the Politics of Religion* (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).

Stefano de Luca, Constant'ın teorisinin “liberal bir cumhuriyet'in kurulması için verilen savaşın kaybedildiği görülene”¹⁶⁷ kadar olgunlaşmadığını iddia etmiştir.¹⁶⁸

Constant'ın siyaset teorisi İmparatorluk döneminde gelişirken, teorisinin temel unsurlarını *Directory ve Consulate* döneminde, yani 1790'ların ortalarında yayınladığı eserlerde görülmektedir. Bu temel unsurlar, mutlak iktidarın ve birleşik bir siyasi egemenlik (Rousseau ve çoğulcu olmayan düşünce) anlayışının, hakların korunması ve temsili bir siyasi sisteme bağlılık, tarihsel bağlamın pragmatik bir değerlendirmesi ve kültürün ve ahlakın öneminin ve takdirinin eleştirisidir.¹⁶⁹ 1790'ların sonları, Constant'ın bu unsurları içeren pozisyonuna atıfta bulunmak için ilk kez “liberal” terimini kullandığı zamandır. Mauro Barberis ayrıca, 1790'ların Constant'ın egemenliğin sınırlandırılması, tarafsız güç ve modernlerin özgürlüğü teorileriyle özdeşleştirdiği liberal düşüncelerinin ortaya çıktığı dönem olduğunu iddia eder.¹⁷⁰

3.2. Jean- Jacques Rousseau ve Toplum Sözleşmesi

Jean-Jacques Rousseau¹⁷¹ insan hakları ve özgürlükler üzerine eserler yazmış olan on sekizinci yüzyılın en önemli filozoflarından biridir. Yazdığı eserler arasında *İnsanlar*

---

¹⁶⁷ Bu ifade için bkz.: *a.g.e.*, 2009, s.110.

¹⁶⁸ Luca, *a.g.e.*, s. 92.

¹⁶⁹ Vincent, *a.g.e.*, s. 218.

¹⁷⁰ “Thermidor, le libéralisme et la modernité politique,” 1795 Pour une République sans Révolution, sous la direction de Roger Dupuy et Marcel Morabito. Rennes: Presses Universitaires de Rennes, 1996, s. 123–41.

¹⁷¹ Jean-Jacques Rousseau Cenevre'de doğmuştur (1712-1778). Başlıca eserleri: Un Discours sur les Sciences et les Arts (Discourse on the Sciences and the Arts; First Discourse, 1750); Un Discours sur l'Origine et les Fondements de l'Inégalité parmi les Hommes (A Discourse on the Origin of Inequality; Second Discourse, 1755); Essai sur l'Origine de Langues (Essay on the Origin of Languages, 1781); De l'économie politique (A Discourse on Political Economy, 1755); Lettre sur la Musique Française (Letter on French Music, 1753); Lettre à M. d'Alembert sur les Spectacles (Letter to d'Alembert on the Theater, 1758); Émile, ou de l'Éducation (Emile, or On Education, 1762); Du Contrat Social (The Social Contract, 1762); Projet de Constitution pour la Corse (Project for a Constitution for Corsica, 1765); Les Confessions (The Confessions, 1789); Considérations sur le Gouvernement de Pologne (Considerations on the Government of Poland, 1782); Rousseau Juge de Jean-Jacques: Dialogues (Rousseau Judge of Jean-Jacques: Dialogues, 1776); Les Rêveries du Promeneur Solitaire (The Reveries of the Solitary Walker, 1782). Rousseau'nun biyografisi için ayrıca bkz.: Damrosch, L. (2007), Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius, Houghton Mifflin, Reprint edition; Rousseau hakkında kapsamlı bir çalışma için bkz.: Riley, P. (Ed. 2007), The Cambridge Companion to Rousseau, Cambridge: Cambridge University Press.

Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı ve Temelleri Üzerine ile *Toplum Sözleşmesi* kendisinden sonra gelen ve özgürlük, temel hak ve egemenlik kavramları üzerine çalışmalar yapan düşünörlere yol göstermiştir. Toplum sözleşmesi teorisine önem veren Rousseau, toplulaşma olmadan önce bir “doğa durumundan”¹⁷² söz etmektedir.

Rousseau da John Locke gibi doğa durumunda bütün insanların eşit davrandığını ifade ederek, bu durumun insanları mutlu edeceğine inanmıştır. Devletin oluşumunun nedenini doğa durumunda gereksinimler doğrultusunda düzen kurma olarak gören düşünür, endişelerini de açıkça belirtmiştir. Kurulacak olan düzenin ilk haliyle güçlüyü daha çok koruyacağını iddia etmiştir. Bunun neticesi olarak da eşitsiz bir yapının ortaya çıkacağını söylemiştir. Bu eleştirisinden sonra Rousseau'nun öngördüğü düzen güçlünün güçsüze hükmetmeyeceği, eşitliğe dayanan, kişilerin en doğal hakkı olan özgürlüğü gözetmelidir. Bu ise ancak bir toplum sözleşmesiyle sağlanabilir. Rousseau'ya göre bu sözleşmenin ana unsuru, taraflar arasında eşitlik sağlamalı ve karşılıklı yükümlölükler getirmeli. Üstün yönetim gücünün, yani egemenliğin kaynağı, özgür ve eşit kişilerden oluşan halkın bütün fertleridir. Karşılıklı rıza ile bu bireyler, içerinden bir gruba kendilerini yönetme yetkisi verirler. Halkın irade beyanını genel irade olarak kabul eden ve bu yetkiyi doğrudan halktan alan yetkililer, halkı eşitlik ve adaletle yönetmeyi taahhüt ederler. Netice itibariyle, yetkiyi devralanlar, halkın istediği beyanlar doğrultusunda yönetme yetkisini kullanmalıdır. Bu akdin yerine getirilmemesi durumunda, sözleşme bozulacaktır. Bu

---

¹⁶⁰ “Doğa durumu” kavramı, devletin olmadığı durumu tanımlar. Sosyal sözleşme filozofları Hobbes, Locke ve Rousseau, bireylerin neden devlet hukukuna uymayı kabul ettiklerini cevaplamak için bu kavramı kullandılar. Hobbes için doğanın durumu savaş, kaos ve anarşidir. Doğada bireyler hayatta kalma içgüdüğü ile hareket ederler ve kendi arzularını tatmin etmeye çalışırlar, çünkü sürekli korku ve ölüm tehlikesi ile yaşarlar. Hobbes'un sözleriyle: “[...] insanlar kendilerini huşu içinde tutacak ortak bir güç olmadan yaşadıkları dönemde savaş halindedir ve her insanda olduğu gibi, her insana karşı böyle bir savaş durumunu yaşarlar (Leviathan, XIII. Bölüm, s. 84). Hobbes'tan farklı olarak Locke için doğa durumu mükemmel özgürlük ve eşitlik durumudur. Başka bir deyişle, doğa durumu her zaman savaş veya kaos durumu anlamına gelmez. İnsanların çoğu ahlaki ve rasyonel olarak doğa yasalarına göre hareket eder. Bununla birlikte, doğa durumunun savaş durumuna dönüşme riski vardır ve doğa durumunu savaş durumuna dönüştüren şey zorlama veya baskıdır. Rousseau için doğa durumu ilkel durum demektir. Hobbes'un aksine, doğa durumu hakkında karamsar değildir. Doğa içinde, insanlar kişisel olarak üstesinden gelemeyecekleri bazı engellerle karşı karşıya kaldılar ve güçlerini birleştirmeye karar verdiler. Thomas Hobbes'in düşüncesindeki doğa durumu hakkında daha fazla bilgi için bkz: Hobbes, T. (1998), Leviathan, (J. C. A. Gaskin, Ed.), Oxford & New York: Oxford University Press. John Locke hakkında daha fazla bilgi için bkz.: Two Treatises of Government, özellikle II. ve III. Bölümler (1988, s. 278-282). Rousseau için bkz.: The Social Contract (1994). Ayrıca bkz.: Simmons, A. J. (1989), Locke's State of Nature. Political Theory, 17(3), s. 449-470. Kronman, A. (1985), Contract Law and the State of Nature, Journal of Law, Economics & Organization, 1(1), s. 5-32.

durumda yeni bir sözleşmenin başkalarıyla yeniden yapılması mümkün hale gelebilir.¹⁷³

Jean-Jacques Rousseau'ya göre, insanlar doğuştan eşit ve aynı haklara sahiptirler. Bu görüşleriyle, İnsan Haklarının temelini oluşturan fikirlere öncülük etmiştir. O kadar ki, Rousseau'nun düşünceleri Robespierre gibi Fransız devriminin önemli figürlerinin ilham kaynağı olmuştur.

3.2.1. Rousseau'ya Göre Egemenlik Kavramı ve Açılımı

Rousseau'ya göre devletin var olabilmesi egemenlikle donatılmış olmasına bağlıdır.¹⁷⁴ Bir devlette tüm bireylerin itaat ettiği mutlak bir gücün, her şeyi yapabilen bir egemenin olması şarttır. Yalnız bu egemen güç, bir monark değil; yurttaşların tamamını kapsayan ve genel iradenin çıkış noktası olan halktır.¹⁷⁵

Genel irade ve egemenlik arasındaki bu ilişki Rousseau'da egemenliğin özelliklerini açıklamaya ışık tutmaktadır. Rousseau'ya göre egemenlik devredilemez ve temsil edilemez. Egemenlik koşulsuz halka aittir. Halk ile egemen kişi aynı olmadıkça demokratik yönetim gerçekleşemez. Nasıl ki özgürlük bireyin vazgeçemeyeceği bir hak olarak karşımıza çıkmakta ise egemenlik de halkın devredemeyeceği bir haktır.¹⁷⁶ Halk kendi iradesinden feragat ettiği anda halk olmaktan çıkar ve egemenlik bir efendiye geçer.¹⁷⁷

Genel iradenin kullanılmasının ifadesi olan egemenlik kavramı bölünemez ve dolayısıyla yasama- yürütme şeklinde bir ayırım yapılamaz. Yürütme yetkisinin belirli kimselere verilmesi de egemenliğin bölündüğü anlamına gelmemektedir. Çünkü toplum yürütme gücünün kendisinde olduğunu her an belirtebilir.

---

¹⁷³ Yavaşgel, E., *Siyasal Düşünceler Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 2021, s.221.

¹⁷⁴ Bkz., Işık, S., “J. J. Rousseau ve Egemenlik Anlayışı Üzerine”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt. 8, Sayı.2, Yıl 2017, ss. 88-91.

¹⁷⁵ Ağaoğulları, M.A., *Ulus- Devlet ya da Halkın Egemenliği*, Ankara, İmge Kitabevi, 2006, s. 99.

¹⁷⁶ A.g.e., s. 100.

¹⁷⁷ Akın, İ. F., *Devlet Doktrinleri*, s. 139.

Rousseau'ya göre, yasanın uygulandığı özel durumlar dışında egemen gücü bölmekle yok etmek arasında fark yoktur.¹⁷⁸

Egemenliğin mutlak olduğunu belirten Rousseau, bu genel iradeyi elinde tutan yetkililerin yanılmayacağını, hata yapmayacağını, her zaman doğru yolda ve haklı olacağını, icraatlarını egemenlik esaslarına göre yapacağını ve kamu yararına çalışacağını iddia etmektedir. Hobbes'tan farklı olarak Rousseau, egemenliğin mutlakiyetini mutlak monarşiye değil millet iradesine dayandırır.¹⁷⁹

Rousseau'da egemenliğin bölünmezlik ilkesi güçler birliği ile desteklenir. Yasama sınırsız bir güce sahiptir ve halkı temsil eder.¹⁸⁰ Bu yönüyle Rousseau, hem kuvvetler birliğini benimseyerek mutlak bir egemenlik anlayışını hem de genel iradenin üstünlüğünü benimsemesi yönüyle de demokratik bir anlayışı aynı çatı altında birleştirmiştir.¹⁸¹ Yürütme ve yargı faaliyetlerinin farklı organlarca yürütülebileceğini, ancak bunları yürütenlerin sadece yasanın birer memuru olacağını söyleyerek bu faaliyetleri yasama görevi ve organına bağlı olarak nitelendirmektedir.¹⁸² Rousseau'ya göre ideal bir yönetim yoktur. O subjektif bir kıstas getirerek; "*bir ulusun iyi yönetilip yönetilmediğini anlamanın en pratik yolu düzenin sürekliliği ve kişilerin mutluluğudur*"¹⁸³ ifadelerini kullanmıştır.

3.2.2. Constant'ın Rousseau'ya yönelik eleştirileri

İki yüzyılı aşkın bir süredir, Rousseau'yu analiz edenler, okuyanlar, savunanlar ve özgürlük ile ilgili düşüncelerini eleştirenler, özellikle bir kişinin yaptığı eleştirileri göz ardı etmiştir. On dokuzuncu yüzyılda Rousseau'nun fikirlerini en ağır bir biçimde eleştiren kişi şüphesiz Benjamin Constant'dır. Constant ve Rousseau'nun

¹⁷⁸ Sunay, R., *Tartışılan Egemenlik*, Ankara, Yetkin Yay., 2007, s. 84-85.

¹⁷⁹ Hakyemez, Y. Ş., *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*, Ankara, Seçkin Yay., 2004, s. 39.

¹⁸⁰ Erdiñç, T., "*Jean-Jacques Rousseau, Görüşleri ve Demokratik Sistem Üzerindeki Etkileri*", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 40, Sayı 1 – 4, 1974, ss. 289 – 327.

¹⁸¹ Hakyemez, a.g.e., s. 40.

¹⁸² Erdiñç, a.g.m., s. 314

¹⁸³ Akın, *Devlet Doktrinleri*, s. 149.

eserlerinde, iki zıt tarihi toplum modeli içinde yer alan kadim ve modern toplumların iki özgürlük görüşü arasında bir savaş sürdürülür. Constant'ın fikirlerinde, bireysel özgürlüğün, sınırlı egemenliğin ve modern ticari toplumun savunuculuğu görülür. Oysa Rousseau, mutlak egemenlik ve siyasi özgürlüğü savunarak modern toplumu eleştirmiştir. Constant'a göre, on sekizinci yüzyılın sonlarında kadimlerin faziletleriyle övünmek ve onları taklit etmek dönemin yazarları ve düşünürleri arasında oldukça yaygındır.¹⁸⁴

Constant'ın kadimlerin özgürlüğünü taklit edenler arasında en fazla yoğunlaştığı eser Rousseau'nun *Toplumsal Sözleşmesi*'dir. Bu eseri yorumlarken, "*Rousseau'nun savunduğu kadimlerin özgürlük anlayışı modern toplumlarda uygulansaydı, nasıl bir netice verirdi?*" sorusunu yöneltilir. Constant tüm eserlerinde bu soruya Rousseau'nun teorisinin baskın otoriteyle sonuçlanacağı şeklinde cevap verir. *Principes de politique* (Siyaset İlkeleri) isimli en önemli eserinde Constant'a göre, özgürlükleri çağrıştırdığına inanılan *Toplum Sözleşmesi* her türlü despotizmi destekleyen bir eserdir.¹⁸⁵

De l'esprit de conquête (Fetih Ruhundan) isimli eserinde "*Toplum Sözleşmesi'nin üstü kapalı anlamı günümüzde sadece tüm despotizm türleri için silah ve bahane sağlayabilir*" fikrini tekrarlamıştır.¹⁸⁶ Kadim ve modern özgürlük üzerine yazdığı makalede Constant, bir kez daha "*Rousseau'nun modern zamanımıza aktarılan en ünlü felsefi sistemi tiranlığa yol açacak en önemli bahaneyi sağlamaktadır*" düşüncesini dile getirmiştir.¹⁸⁷

Constant, Rousseau'yu bir devrim ya da zorbalık teorisyeni olarak algılayan iftiracılarla aynı fikirde olmadığını mütemadiyen söylemiştir.¹⁸⁸ Bilakis, kadimleri kendine örnek edinen Rousseau'nun amacının asil ve yüce gönüllü olduğuna

¹⁸⁴ *De la liberte chez les modernes*'da yer alan "*De l'esprit de l'usurpation*" (Paris: Pluriel, 1980), 2, 6-7. Bölümler, s. 86-196.

¹⁷³ *De la liberte chez le modernes*' te yer alan '*Principes de politique*', Paris: Pluriel, 1980, s. 272.

¹⁸⁶ "*De l'esprit de conquete*", s. 186.

¹⁸⁷ "*De la liberte des anciens*", s. 503.

¹⁸⁸ "*De l'esprit de l'usurpation*," s. 186; *Principes de politique*, s. 272.

inanmaktadır.¹⁸⁹ Constant, devrimden sonra terör estirenler ile Napolyon'un destekçileri, kurdukları rejimle insanlara yaşattıkları sefalet ve zorbalığı meşru göstermek amacıyla Rousseau'nun felsefesini gerekçe gösterdiklerini iddia etmiştir.¹⁹⁰

Constant neden Rousseau'nun inandığı ve savunduğu özgürlük anlayışının modern çağ için bu kadar tehlikeli olduğuna inanıyordu? Bu soruyu cevaplamak için, Rousseau'nun özgürlük fikri Constant'ın sosyolojik analizi bağlamında incelenmelidir. Constant'ın analizi, bir dizi tarihsel toplum modeli ile ilişkili sosyal yapıları ifade etme girişimi olarak başlamıştır. Bu modellere dayanarak, politik ve etik kavramların belirli versiyonlarını kurumsal olarak desteklenebilecekleri sosyal yapılarla ilişkilendirmiştir.

Constant'ın çalışmasının altında yatan temel metodolojik dayanak noktası, etik fikirler, siyasi seçimler ve bunların uygulandığı sosyal koşullar, kurumların tarihsel gelişimi ile sınırlandırılmıştır.¹⁹¹ Başka bir deyişle, Constant, sosyal koşulların belirli bir tarihsel döneme uygun siyasi seçimleri ve etik standartları sınırladığını savunmuştur. Bu tezin bir sonucu olarak, bir tarihsel çağın etik standartlarının ve politik seçimlerinin, başka bir tarihsel dönemin sosyal koşullarına uygulandığında uygunsuz ve genellikle tehlikeli olduğunu ifade etmiştir.

Constant, tüm çalışmalarında, eski ve modern toplumların sosyal koşullarına karşılık gelen etik özgürlük kavramlarını tanımlamaya çalıştı. Rousseau'ya özel olarak atıfta bulunan Constant, *Toplum Sözleşmesi*'nde bulunan ahlaki özgürlük anlayışının, eski siyasi özgürlük anlayışında bulunan temaların çoğunu benimsemesinin tesadüf olmadığını iddia etmiştir. Constant'ın görüşüne göre, kadim zamandaki özgürlük anlayışı, kolektif kendi kaderini tayin etme fikrine ve vatandaşın kimliğini bir bütün

---

¹⁸⁹ "De la liberte des anciens", s. 502.

¹⁹⁰ A.g.e., s. 493; "De l'esprit de l'usurpation," s. 178, 187-90; "De la liberte des anciens" s. 50.

¹⁹¹ Cf L. A. Seidentop, *The Idea of Freedom* da yer alan "Two Liberal Traditions", ed. A. Ryan (Oxford: Oxford University Press, 1979); S. Holmes, "Aristippus in and out of Athens" APSR, 73 (1979), s. 113.

olarak topluma ayrılmaz bir şekilde bağı olarak anlama fikrine dayanıyordu. Kendi ifadesiyle;

Eskilere ait özgürlük, toplumu ilgilendiren ve egemenliğin birçok açıdan doğrudan uygulamasından oluşuyordu. Yabancılarla ittifak kurmak için savaş ve barış koşulları tartışılır, yasaların oylanması yapılır, yargılamalar, suçlamalar, mahkûmların affedilmesi, hâkimlerin hesap vermeleri, eylemlerin ve yönetimin incelenmesi halka açık yerlerde yapılırdı. Kadimlerin özgürlük olarak adlandırdığı bu eylemler, bireyi bütünü otoritesiyle tamamen birleştirmiştir.¹⁹²

Constant, kadimlerin siyasi özgürlük anlayışına kurumsal destek verebilecek polis devletinin toplumsal durumlarını hesaba katmıştır. Bunlar, küçük topluluk olarak *polis*in boyutunu, ortak değerler ve beklentiler geleneği sağlanan toplumun *homojenliğini*, savaş ve kurumsallaşmış köleliğe dayanan kadim hayatın *siyasi ekonomisini*, emek ve iş bölümü ile sosyal düzenin *karmaşıklığı* ve vatandaşlar arasında mülkün nispeten *eşit dağılımını* mutlak egemenlik kavramına dayanan kamusal yaşamın *siyasi organizasyonunu* kapsamaktadır.¹⁹³

Polisin sosyal örgütlenmesinde yer alan kadimlerin özgürlük anlayışının aksine, Constant modern sosyal koşullara uygun modern bir özgürlük anlayışı tanımlamıştır. Ona göre, "*gerçek modern özgürlük bireysel özgürlüktür*".¹⁹⁴ Bireysel özgürlük, "*hayatı mutlaka kişisel ve bağımsız kılan bir dönemin olduğunu ve bu dönemin toplumun yetkinliğinin ötesinde olduğu*" inancına dayanmaktadır.¹⁹⁵

Constant, modern toplumdaki bireylerin, tüm sosyal veya siyasi otoritelerden bağımsız olarak haklara sahip olduğuna inanır. Bu haklar arasında bireysel özgürlük, fikir özgürlüğü, inanç özgürlüğü, mülkiyet özgürlüğü ve keyfi otoriteye karşı özgürlük bulunmaktadır. Bu haklar, sivil özgürlükler, yani bir bireyin başkalarının müdahalesi olmadan davranış ve düşüncelerini ifade etme özgürlüğü olarak

¹⁹² "De la liberte des anciens", s. 495.

¹⁹³ Brint, M. E., *Jean-Jacques Rousseau and Benjamin Constant: A Dialogue on Freedom and Tyranny*, The Review of Politics, Temmuz., 1985, Cilt 47, No. 3 (Temmuz., 1985), s. 323-346.

¹⁹⁴ A. g. e., s. 509.

¹⁹⁵ *Principes de politique*, s. 271.

sınıflandırılabilir. Constant'ın görüşüne göre, bu bireysel özgürlük anlayışı, gelişmekte olan bir ticari ekonomiye dayanan ve sınırlı egemenliğin siyasi bir organizasyonu tarafından desteklenen modern toplumun heterojen ve karmaşık koşullarına göre şekillenir. Gerçekten de Constant, bireysel özgürlüğün, bu modern koşullar altında kurumsal olarak uygulanabilecek tek özgürlük anlayışı olduğunu savunmuştur.¹⁹⁶

Constant'ın sosyolojik analizine göre, kadimlere ve modernlere açık olan politik seçim ve etik standartların boyutu, büyüklükleri, karmaşıklıkları, yapıları ve sosyal hedeflerindeki ilgileri farklılıklarla sınırlıdır. Bu nedenle, kadim özgürlüğün artık modern toplumun kurumsal yapılarına uygun olmadığını iddia etmiştir. Tüm çalışmalarında, modern çağda eski özgürlüğü taklit etmenin tehlikeleri konusunda okuyucuyu uyarmaktadır.

Özel bağımsızlığı feda ederken, eskiler daha fazlasını elde etmek için daha az fedakârlık etmişlerdir. Öte yandan, kadim özgürlüğü taklit edersek daha azını elde etmek için daha fazla fedakârlık yapmak zorunda kalırız.¹⁹⁷ Eskileri taklit ederek, bireysel özgürlüğümüzü feda eder ve kendimizi siyasi zorbalığa boyun eğdiririz.¹⁹⁸

Bu nedenle, "*antik çağın yalın cumhuriyetçileri tarafından doğal olarak ortaya çıkartılan büyük fedakârlıklar, bencil tutkuların ve zorbalıkların ortaya çıkmasına sebep olacaktır.*"¹⁹⁹

De l'esprit de l'usurpation ' da Constant, her türlü despotizmin temel ilkesinin keyfi siyasi güç olduğunu savunur.²⁰⁰ Modern toplumda keyfi siyasi iktidar, sınırsız egemenlik, yani kontrol etme veya iptal etme yetkisinin ötesinde olan tüm temel bireysel hakları kabul etmeyen anlayış ile karakterize edilir:

---

¹⁹⁶ A.g.e., s. 275.

¹⁹⁷ *De la liberte des anciens*, s. 502. *Principes de politique*, s. 49.

¹⁹⁸ *De l'esprit de l'usurpation*, s. 119.

¹⁹⁹ A.g.e., s. 194.

²⁰⁰ A.g.e., s. 197.

*Eğer birileri kanun koyucularına bazı konularla ilgili yasa yapma hakkına sahip olmadıklarını iletmezse, ya da başka bir deyişle egemenliğin sınırlı olduğunu ve ne halkın ne de onları temsil eden delegelerin tüm güce sahip olamayacaklarını bildirmezse, bu durumda egemenlik bir zorbalık olarak algılanmalıdır.*²⁰¹

Constant'a göre, tüm modern hükümetlerin uyması gereken nihai ilke egemenliğin sınırlandırılmasıdır. Bu ise bireysel hakların anayasanın teminatı altına alınması suretiyle gerçekleşir.²⁰² Ona göre, mutlak ve sınırsız egemenlik ister bir kişi isterse çoğunluk lehine olsun, her iki durumda da zorbalığın temelini oluşturur.²⁰³ Constant'ın zorbalık anlayışıyla ilgili sorduğu soru, siyasi iktidarı *kimin* kullandığı değil, siyasi otoritenin sınırlarının *ne olduğudur*.²⁰⁴ Bu soruyla Rousseau'nun siyaset teorisini sorgulayan Constant, *Toplum Sözleşmesi*'nde bahsedilen mutlak siyasi otoriteyi savunmanın bireysel özgürlüğü sağlayamayacağını ve hatta tehdit edeceğini iddia etmiştir. Bu görüşe göre, "*Rousseau özgürlüğü otorite ile karıştırmıştır*".²⁰⁵ Rousseau "*özgürlük sevgisinde samimi olan ama egemen insanlara sınırsız güç atfedenlerin hatasını*" işlemiştir.²⁰⁶ Bu nedenle, mutlak siyasi otorite tüm vatandaşların eline geçse bile, elde edilen bu gücün de mutlak ve despotik olacağı gerçeğini Rousseau görememiştir:

*Egemenlik sadece sınırlı ve göreceli olabilir. Kişisel özgürlük ve özel yaşamın başladığı noktada, egemenliğin yargı yetkisi sona erer. Toplum bu noktanın ötesine geçerse, zalimlerin kılıcı olan zorba kadar suçludur.*²⁰⁷

Constant'a göre, Rousseau'nun kadimlerin özgürlük anlayışını benimseyen sınırsız egemenlik kavramına dayanan felsefesi, modern despotizmin gerekçesi olarak kullanılabilir. Ayrıca Constant, Rousseau'nun egemen gücün birer üyesi olarak tüm vatandaşların belirli bir yasama faaliyetine katılmaları konusundaki ısrarını zorbalık

---

²⁰¹ *Cours de politique*, s. 65.

²⁰² *A.g.e.*, s. 65.

²⁰³ *De l'esprit de l'usurpation*, s. 202.

²⁰⁴ Bu iki soru, Sir Isaiah Berlin'in "negatif" ve "pozitif" özgürlük kavramlarını ayırt etmek için ortaya koyduğu tanımlamalara benzerlik göstermektedir. Gerçekten de Berlin'in bu iki kavramı, Constant'ın "eski" ve "modern" özgürlük kavramlarına çok benzemektedir.

²⁰⁵ *De l'esprit de l'usurpation*, s. 188.

²⁰⁶ *Principes de politique*, s. 199.

²⁰⁷ *A.g.e.*, s. 200.

olarak nitelendirmektedir. Constant'a göre, Rousseau'nun, devletin bir bireyi kamusal hayata katılmaya zorlayabileceği iddiası devletin ezici otoritesinden daha korkunç bir düşüncedir. Çünkü bir bireyi belirli bir hedefe doğru yönelmesine zorlamak, ki bu amaç siyasi katılım kadar asil olsa bile, bireyi özgürlüğünden mahrum etmektir.²⁰⁸

Her ne kadar bireyler yasama sürecine katılmak suretiyle sivil görevler kabul etseler veya ikna edilseler de hiçbir güç “onları siyasi olarak özgür olmaya zorlayamaz”. Çünkü insanları yasama sürecine katılmaya zorlamak, kendi amaçlarını belirleme özgürlüğünden mahrum bırakır. Bu nedenle, Rousseau'nun “*on le force d'être libre*”²⁰⁹ ifadesi hem bir paradoksu hem de basit fakat tehlikeli bir çelişkiyi ortaya koymaktadır.

Constant'a göre, Rousseau'nun teorisi sadece modern despotizm için bir gerekçe sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda modern devlette siyasi iktidarın gasp edilmesi için bir bahane de sağlayabilir. Constant açısından, despotizm egemenliğin sınırsız gücünde bulunur, gasp ise hükümetin sınırsız gücünde bulunur. *Toplum Sözleşmesi*'ne atıfta bulunarak, despotizm ve gasp arasındaki fark, Rousseau'nun egemeni (yasa koyucu olarak) hükümetten (devlet yasalarının yürütücüsü olarak) ayırmasıyla ortaya çıkar. Rousseau, memur otoritesinin kullanılmasını hükümete devrederek, siyasi iktidarın herkes adına hareket eden birkaç kişi eliyle karar vermesini savunmuştur. Buna göre, Rousseau'nun teorisi mutlak siyasi iktidarı birkaç kişiye devrederek, modern devlet iktidarının gasp edilmesi için bir gerekçe sağlayabilir.

Constant, despotizm ve gaspçılığın ayırımını daha da belirgin hale getirmek için analizine psikolojik bir boyut ekler:

Despotizm sessizlikle hüküm sürer ve insanın hareketsiz kalmasına yol açar. Gasp onu konuşmaya mahkûm eder, onu düşüncesinin kutsallığına sokar ve onu vicdanına

---

²⁰⁸ Brint, a.g.e., s. 328.

²⁰⁹ "Onu özgür olmaya zorluyoruz"

*yalan söylemeye zorlayarak, onu ezilenlerin elinde kalan tek teselliden mahrum eder.*²¹⁰

Constant'a göre zorbalığın bu psikolojik boyutu Rousseau'nun teorisinde açıkça görülmektedir. Modern sosyal koşullar uygulandığında, Rousseau'nun teorisi bireyleri sınırsız bir egemen gücün öznesi olarak yaşamaya mahkûm etmektedir. Bu bireyler, kendi özgürlüklerini ifade ederken devlet tarafından uygulanan yaptırımlarla engellendikleri zaman zorba koşullar altında yaşamak zorunda kalırlar. Öte yandan, egemen gücün üyeleri olarak böyle bir devletin vatandaşları, ellerindeki yetkiyi ve gücü isteyerek hükümete bırakacaktır. Hükümetin gücü böylece vatandaşın özgür iradesiyle kutsandığından, güçlerinin gaspını meşrulaştırmak için hareket edeceklerdir. Böylece vatandaşlar güçlerini, kendilerini haklı çıkarmak için "herkesin adına" hareket edecek bir hükümete feda edeceklerdir. Bu şekilde Rousseau'nun ortaya koyduğu vatandaş portresi, yalnızca devletin gücüne teslimiyeti ifade eden kelimelerle konuşmaya zorlanmaktadır.

Gasp ve despotizm tehdidine ilaveten, Constant *Toplum Sözleşmesi*'nin modern çağda sosyal tekdüzelik koşulları yaratacağından endişe etmiştir. Çünkü bireyler, Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'ne dahil olmak suretiyle kendilerini tamamen topluma adar ve muazzam bir sosyal güç yaratır.²¹¹ Rousseau, bireyi toplumsal bütünün içine alarak, eski toplumu karakterize eden güçlü toplumsal dayanışma duygusunu yeniden canlandırmak istemiştir. Ancak Rousseau'nun teorisi, modern dünyanın koşullarına uygulandığında, "mekanik" tekdüzelige, yani bireylerin kimliklerinin devletin "makinelere" bölünmez parçaları olarak tekdüzelige dayanan bir toplumsal organizasyona yol açacaktır.²¹² Constant'a göre, her insanın kendi benlik telakkisini devlet kurumlarına bağımlı kılan Rousseau'nun teorisi, İmparatorluğun ruhunu, Napolyon'un bakanlarının sorgulamayan itaatini, merkezi

---

²¹⁰ *De l'esprit de l'usurpation*, s. 172-174.

²¹¹ *Principes de politique*, s. 221.

²¹² J. S. Mill gibi Constant da bireylerin "doğal" çeşitliliğinin (yani bireyselliklerinin) ancak bireylerin kendilerini ve amaçlarını kendi yollarıyla tanımlama haklarını garanti eden modern koşullar altında ifade edebileceğini savunuyor gibi görünmektedir. Rousseau'nun teorisinde, "mekanik tekdüzelik" imajını görmüştür.

bürokrasinin çarklarını ve emrindeki insanların ruhsuz itaatlerini karakterize etmektedir.

Bu koşullar altında, bireyin benlik telakkisi şüphesiz özgürlüğünü tehlikeye atacaktır, çünkü bireyin kendi amaçları doğrultusunda kendisini tanımlama ihtimali ortadan kalkacaktır. Birey, kendi kimliğini bir bütün olarak toplumla özdeşleştirerek, devletin belirlediği hedefleri seçmekten başka bir olasılığa sahip olamayacaktır. Tek bir seçeneğe sahip olmak seçmek anlamına gelmemektedir. Bireyin hedefleri doğrultusunda herhangi bir seçim yapamayacağı bir hayata boyun eğmek zorunda kalması demektir. Isaiah Berlin'in ifadesiyle “*insanların önünde her kapıyı engellemek, kendi hayatı olan bir insan olduğu gerçeğine, yani bir varlığa karşı günah işlemektir.*”²¹³

Özetle Constant, modern sosyal koşullar altında, Rousseau'nun teorisine göre modellenen bir devletteki bireyin, dönecek herhangi bir yer olmayan her kavşakta özgürlüğünden mahrum kalacağını iddia etmiştir. Siyasi olarak, devlet vatandaşlarını tek bir kamu hizmeti yolunu seçmeye zorlayacaktır. Ve sosyal olarak birey, müdahalesi olmadan kendi amacını takip edebileceği emin bir alandan mahrum kalacaktır. Sonuç olarak Constant, Rousseau'nun kadimlerden gelen toplum portresinin modern dünyaya taşındığında, insanların sahip olacağı gerçek özgürlük vizyonundan ziyade bir zorbalık ve sosyal tekdüzelik modeli sağladığını savunmuştur.

3.3. Constant ve Özgürlük düşüncesi

Constant'ın siyasi düşüncesi, on sekizinci yüzyıl Fransız siyaset felsefesinin iki büyük akımının, yani Montesquieu ve Rousseau'nun bir sentezi ve dönüşümü olarak görülmektedir. *Siyaset İlkeleri* adlı büyük eserinin ilk cümlesi hem Montesquieu'nün *l'Esprit des lois*'e (Hukukun Ruhu Üzerine) hem de Rousseau'nun *Toplum Sözleşmesi*'ne (Contrat Social) atıfta bulunmaktadır. Bu iki ünlü düşünürün eserleri

---

²¹³ Berlin I., *Four Essays on Liberty* (Oxford: Oxford University Press, 1969), s. 127.

en iyi siyasi rejimin doğasını yansıtmaktadır, fakat gerek Montesquieu gerekse Rousseau konuyu farklı şekilde görmektedirler.²¹⁴

Montesquieu için önemli olan iktidara sahip olan (monarşi, aristokrasi, demokrasi) insan sayısı değil, iktidarın sahip olduğu yoldur. Onun gözünde güç sınırsız olmadığı zaman meşrudur. Biri onu yasalarla ya da başka bir güçle sınırlayabilir. Bu nedenle Montesquieu, hükümetin mevcut yasalara tabi olmasını ve yürütme, yasama ve yargı yetkilerinin aynı ellerde yoğunlaşmamasını, böylece birinin diğerini dengelemesini istemektedir. Eğer bu kurallara uyulursa, sonuç "ılımlı" ya da günümüz tabiriyle liberal bir rejim sayılır. Montesquieu'ye göre rejimin Monarşi ya da Cumhuriyet olmasının önemi yoktur. İyi olan ılımlı rejimin kendisidir. Bunun tersi olan bir rejim, despotluktur ve Montesquieu'ye göre her zaman ve her yerde despotizmle mücadele edilmelidir.²¹⁵

Rousseau'nun bu konudaki görüşü çok farklıdır. Onun için özerklik esastır. Yani bir eylemin öznesinin iradesinin sonucu olup olmadığıdır özerklik. Diğer bir ifadeyle, özerklik kişinin kendisine sunulan yasalar altında yaşayıp yaşamadığıdır. Descartes, bu düşüncenin herhangi bir dış otoriteye tabi olmamasını arzulamıştır; Rousseau ise bu şartı siyasi alana aktarır ve yalnızca kendi istediğimiz yasaya göre yaşamamızı sağlayan hükümetin meşru olduğunu söyler. Gücün nasıl kullanıldığı onun iyi olduğu anlamını taşımaz, gücün nasıl tesis edildiği önemlidir. Monarşi gelenek tarafından kurulmuştur; ancak gelenek geçmişteki bir adaletsizliğin sonucu olabilir ve her zaman doğru olanın değil gücün etkisindedir. Meşru olan ancak cumhuriyettir, çünkü burada yaşayacağı yasaya göre karar verecek egemen olan halktır.²¹⁶

Constant başlangıçta Rousseau'nun iktidar halkın iradesinin ifadesi olmalıdır ve iyi siyasi rejim demokratiktir önermesini tereddüt etmeden kabul eder. Constant'a göre, *"dünyada sadece iki güç vardır. Biri gayri meşru olan güçtür, diğeri meşru olan ve"*

---

²¹⁴ Todorov, *a.g.e.*, s. 35.

²¹⁵ *A.g.e.*, s. 36.

²¹⁶ *A.g.e.*, s. 37.

genel irade kabul edilen güçtür”.²¹⁷ Ancak bu ifadeden memnun kalmaz ve Montesquieu’yü başlangıç noktası olarak alan bir kısıtlama ilave eder.

*Gücün esas itibariyle meşru olması yeterli değildir; aynı zamanda yasal olarak kullanılması gerekir – diğer bir ifadeyle sınırsız olmamalıdır. Bu otorite kendi alanı dışına çıkıp genişlediğinde gayri meşru hale gelir.*²¹⁸

Başka bir deyişle Constant, Rousseau'nun ve Montesquieu'nün en iyi siyasi rejim beklentilerini bir araya getirmektedir. Bu rejim hem kurumsallaşmalı hem de belli bir şekilde genel iradenin isteği doğrultusunda ölçülü olarak uygulanmalıdır. Constant’a göre, en iyi rejim ne demokrasi ne de liberalizmdir, liberal demokrasidir.²¹⁹

Montesquieu ve Rousseau'nun ileri sürdükleri hükümlerin bir sentezi olan Constant'ın düşüncesi aynı zamanda her ikisine de hitap eden bir eleştiridir. Constant’a göre Rousseau, siyasi özerkliğin mümkün olduğunu keşfetmekle şaşırması olmalı ki, toplumun özerkliğinin bireyin özerkliği ile çatışmaya girdiğini düşünmek gibi muhtemel bir komplikasyonu unutmuş ya da öngörmemiştir. Fransız Devrimi'nden sonra uygulanan rejim, halkın egemenliğinden kaynaklandığı için oldukça demokratikti. Ancak Terör döneminde görüldüğü üzere despotik hale gelebilecek bir rejim haline dönüştü. Bu tarihi gerçek, Rousseau'nun akıl yürütmesinde bir zayıflık olduğunu ortaya koymuştur. Halkın egemen olmasını talep etmek yeterli değildir, bu egemenliğin yalnızca belirli bir sınıra kadar uzanabileceği ve bu sınırın ötesine geçemeyeceği belirtilmelidir. Gerçekten de meşru egemen olan halk, gayri meşru monarktan daha kötü bir terör uygulayabilir. “Tüm güce sahip olan insanlar, bir zorba kadar tehlikeli ve hatta daha da tehlikeli hale gelebilirler.”²²⁰ Bu nedenle, bireyin özel bölgesinin kenarında genel iradeyi durduran ve ikincisinin korunmasını sağlayan bir duvar inşa etmek gerekmektedir.

Demokrasi, herkesin elinde bulunan otoritedir, ancak sadece o grubun güvenliği için gerekli olan otorite toplamıdır. İnsanlar bu yetkiyi sadece bir kişi veya az sayıda kişi

---

²¹⁷ *Principes*, 1806, I, 2, 22.

²¹⁸ *A.g.e.*, s. 50.

²¹⁹ Todorov, *a.g.e.*, s. 37.

²²⁰ *Principes* I, 6, s. 38.

*lehine bırakabilirler, ancak güçleri, onlara bu korumayı ve yetkiyi veren insanlarınki gibi sınırlıdır.*²²¹

Egemenlik yalnızca belirli sınırlar içinde bir bütündür. Diğerleriyle anlaşmazlık içinde olan tek bir birey olsa bile, çoğunluk kendi iradesini bu tek bir bireyin özel hayatına dayatmamalıdır.

Bu sınırın diğer tarafında, bireyin tek başına egemen olduğu özel alan başlar. Rousseau'nun fikrine karşın, Constant sosyal varlık içinde aşılmaz bir heterojenliği keşfeder. Birey topluma indirgenemez; birinin veya başkalarının ilan ettiği ilkeler bir süreklilik oluşturmaz. Constant, Rousseau'nun *“Her birimiz bütün varlığımızı ve bütün gücümüzü bir arada genel iradeye teslim eder ve her üyeyi bütünüün bölünmez bir parçası kabul ederiz”*²²² hükmünü kabul etmez. Ona göre, güç kaynağının meşru olması hiçbir şekilde suiistimali engellemez. Rousseau'nun hatasının nedeni, Constant'a göre, sisteminin soyutlanmasında yatmaktadır. Pratikte genel iradenin sadece birkaç kişinin eline bırakılacağını ve bu gerçeğin her türlü istismarı mümkün kıldığını unutmuştur. *“Kendini tamamen genel istemin iradesine bırakmakla herkes eşit bir duruma getirilmez çünkü küçük bir azınlık yalnızca diğerlerinin fedakârlığından yararlanır”*.²²³

Ancak, iktidarın yasalar ve diğer yetkilerle sınırlandırılmasını gerektiğini öneren Montesquieu'nün çözümü de Constant için yeterli değildir. İktidar, farklı kurumlar (yasama, yürütme ve yargı) arasında boşuna dağıtılabılır. *“Eğer onların tamamı beni özel bir alandan mahrum ederse, o zaman böyle bir rejimi onaylayamam”* der:

Benim için önemli olan, kişisel haklarımın bir iktidar tarafından, diğerinin onayı olmadan ihlal edilememesi değil, bu ihlalin tüm yetkilere yasaklanması gerektiğidir. Yürütme organlarının yasa koyucu tarafından yetkilendirilmek üzere temyiz

---

²²¹ A.g.e., I, 7, s. 41.

²²² *Le Contrat social* I, 6, s. 360

²²³ *Principes*, 1806, I, 4, s. 34.

*başyurusunda bulunmaları yeterli değildir, yasa koyucunun eylemleri yalnızca belirli bir alanda yetkilendirebilmesi esastır.*²²⁴

Montesquieu'nün gücü başka bir gücün durdurabileceği önerisine karşın Constant, ancak bireyin özel alanının kurulması ve bu alana hiçbir gücün müdahale etmemesiyle gücün durdurulacağına inanır. Kendi ifadesiyle, “*güçten başka gücü nasıl sınırlayabiliriz?*” diye sorar ve şöyle cevap verir: “*üzerinde meşru veya gayri meşru, bölünmüş veya birleşik hiçbir toplumsal gücün hakkı olmayan bir alan, yani bireyin alanını kurarak*”.²²⁵

Devrimi yakından izlemiş olan Constant, aynı zamanda hukukun hükümetler kadar zalim olabileceğini de bilmektedir. İktidarı ele geçirenlerin halkı terörize etmelerine izin veren yasalar çıkarmasını hiçbir şey engellemez. Kanunsuz yasalar varsayım değildir, varlıkları gerçektir. Bu nedenle, yasaların yargılanmasını sağlayan bir standarda ihtiyaç vardır. Constant, burada mevcut olan ancak Montesquieu'nün düşüncesinde örtülü olarak ifade edilen modern doğal hakların ruhunu tekrar canlandırmaya çalışır. Peki Constant'a göre, hangi özellikler yasayı insan haklarına aykırı kılar? Kanunların geçmişi kapsıyor olması, merhametin reddedilmesi veya ihbarlar gibi ahlaka aykırı eylemlerin zaman aşımına uğraması ve son olarak kişinin işlemediği eylemler için cezalandırılabilmesi kolektif sorumluluk.²²⁶

Yasalar bahsi geçen bu ilkeleri ihlal etmediği sürece, uygulanan yasalarla aynı fikirde olmasak bile onlara uyulmalı çünkü düzen, düzensizliğe tercih edilir. Ancak bu ilkelere aykırı davranırlarsa, sivil itaatsizlik sadece yasal değil, aynı zamanda gereklidir. Kanunsuz olduğuna inandığı yasaya desteğini veren kişiyi hiçbir şey mazur gösteremez.²²⁷

Pozitif hukuka itaat ve güçler ayrılığı yeterli değilse, özgürlüğün korunmasını hangi yollarla sağlayabiliriz? Her şeyden önce, tüm kanunların ve tüm yetkilerin olası

---

²²⁴ II, 3, s. 54.

²²⁵ II, 4, s. 55.

²²⁶ Todorov, *a.g.e.*, s. 40.

²²⁷ XVIII, 6, s. 484.

kapsamını belirlemek, temel bir yasa veya anayasa oluşturarak ve anayasal ilkelerin uygulamasını iptal edilmemesini sağlamak suretiyle. Bu yüzdendir ki anayasaların yazılması Constant'ın tutkularından biri haline gelir. Koşullar her izin verdiğiğinde, ülkenin siyasi yaşamına katılmak istemiştir.

Constant, ne halkın egemenliğinin demokratik (ya da cumhuriyetçi) ilkesini ne de iktidarın sınırlandırılmasının liberal ilkesini icat etmiştir. Yine de bu ilkeleri ifade eden, onları Devrimin, İmparatorluğun ve Restorasyonun gerçek yaşam deneyimine karşı üstün tutan, soyut kavramları somut olarak ifade eden kişidir. Tüm bunların sonuçlarını ve bazen de tehlikelerini ortaya koyan yine Constant'dır.²²⁸

Terörsüz Devrim, kişisel özgürlüklere saygı ile halk egemenliğini savunan Constant, döneminin bu fikirlere sahip ilk ve en önemli yazarlardan biridir. Bu konuda liberal demokrasinin ilk Fransız teorisyenidir.²²⁹

3.3.1. Constant'ın Özgürlükle ilgili Genel Düşüncesi

Constant'ın özgürlükle ilgili fikirleri 1806 yılından itibaren sabit olmakla birlikte zaman ve olayların gidişatına göre hayatının geri kalanında özüne sadık kalmak suretiyle değişiklik göstermiştir. Constant'a göre özgürlük, bireyin herhangi bir eylemi yapma hakkına sahip olduğu ve toplumun bu eylemi önleme hakkına sahip olmadıklarından başka bir şey değildir.²³⁰

Herhangi bir insanın varlığı ikiye ayrılır; biri toplumun kontrolündeki kamusal varlık, diğeri bireyin kendisi tarafından yönetilen özel alan. Constant'a göre özgürlük, bu iki alanı ayıran sınıra, toplumun herhangi bir müdahalesinin gayri meşru olduğu, bireyin her şeye kendi başına karar verdiği engele verilen addır.²³¹

---

²²⁸ Todorov, *a.g.e.*, s. 41.

²²⁹ *A.g.e.*, s. 41.

²³⁰ Constant, B., *Principles of Politics Applicable to All Governments*, E. Hoffmann, (Ed.), Çev. D. O'Keeffe, Indianapolis: Liberty Fund, 2003, s. 28.

²³¹ Todorov, *a.g.e.*, s. 42.

Constant'ın siyaset felsefesinin ana motifi bireyin özgürlük sınırı ne olursa olsun, toplumsal egemenliğe tabi olmamasıdır. Sürdürdüğü mücadelenin sonuçlarını, *Melanj de littérature et de politique* (Edebiyat ve Siyasetin Karışımı) adlı eserin önsözünde şu şekilde ifade eder, “*Kırk yıl boyunca din, felsefe, edebiyat, endüstri ve siyaset alanlarında özgürlük ilkelerini savundum*”.²³² Constant'ın bu özgürlük mücadelesi süresince, tasvirine sadece “endüstriyel” özgürlük ifadesi (yani üretken emeğin özgürlüğü) eklenmiştir. Bu bağlamda Constant, rekabete izin verilmesi gerektiğini ve girişimci ruhun düzenlenmemesi gerektiğini düşünmektedir. Constant'a göre, “*Gayrimenkul varlık herhangi bir şeyin değeridir; endüstriyel olan, insanın değeridir.*”²³³

Basımı 1806 yılında yapılan *Principles of Politics Applicable to All Governments* adlı eserinde özgürlüğün sıralanması biraz farklılık gösterir. Buna göre özgürlükler, eylem özgürlüğü, din özgürlüğü, ifade özgürlüğü ve fiziksel teminat özgürlüğü (bireyler yasalara uygun muameleye tabi olmalı) olarak dört başlıkta işlenir.²³⁴ Rousseau'nun düşüncesinin aksine (sivil din anlayışı), “*içsel olmayan hiçbir şeye sınırlama getirilmemelidir*” der Constant. Bu aynı zamanda din üzerine yapılan çalışmasının sonucudur. “*İktidardakiler, yani maddi güce sahip olanlar, dine müdahale etmemelidir.*”²³⁵ Bu bakımdan Constant'ın kapsamlı çalışması, siyasi tezlerine paralel bir yapı izlemektedir. “*Montesquieu*” yönü hala burada görülebilir. Siyasette önemli olan, monarşi ve cumhuriyet arasındaki muhalefet değildir (Constant, ikincisini 1800'de, ilkinin 1815'te savunmuştur), ancak sınırlı ve sınırsız güç arasındadır.

Constant'a göre basın özgürlüğü, kişinin veya toplumun bütünlüğüne zarar veren durumlar dışında da bir haktır. İftira ve şiddete teşvik gibi istisnalar sansürü haklı çıkarmaz, çünkü genel yasanın ihlali yine genel yasa ile cezalandırılacaktır.

---

²³² Constant, *a.g.e.*, s. 519.

²³³ *A.g.e.*, s. 521.

²³⁴ *A.g.e.*, s. 58.

²³⁵ *L'Origine de la Religion par ses Formes et son Développement*, Cilt V, XV, 4, s. 206.

Özgürlüğün çeşitli türlere ayrılması, Constant'ın bu önemli eserinde ek bölümlerle geliştirilmiştir. Hükümet ile yönetilenler arasında kişisel özgürlüğün teminatını sağlayan anlaşmayı ve bu özgürlüğün kullanımını ya da ondan yararlanmayı ayırt edebiliriz. Constant'a göre, birincisinin yokluğu, ikincisini yok etmektedir. Başka bir açıdan bakıldığında, "*bizi aşağılayan tutkularдан bağımsız olmamızı sağlayan ahlaki bir özgürlükten*"²³⁶ söz edilebilir. İkinci artık korunan toplumsal denetim alanıyla değil, içsel bir arınmayla özdeşleştirilmiştir; yine de kişisel özgürlükten yararlanır.

Ancak, Constant'a göre en anlamlı ayırım bu şekilde tarif edilen bireylerin özgürlüğü ile ülkesinin siyasi yaşamına katılmasını öngören ve çok farklı bir sosyal eylem biçimi ve anlamı ifade eden 'özgürlük' arasındaki ayırmadır. Constant bu ayırımı izah ederken, bazen sivil özgürlük ve siyasi özgürlükten, hatta negatif özgürlük ve pozitif özgürlükten ya da 1819'da Atheneum'daki konuşmasında olduğu gibi, modernlerin ve kadimlerin özgürlüğünden bahseder.²³⁷

Constant, basit bir tarihsel gözlemlerle başlar. Her insan aynı kişisel özgürlük idealini tanımamıştır. Ona göre, aslında yalnızca 16. ve özellikle 18. Yüzyıldan beri kişisel özgürlük var olmuştur.²³⁸ Özellikle eski Yunanlılarda kişisel özgürlükten bahsedilmezdi. Bireyler her şeye kendi başına karar vereceği bir alanı korumakla ilgilenmediler, çünkü Yunanlılar için "*birey tamamen topluluğa kurban edilmiştir.*"²³⁹ Öte yandan, o dönemde çok farklı bir özgürlük biçimi olan "*kolektif iktidara aktif katılım*" geliştirilmiştir.²⁴⁰ "*Kadimlerin amacı, bir ülkenin tüm vatandaşları arasında sosyal gücü paylaşmaktır. Özgürlük (liberté) dedikleri şey buydu. Modernlerin amacı, özel isteklerin güvenliğidir ve toplumsal kurumların bu taleplere verdiği güvencelerin adıdır özgürlük.*"²⁴¹ Kadimler için birey tamamen topluma tabidir; modernler için ise toplum bireylerin hizmetindedir. Kadimlerin özgürlüğü böylece Rousseau'nun genel iradesiyle bağlantılıdır. Modernlerin özgürlüğü ise Montesquieu'ye göre sosyal ılımlılığa bağlıdır.

---

²³⁶ *Liberté politique*, s. 258.

²³⁷ *A.g.e.*, s. 44.

²³⁸ *La Liberté politique*, essentielle à la liberté civile, s. 257.

²³⁹ *Principes*, 1806, XVI, 1, s. 419.

²⁴⁰ Flammarion G., *The Spirit of Conquest and Usurpation*, Cilt II, 7. Sayı, 1986, s. 164.

²⁴¹ *De la liberté des Anciens comparée à celle des Modernes*, s. 502.

Kadimlerle modernler arasındaki bu ayrım nereden gelmektedir? O zamanlar zaten eski olan ayrımın anlamı değişmişti. Rousseau'da birey kendisini ifade edebilir ancak bunun için gerekli sözleri bulamaz. Kadimler Rousseau için vatandaşdır, yani bir bütünün parçaları, “kesirli birlikler” olarak ifade edilir. Modernler de ise, her bir birey “mutlak bir bütünlüktür”.²⁴² Constant'ın bu fikrinin ilham kaynağı olan Condorcet benzer bir özgürlük kavramını savunmaktadır. Çoğunluk meşru olsa bile, bireyin sınırlarına tecavüz edememeli. “Kadimlerin bu tür bir özgürlük kavramı yoktu” diye yazmıştır Condorcet.²⁴³

3.3.2. Negatif ve Pozitif Özgürlük

Benjamin Constant'ın *The Liberty of the Ancients Compared with That of the Moderns* adlı makalesi, özgürlüğün kavramsal tarihindeki en önemli metinlerden biridir. Bu makale, Locke'un *Two Treatises on Government*, Mill'in *On Liberty*, Green'in *Lecture on Liberal Legislation*, Rawls'un *Theory of Justice* ve Berlin'in *Two Concepts of Liberty* gibi özgürlükle ilgili en ünlü eserler arasında son zamanlarda önemli bir yer teşkil etmektedir. Kuşkusuz, bu eserin en göze çarpan yakınlığı, Berlin'in *Two Concepts of Liberty* makalesi ile dir.²⁴⁴

Günümüzde cumhuriyet fikrini hararetle savunanlar, Benjamin Constant'ı *negatif özgürlüğün* savunucuları arasında görmektedirler. John Stuart Mill ile Constant'ı “liberalizmin babası” sayan Isaiah Berlin, *Özgürlüğün İki Kavramı* konulu ünlü makalesinde, “hiç kimse iki özgürlük türü arasındaki çatışmayı görmedi, ya da Benjamin Constant'tan daha açık bir şekilde ifade etmedi.”²⁴⁵ Bu görüşe göre Constant, “toplumsal yaşamın asgari talepleriyle uyumlu azami derecede müdahale etmeme” ifadesini kullanmıştır.

---

²⁴² J. J. Rousseau, *Eşitsizliğin kökeni üzerine söylem*, Toplum Sözleşmesi, IV. Cilt, sayı 1, 1969, s. 249.

²⁴³ Condorcet, “*Sur l'Instruction Publique*”, *Oeuvres completes*, Cilt VII, s. 202, 1849.

²⁴⁴ Dimova-Cookson, M., *Rethinking Positive and Negative Liberty*, Routledge, 2020, s. 21.

²⁴⁵ Berlin, I., “*Two Concepts of Liberty*”, *Four Essays on Liberty*, Oxford: Oxford University Press, 1969, s.161–65.

Berlin'in Constant'ın fikirlerini kayıtsız şartsız müdafaa etmesi tesadüfi değildir. Constant'ın makalesi, Berlin'in ünlü açılış konuşmasının en yenilikçi temalarından bazılarını öngörmektedir. Her iki düşünür de ahlaki açıdan tartışmalı, istikrarsız ve eksik olan, ancak kişisel bağımsızlığa değer veren ve halk egemenliğinin siyasi koşullarında yaşayan modern vatandaşların temel normatif kaygılarının bir kısmını tamamen yakalamayı amaçlayan bir özgürlük kavramını merkeze koymaya çalışmaktadır. Constant'ın modern özgürlük kavramı ve Berlin'in negatif özgürlük kavramı, aynı anda siyasi ve ahlaki otoriteleri sorgulayan iki düzeyde işlenmektedir.²⁴⁶

1980'lerde Dodge, “*Constant'ın kadimlerin özgürlüğü ile çağdaşların özgürlüğü arasında yaptığı belirgin ayırımın, Sir Isaiah Berlin'in pozitif ve negatif özgürlük arasındaki ayırımıyla aynı olduğunu*” savunmuştur. Bu ayırım, Constant'ın siyaset teorisinin önemini ortaya koyma girişimi olarak ifade edilmektedir.²⁴⁷ Birçok düşünürü göre Constant, ancak 1806'dan sonra “liberal” düşünceyi savunmuştur. Rosenblatt'a göre, bu yorumlardan sonra bilim adamları, Constant'ın ele aldığı cumhuriyetçilik ve siyasi özgürlük eleştirisiyle onu Berlin'in dile getirdiği negatif özgürlüğün gerçek bir temsilcisi yaptığını savunmuşlardır.²⁴⁸

Constant'ın *Kadimlerin Özgürlüğü ile Modernlerin Özgürlüğünün Kıyaslanması* isimli ünlü 1819 konuşması, cumhuriyetçiliğin modern liberalizm lehine reddedilmesinin kanıtı olarak sıklıkla gösterilmektedir. Bu ünlü konuşmasında Constant, kadimlerin kolektif güce (iktidara) aktif olarak katılması olarak ifade edilen “özgürlük” anlayışından yararlanmanın bir anlamı olmadığını ifade eder. Constant'a göre, “*özgürlüğümüz barışçı ve bireysel bağımsızlıktan oluşmalıdır*”.²⁴⁹ Bu sözler, Constant'ı liberalizmin kurucu babası olarak göstermek için mütemadiyen kullanılmaktadır.

²⁴⁶ Dimova-Cookson, *a.g.e.*, s. 21.

²⁴⁷ Dodge, G. H. (1980), *Benjamin Constant's Liberalism Philosophy*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

²⁴⁸ Rosenblatt, H. (2004), ‘*Re-Evaluating Benjamin Constant's Liberalism: Industrialism, Saint-Simonianism and the Restoration Years*’, *History of European Ideas*, 30(1): Rosenblatt, Helena (2007), s. 23-37.

²⁴⁹ Constant, B., *The Liberty of the Ancients Compared with That of the Moderns*, ‘Political Writings’ Marcel Gauchet, (Paris: Gallimard, 1997), s. 593–600.

Constant, iki özgürlük arasındaki farkı iki bağlamda ele alır: hükümet ve kişisel yaşam alanında özgürlük. Aralarındaki zıtlık sade ve basittir: eski insanlar hükümette özgürdür, ancak kişisel yaşamlarında özgür değildir. Buna mukabil modern insanlar, özel alanda özgürdürler, ancak siyasi olarak egemenlikleri kısıtlanmış ve neredeyse her zaman askıya alınmıştır.

Buna göre eski insanlar arasında yaşayan birey, halkla ilişkilerde her zaman egemen olmakla birlikte, tüm özel ilişkilerinde bir köleydi. Bir vatandaş olarak, savaş ve barış üzerine karar verebilirdi. Fakat özel bir birey olarak tüm davranışları bastırılmış, sınırlı ve gözetim altındaydı. Kolektif yönetimin bir üyesi olarak, üstlerini sorgulama, görevden uzaklaştırma ve hatta ölüm cezasına çarptırma hakkına sahipti. Kolektif yönetim altında bir vatandaş olarak yetkileri sınırlandırılır, sahip olduğu ayrıcalıkları elinden alınabilir ve hatta ölüme dahi mahkûm edilebilirdi. Aksine, modernler arasında, özel yaşamında bağımsız olan birey, en özgür devletlerde bile, yalnızca görünüşte egemendir, hatta egemenliği kısıtlanmıştır.

Benjamin Constant, egemenliğin ihlal edilmesini ve bireysel özgürlüğün sömürülmesini etkili bir şekilde engelleyebilecek bir hükümetin kurulmasına odaklanmıştır. Başarısız klasik monarşinin yerini alacak garantör (dengeleyici) bir kurum yaratma hedefine sadık olduğu için Constant, siyasi hayatı boyunca çeşitli siyasi yapıları dikkatle araştırmıştır.²⁵⁰ Başka bir deyişle, on sekizinci yüzyılın sonları ve on dokuzuncu yüzyılın başlarındaki Fransız siyasi kargaşasına önerdiği çözümler birkaç kez değişse de asıl endişesi bireysel siyasi özgürlük ile hükümetin egemenliği arasında olmuştur.

1819'da Paris'teki *Athénée Royal*'de yapılan bu ünlü konuşma, modern liberalizm ve onun kurucu unsurları hakkındaki anlayışının karmaşıklığını ve zenginliğini göstermektedir.²⁵¹ Bu konuşmanın 1815'te kaleme alınan ve Constant'ın siyasi anayasacılığının karmaşık ifadelerini içeren *Tüm Temsili Hükümetler için Geçerli*

---

²⁵⁰ Kalyvas, A., Ira Katznelson I., *Liberal Beginnings: Making a Republic for the Moderns*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 146-147.

²⁵¹ Constant, Benjamin, 1988b. "*The Liberty of the Ancients Compared with that of the Moderns*", *Political Writings*, Çev. Biancamaria Fontana, Cambridge: Cambridge University Press, s. 308-328.

Siyaset İlkeleri adlı eserinden sonra yazılmış olduğu göz önüne alındığında, bu hitap Constant'ın ilkeli orta yolunu anlamlı bir şekilde ifade etmektedir.²⁵²

Her ne kadar bu 1819 metni sık sık alıntılansa da metni okumayı hala değerli kılan, eskilerin uyguladığı özgürlük ile modernlerin sahip olduğu özgürlük arasındaki temel ayrımın detaylandırılmasında ani bir değişim olduğudur.²⁵³ Helena Rosenblatt'ın belirttiği gibi, bu metin farklı yorumlara neden olmuştur. Isaiah Berlin, Constant'ın iki tür özgürlük hakkındaki detaylandırmasını negatif özgürlüğün açık bir ifadesi olarak okumuştur. Başkaları, Constant'ın hükümet egemenliğini sınırlamak ve sivil özgürlüğü ve bireysel zevkleri güvence altına almak için siyasi katılımın ve sivil katılımın önemi konusundaki ısrarına odaklanmıştır.²⁵⁴

3.3.3. Constant'ın Özgürlük Düşüncesinin Kaynağı

Constant'ın 1819 tarihli metni, kadimlerin döneminde kolektif siyasi iktidarın ifade ettikleri özgürlük ile bireysel mahremiyet ve bağımsızlık, hukukun üstünlüğü, barış ve ticari refah içinde ifade edilen modern özgürlük arasındaki farkı ayrıntılandırma çabasıdır. İki bakış açısı arasındaki farkı belirledikten sonra, metnin önemli bir bölümünü modern özgürlüğü savunmaya ve modern özgürlüğün ve onun gerçek doğasının ilk gereği olarak bireysel bağımsızlığı vurgulamaya ayırmıştır. Bununla birlikte, metnin sonuna doğru Constant hem bireysel zevklerin garantisi hem de modern sivil özgürlüğün ifadesi sayılan siyasi katılımın önemi konusunda ısrar eder. Araştırmalar Constant'ın siyaset felsefesinin kendi siyasi deneyimlerini derinden yansıttığını göstermektedir.²⁵⁵ Marcel Gauchet, “Devrimin amacından kopmasını”

---

²⁵² Constant, Benjamin, 1988a. “*Principles of Politics Applicable to All Representative Governments*” Political Writings, Çev. Biancamaria Fontana, Cambridge: Cambridge University Press, s. 170-305.

²⁵³ Rosenblatt, *Liberal Values...*, s. 163.

²⁵⁴ Holmes, S., *Benjamin Constant and the Making of Modern Liberalism*, New Haven: Yale University Press, 1984, s. 163.

²⁵⁵ Rosenblatt, *a.g.e.*, s. 124.

Constant'ın düşüncesini meşgul ettiğini ve bu sapmanın Napolyon'un despotizminden ve Jakobenlerin diktatörlüğünden bile karmaşık olduğunu iddia etmektedir.²⁵⁶

1819 konuşması, Fransa'da cereyan eden son derece farklı siyasi olaylara tepki olarak yazılmış bir metindir. Kadimlerin özgürlüğünü modernlerinkinden ayıran ve bireysel özgürlüğü modern özgürlüğün doğası olarak niteleyen ilk bölüm, 1798 civarında Germaine de Staël ile birlikte yazılmıştır.²⁵⁷ Bu dönemde devrimci hükümet, mutlakiyetçiliğe karşı devrimci tutumunu genişlettiği için birçok Avrupa devletiyle büyük çatışmalara girmiştir. *Direktuar* (1795-1799) döneminin başlamasıyla birlikte Fransa'nın sosyal ve siyasi toplumu hararetli devrim savaşlarından bıkmış vatandaşlardan oluşuyordu. Bourbon monarşisinin yeniden yapılanmasını destekleyenler, aşırı kraliyetçiler ve radikal bir cumhuriyetin en uygun hükümet biçimi olduğuna inanan Jakobenlerin sayısı önemli ölçüde azalmıştı. Sonuç olarak, o dönemde Fransız siyasetine aktif katılım, bahsi geçen taraflardan biriyle aynı hizada olmak ve böylece her bir tarafın diğerine duyduğu nefreti körüklemek anlamına gelmekteydi. Bu siyasi kargaşa göz önüne alındığında, 1819 konuşmasının orijinal versiyonu Direktuarı, savaştan bıkmış ulusun zihnini, özel ilişkiler alanına teşvik etmeyi amaçlıyordu. Bu nedenle metin, bireysel özgürlüğü en uygun siyasi hayat tercihi olarak öneren bir yaklaşım sergilemiştir.²⁵⁸

Constant'ın konuşmasının son kısmı, Fransa Bourbon Yönetimi altındayken 1819 civarında yazıldı. Bu dönemde Fransız monarşisi yeniden yapılandı ve aşırı kraliyetçiler yasama meclisine hükmetti. Kralın egemenliğini sınırlayan XVIII. Louis'in anayasal monarşisine karşı, aşırı kraliyetçiler, egemenliğin mutlak gücünün yeniden kurulmasında ısrar ettiler. Jakobenlerin çalkantılı faaliyetleri çoktan ortadan kalkmış olsa da Fransız siyaseti “aşırıların” hırslarından bıkmıştı. Böyle bir monarşik hevesin ortaya çıkmasına karşı ihtiyatlı olan Constant, eski ve modern özgürlük anlayışını hem kralın mutlak egemenliğini kınamak hem de siyasetten bireysel kurtuluşun tehlikelerini göstermek için kullandı.

---

²⁵⁶ Gauchet, M., “*Liberalism's Lucid Illusion*”, The Cambridge Companion to Constant içinde, (Ed. Helena Rosenblatt), New York: Cambridge University Press, 2009, s. 24.

²⁵⁷ A.g.e., s. 34.

²⁵⁸ Holmes, a.g.e., s. 34-35.

Sorunu ve 1819 metninin tarihsel bağlamını ayrıntılarıyla anlattıktan sonra, 1819 dersinin teorik içeriğini ve iki bölümü bir araya getirirken Constant'ın bu tartışmasını nasıl anlamalıyız? Metnin mantığını ve argümanını ortaya çıkarmak için, metnin aslını oluşturan üç farklı katmanı, yani kadim ve modern özgürlük arasındaki ayrımı, temsili meclislerin rolünü ve Constant'ın kendini nasıl geliştirdiğini irdelemeliyiz.

3.3.4. Kadimlerin ve Modernlerin Özgürlük Anlayışının Kıyası

Constant, 1819'da yaptığı konuşmaya kadim (*ancien*) özgürlüğün doğası ile modern özgürlük arasında bir ayrım yaparak başlar.²⁵⁹ Birincisinden, “kadimler için çok değerli olan” bir özgürlük türü ve ikincisinden, “modern uluslar için özellikle değerli olan” bir özgürlük türü olarak bahseder.²⁶⁰ Constant daha sonra izleyicilerin dikkatini hem kadimlerin uygulamalarının hem de modernlerin zevkinin aslen ifade edildiği geniş alana çeker. Kadimlerin katılımcı olmalarının gerçek anlamı toplumda “kolektif güç” iken, modernler için bu kadar değerli olan zevk odağı özel alanla ilişkilendirilmiştir.²⁶¹ Bu farklılaşmadan hedonistik bir kayma olduğu görülmektedir. Yani antik ve modern özgürlük arasındaki farkı karakterize eden diğer özellikler belirtilirken bir değişimin olduğu belirginleşecektir.²⁶²

Kadimlerin özgürlüğü, savaş ve barış, hukuki yargılama, onaylama ve cezalandırma konularında topluca ve doğrudan siyasi görüşmelere katılma çabalarında ifade edilen aktif ve katılımcı bir özgürlüktü. Böylece Constant, kadimlerin özgürlüğünü siyasi özgürlükle ilişkilendirdi.²⁶³ Buna göre bu aktif ve doğrudan katılım, özel hayatın, özellikle bireysel özgürlük veya özel faaliyetlerle ilgili olarak, siyasi vatandaşlık alanına boyun eğdirilmesini gerektiriyordu. Böyle bir boyun eğdirme göz önüne alındığında, eskilerin yerel ve üretim işleriyle ilgilenmeleri için sıradan asllara

²⁵⁹ Constant, B., *Principles of Politics Applicable to All Governments*, Çev. Dennis O’Keeffe, Ed. Etienne Hofmann, Indianapolis: Liberty Fund, 2003d, s. 352.

²⁶⁰ Constant, B., “*The Liberty of the Ancients Compared with that of the Moderns*”, Political Writings, Çev. Biancamaria Fontana, Cambridge: Cambridge University Press, 1988b, s. 308-328.

²⁶¹ A. g. e., s. 316.

²⁶² Holmes, a. g. e., s. 31.

²⁶³ Miller, D., “*Introduction.*” *Liberty*, Ed. David Miller, New York: Oxford University Press, 1991, s. 1-20.

ihtiyaçları vardı. Ve bu da onlara hayatlarını siyasete ve devletin yönetimine adanmak için muazzam miktarda özgürlük bıraktı.²⁶⁴

Bunun ötesinde, eski cumhuriyetler dar bir coğrafi bölgeyle sınırlandığından dolayı savaşa eğilim kaçınılmaz hale gelmişti.²⁶⁵ Komşularına saldırmaya meyilli olduklarından, her ulus kendini savunmak, bağımsızlığını ve güvenliğini korumak zorunda kalmıştı. Bir bakıma savaş, sıradan astlara olan ihtiyaçlarını da karşılamıştır çünkü yenik durumundaki komşularına ast hane halkı olarak davranmışlardı. Bununla birlikte eskiler demografik olarak sınırlıydı ve böylece siyasi faaliyetlerini özgür insanlar olarak gerçekleştirmek için kolaylıkla ve rahatlıkla halka açık bir şekilde toplanabilmişlerdi.²⁶⁶

Bireysel bağımsızlık, hukukun meşruiyeti ve egemenliği ve ticaretin barışçıl bir şekilde yapılması modernlerin odaklandıkları hayat tarzıydı. Kadimlerden farklı olarak, modern devletin büyüklüğü, savaşın yerini ticaretin alması ve köleliğin tamamen kaldırılması nedeniyle modernlerin doğrudan siyasete katılımları ve aktif vatandaş olarak davranmaları imkânsız hale gelmişti.²⁶⁷ Bu tarz bir siyasi katılımı külfetli bir şekilde tecrübe eden modernler, ulus adına siyasette temsilcileri görevlendirmişlerdi. Böylelikle, modern bireyler bu tür siyasi katılımlara zorunlu bağlılıktan kaçınabilmişti.²⁶⁸

Savaş durumu, eski dönemlerde kaçınılmazdı. Constant, modern devletler döneminde ticaretin savaşın yerini alması gerektiği fikrini savunmuştur.²⁶⁹ Eski çağlarda savaşa katılmanın bir erdem ve yurtseverlik olarak kabul edildiğini ifade eden Constant, modern devletler için bu durumun utanç verici hale geldiğini, huzuru ve barışı sağlamak için insanların gitgide ticarete yöneldiği tespitini ortaya koyar. Constant'a

---

²⁶⁴ Constant, B., *The Liberty of ...*, s. 313.

²⁶⁵ *A.g.e.*, s. 312.

²⁶⁶ *A.g.e.*, s. 314.

²⁶⁷ *A.g.e.*, s. 313-315.

²⁶⁸ *A.g.e.*, s. 314.

²⁶⁹ *A.g.e.*, s. 313.

göre bu durum “*insanlarda canlı bir bireysel bağımsızlık sevgisine ilham veren*” bir duygu yaratmıştır.²⁷⁰

Bununla birlikte, kadimlerin siyasete katılmalarının kaçınılmaz bir sonucu olarak, özel yaşamları devlet tarafından gözetim altına alınmıştı. Modernler ise demokratik devletlerde bile siyasetin gidişatını etkileyecek yeterli güce sahip değildir. Bu karmaşa hem kadimleri hem de modernleri kendi dogmatik uykularına mahkûm etmiştir. Constant’a göre kadimler, siyasi özgürlüğün yüceltilmesi için bireysel refahlarını ve özgürlüklerini feda etmiştir. Modernlerin ise bireysel bağımsızlık tutkuları ve refahın zevkine kendini kaptırmaları siyasi katılımlarını engellemiştir.²⁷¹

Kadim ve modern özgürlük arasındaki ayrımı yapan Constant, modern özgürlüğü “*modernlerin ilk ihtiyacı*” ve “*gerçek modern özgürlük*” olarak gören ilk iddiasını ortaya koymuştur.²⁷² Constant’ın bireysel özgürlüğü ve ekonomiye katılımı güçlendiren bu tarz bir özgürlüğe bağlılığı, Fransa’nın siyasi ortamının karmaşıklığı konusundaki farkındalığını ortaya koymaktadır. O zamanlar devlet, bitmek bilmeyen devrimci savaflara ve cumhuriyetçi siyasi zorbalığa tanık olmuştu. Cumhuriyet devriminin felaketlerine bizzat şahit olan Constant, devrimcinin engellenemez savaş arzusunu ve Jakobenler ile aşırı kralcılar arasında oluşan nefreti körüklediğinden dolayı siyasete sivil katılımın anlamsız olacağına inanmaya başlamıştı. Cumhuriyetçilerin eski özgürlük kavramına duyduğu hayranlığı kabul ederken, tarihsel olarak çağdışı olduğu ve modernlerin özel alanını zımnen yıktığı için restorasyonu reddetmektedir.

Bu argümanla Constant, Robespierre’in hayran olduğu eski cumhuriyetin yanılıcı hayalini silmeyi hedeflemektedir. Zira cumhuriyetçi ve devrimci Robespierre’in eski ruha olan hayranlık düşüncelerini şekillendiren, kısmen klasik bir cumhuriyet teorisyeni olan Rousseau’dur. Robespierre, sivil erdemlere bağlılığın cumhuriyete olan inancı kuvvetlendireceğine, genel iradenin yararına bireysel haklardan

---

²⁷⁰ A.g.e., s. 315.

²⁷¹ Lumowa V., *Benjamin Constant on Modern Freedoms: Political Liberty and the Role of a Representative System*, Ethical Perspectives, 2010, s. 26.

²⁷² Constant, “*The Liberty of ...*”, s. 308-328.

vazgeçmenin hem devletin otoritesini hem de bireyin özgürlüğünü koruyacağına inanmaktaydı.²⁷³

Siyasi zorbalığa ve keyfi iktidara meyilli olan bu klasik cumhuriyetçi özelliklere karşı Constant, bireysel özgürlük, hukukun üstünlüğü ve egemen hükümet lehine beyanlarda bulunmuştur. Constant, “*Modern zamanlarda yaşadığımız için, modern zamanlara uygun bir özgürlük istiyorum*” demiştir.²⁷⁴

3.4. Constant’ın Sınırlı Siyasi Egemenlik, Modern Özgürlükler ve Temsili Sistemin Rolü Üzerine Düşünceleri

Constant’ın 1819’daki konuşmasının son kısmı, halkın modern bir devletin yürüttüğü siyasete katılımı ile ilgili çağrısını içermektedir. Daha önce ısrar ettiği bireysel özgürlük konusu göz önüne alındığında, bu bölümde bir değişim görülmektedir. Holmes, Constant’ın sivil katılımı ile ilgili karamsar ve iyimser duruşunu birbirine ilişkilendirme konusundaki bilinçli kararını güçlü bir argüman olarak görmektedir.²⁷⁵ Constant’ın sivil katılımı ile ilgili karamsarlığını, Direktuvar döneminin oluşturulmasında Fransa’nın sosyal ve siyasi seçkinlerine atıfta bulunarak açıklamaktadır. Fransa o zamanlar savaştan bıkmış bir ülke konumundaydı ve Fransız siyasetine aktif katılım, çatışan partilerden birini, özellikle de aşırı kraliyetçileri ve Jakobenleri desteklemek ve böylece iki muhalif parti arasındaki amansız gerginliği arttırmak anlamına gelmekteydi. Bununla birlikte, Bourbon Restorasyonu sırasında, Fransız monarşisinin yeniden canlanması, vatandaşların özel işlere yerleştirilmesindeki doğal tehlikeyi ortaya çıkardı.

Constant, modern bireylerin hem bireysel özgürlüklere aşırı vurgu yapmanın hem de sivil özgürlüğün kör bir şekilde onaylanmasının doğasında var olan potansiyel siyasi zorbalığı gözden kaçırmaları durumunda karşılaşılabilecekleri şiddetli çıkmazı ortaya çıkarmıştır. Constant’a göre, vatandaşlar bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasında

---

²⁷³ A.g.e., s. 318-320.

²⁷⁴ A.g.e., s. 323.

²⁷⁵ Holmes, a.g.e., s. 43-46.

kendilerini tamamen şımartmak yerine, siyasete katılmayı düşünmelidirler. Bunu yapmakla, aşırı kraliyetçilerin egemenliğin mutlak gücünü eski haline getirmelerini önleyecektir.²⁷⁶

Constant, devrimcilerin izlediği yolu takip etmek istememişti. Bunun yerine, çağdaş ve özel bir niteliğe sahip ‘zevk’ talebini dengeleyen cumhuriyetçi siyasi katılım unsurunu savundu. 1819’da yayınlanan metinde, siyasi ve sivil özgürlük arasındaki dengeyi koruyan temsili sistemin merkezîyetçiliğinden bahseder.²⁷⁷ Bu durumu açıklığa kavuşturmak için, Constant'ın anayasacılığındaki temsili sistemin doğasını anlamak gerekmektedir.

1819 metninin başından itibaren Constant, kadim ve modern özgürlük arasındaki ayrım açısından temsili sistemin önemini vurgulamıştır. Bununla birlikte, bu sistemin veya prosedürün doğasını anlamak için, 1806-1810 yılları arasında yayınlanan *Principles of Politics Applicable to All Governments* ve 1815 yılında neşredilen *Principles of Politics Applicable to All Representative Governments* isimli eserlerde savunulan temel ilkeleri irdelemek gerekmektedir. Her iki eserde de Constant liberal inançlarını dile getirir. İlk yayınlanan eserde (1806- 1810), kendi siyasi sisteminde keyfi veya mutlak iktidar fikrini bireysel özgürlükler, sivil özgürlük ve yasal güvenceler lehine reddeder. Constant, Rousseau'nun mutlak halk egemenliği düşüncesine karşı çıkararak fikrini ortaya koyar:

*Siyasi otoriteye sınır tanınmadığı zaman popüler bir hükümette görevli halkın liderleri, özgürlüğün savunucuları olmaktan ziyade vatandaşlara baskı yapan sınırsız gücü üstlenmeyi amaçlayan zorbalardır.*²⁷⁸

Burada, Constant'ın resmettiği liberalizmin temel prensibi açıktır: insanların özgürlüğünün garanti altına alınması için siyasal güç sınırlı olmalıdır. Rosenblatt, bu ilkeyi kitap boyunca yankılanan “*Constant'ın iki yönlü argümanı*” olarak

---

²⁷⁶ A.g.e., s. 44.

²⁷⁷ Holmes, a.g.e., s. 43.

²⁷⁸ Constant, *Principles of ...*, s. 19.

görmektedir: Constant, mutlak siyasi egemenliği ya da keyfi gücü reddeder ve modern insanların özgürlüğünü savunur.²⁷⁹

Bu durum Constant'ın siyasi iktidarı sınırlayarak, genel iradenin belirli bir irade üzerindeki üstünlük ilkesi olan halk egemenliği kavramını reddettiği anlamına gelmemektedir. Aksine, tüm otoritenin şüphesiz meşru sayılması için halkın iradesine ihtiyacı olduğunu savunmaktadır. Diğer bir ifadeyle, hiçbir birey veya grup, tüm vatandaşların herhangi bir bireye veya gruba egemenliğini kullanma yetkisi vermediği sürece egemenliği üstlenemez. Constant'a göre bu tür egemenlik sahibi, bireysel hayatları ya da özgürlükleri imha etmek için kullanılabileceği anlamına gelmez. Egemenliğin doğasının hiçbir şekilde keyfi olmadığını, bireysel meselelere tecavüz etmemesi gerektiğini açıkça belirtmektedir.²⁸⁰

*İnsanların bireysel ve bağımsız olarak yaşamalarını ve var olmalarını sağlayan bir hak vardır. Bu hak, tüm siyasi yargı alanlarının ötesindedir. Egemenlik ancak sınırlı ve göreceli bir şekilde var olur. Bu egemenliğin yetkisi, bağımsız ve bireysel varoluşun başladığı yerde biter.*²⁸¹

Constant'a göre, siyasi iktidar sahibi kim olursa olsun (bir birey veya bir grup), bireysel özgürlük ve sivil özgürlük ile sınırlandırılmıştır. Bununla birlikte, bu ilkenin uygulanması, siyasi egemenliği elinde tutanların vatandaşların özel hayatlarına tecavüz etmeyeceğini garanti edemez. Böyle bir hükümetin faaliyetlerinin kendi yetki alanı içinde uygulamada nasıl sınırlandırılabilmesi sorusu akla gelebilir. Veya bu hükümetlerin zorunlu olarak bağımsız ve bireysel olan insan varlığının parametrelerini ihlal etmelerinin nasıl önlenebileceği düşünülebilir. Siyasi iktidarın, onu birkaç dengeli ya da karşıt güce bölerek sınırlandırılabilmesi iddia edilebilir. Ancak Constant, bu argümanın zayıflığını hemen öngörür, yani bu güçlerin toplamının sınırsız olmayacağını garantisini vermez. Ona göre sorunun kaynağı, siyasi iktidarı sınırsız bırakırken hükümetin örgütlenmesinde değildir. Constant,

---

²⁷⁹ Rosenblatt, *a.g.e.*, s. 123-124.

²⁸⁰ Constant, *Principles of...*, s. 383.

²⁸¹ Constant, *a.g.e.*, s. 31.

siyasi iktidarın niteliğini ve uzantısını belirlemenin örgütlenmesinden önce geldiğine inanır.²⁸²

Dolayısıyla, usulen siyasal egemenliği sınırlandıran bir sistem olmalı. Constant, 1806-1810 yıllarında kaleme alınan eserinin kısaltılmış hali olan *Principles of Politics Applicable to All Representative Governments* (1815) isimli eserinde böyle bir sistem geliştirir. 1815 metni, Fransa'da 'Yüz Gün' olarak bilinen dönemde Napolyon Bonapart'ın talebi üzerine hazırlanan yeni anayasaya kılavuzluk etme amacıyla yayınlanmıştır.²⁸³

Her iki eserin de teması aynıdır. Bu eserlerde bahsedilen konu, keyfi gücün yokluğu, bireysel özgürlüğün teşviki, basın özgürlüğü ve herkesin özgürlüğüne saygıdır. Constant, 1815 metninde *Ancien Régime*'i (Kadim Rejim) yeniden inşa etmek isteyen kraliyetçilere karşı, halk egemenliğini savunarak bu konudaki tutumunu açıkça dile getirmektedir. Ancak Constant kendi konumunu, Rousseau'nun mutlak egemenlik fikrine hayranlık duyan Jakobenlerinkinden ayırmak için hiçbir otoritenin halkı üzerinde sınırsız güç kullanamayacağını ve kendi sınırlarını bireysel işler ve özgürlükler ilkelerini kullanarak çizmesi gerektiğini belirtir.²⁸⁴ Constant şu ifadeleri kullanır: "*egemenliğin yalnızca sınırlı ve göreceli bir varlığı vardır. Bağımsızlığın ve bireysel varoluşun başladığı noktada egemenliğin yargı yetkisi sona erer*".²⁸⁵

Ayrıca Constant, siyasi egemenliğin kapsamını kısıtlayan bir sistem geliştirmeye çalışmaktadır. Anayasada olması gereken beş farklı güçten bahseder: Devlet veya Hükümet Başkanının elinde bulunan Kraliyet gücü, mecliste uzun süreli bulunan Temsili Güç, bakanların elinde bulunan Yürütme Gücü, seçimle işbaşına gelen Temsili Meclis Gücü ve mahkemelere verilen Yargı Gücü.²⁸⁶ Bu sistemde devlet başkanına verilen kraliyet gücü tarafsız bir güçtür. Tarafsız gücü Constant, diğer dört gücün üstünde ve fakat dışında olan, diğer dört gücün kendi aralarındaki dengeyi

---

²⁸² Constant, *a.g.e.*, s. 182.

²⁸³ Rosenblatt, *a.g.e.*, s. 156.

²⁸⁴ *A.g.e.*, s. 156.

²⁸⁵ Constant, *a.g.e.*, s. 177.

²⁸⁶ *A.g.e.*, s. 184-185.

koruyan ve bu güçlerin bir diğerine üstün gelmesi durumunda, onları kendi yetki alanlarına geri çekmesini sağlayan bir güç anlamında kullanır.²⁸⁷

Devlet başkanının tarafsızlığı, diğer güçlerin işlerine müdahale edememesinde de ifade edilmektedir. Yürütme, yasama ve yargı yetkilerinin çizdiği sınırların aşılması anayasaya aykırı bir eylemdir. Ve bu nedenle devlet başkanının gücünün tarafsızlığını geçersiz kılar ve sonuçta güç dengesini bozar. Bu güç bölünmesinin yalnızca hükümetin örgütlenmesini değil, her şeyden önce kraliyet iktidarının sınırlandırılmasını ilgilendirdiğini belirtmek gerekir. Bununla birlikte, restoratif bir güç olarak, Kraliyet Gücü "*kınayamayan, hapsedemeyen, yağmalayamayan veya yasaklayamayan, ancak kendisini artık tehlikesiz kabul eden meclis üyelerini yetkilerinden mahrum bırakmakla sınırlayan*" yetkiye sahiptir.²⁸⁸

Constant'ın anayasacılığında, Bakanların, Ayan Meclisinin, Temsili Meclisin ve Mahkemelerin yetkileri de anayasal olarak kendi yetki alanları içinde sınırlandırılmıştır. Bakanlar, iki temsilci güç tarafından çıkarılan ve ilan edilen yasaların genel icrası ile ilgilenirler. Yargı, yasaları daha özel durumlarda uygular.²⁸⁹ Kraliyet gücü, tüm güçler arasındaki dengeyi koruyan ve eski haline getiren tarafsız bir güç olarak görülürken, yürütme, yasama ve yargı makamları etkin güçler olarak kabul edilir. Aktiftirler, çünkü tüm hükümet icraatlarını ve siyasi meseleleri birbirleriyle iş birliği içinde ve kendi alanları içinde ele alırlar.

Constant'a göre, dengeyi sağlayan kraliyet gücü ile aktif güçler arasındaki farkın açıklığa kavuşturulması ve mükemmel bir şekilde sürdürülmesi gerekmektedir. Çünkü dengeleyici gücü kuramamak ya da aktif güçlerden birini toplam güç toplamı ile kullanmak felakete neden olur. Temsilci meclisler böyle mutlak bir güce sahip olduklarında, bireysel işler de dahil olmak üzere her eyleme yayılan keyfi yasalar

---

²⁸⁷ A.g.e., s. 184.

²⁸⁸ A.g.e., s. 188.

²⁸⁹ A.g.e., s. 185.

çıkartma eğilimindedirler. Ne zaman bu kadar güç yürütme gücüne tevdi edilirse, kaçınılmaz olarak kendini bir despota dönüştürür.²⁹⁰

Bu nedenle, Constant'ın aynı fikirler etrafında baskın düşünceleri mevcuttur ve bu fikirleri sürekli yineler. Bireysel özgürlüğü ve özel işlerden yararlanmayı teşvik eder ve bunların güvence altına alınması konusunda derin kaygılar duyar. Ayrıca herhangi bir bireye veya bir gruba atanan mutlak gücün yokluğuna ısrar eder. Stratejisi, sahibi kim ve ne olursa olsun halkın egemenliğinin sınırsız hale gelmesini önlemektir.

Böyle bir ilkenin asla tek başına duramayacağını bilincinde olan Constant, daha sonra siyasi otoriteyi anayasal olarak iki farklı güce ayırır. Onları tarafsız güç ve aktif güç olarak yapılandıran ve her birini kendi alanıyla sınırlayan bir sistem kurar. Bu sistematik strateji ile Constant, sınırlı egemenlik konusundaki temel iddiasını devlet kurumlarının örgütlenmesiyle desteklemektedir. Constant'a göre, iktidarın tarafsızlığı ve hükümetin örgütlenmesi, bireysel zevklere ve sivil özgürlüğe yönelik modern çıkarları güvence altına almaya hizmet etmeli. 1819 metnini yazdığı zaman Constant, vatandaşların özel özgürlüklerini koruyan ve hükümetin onların üzerindeki sınırlı gücünü ortadan kaldıran bir sistemi oluşturmuştu.

1819 tarihli metinde Constant, bireysel özgürlükten yararlanmanın, modern vatandaşların, kadimlerden belirgin bir şekilde farklı olsa da siyasi özgürlüklerini kullanmaları gerektirdiğini savunmaktadır.²⁹¹ Constant, modern siyasi özgürlük uygulamasının, vatandaşların siyasi görevlerini temsili bir sistemdeki temsilcilerine devretmeleri konusunda ısrar etmiştir. Temsili sistem ile de bir milletin, kendilerine yapılmasını veya yapılmamasını isteyen birkaç kişiye temsil yetkisi verilmesini kastetmektedir. Yani, ulusun belirlediği kişiler mecliste temsil görevini ifa ederken, seçmenlerin talepleri doğrultusunda hareket etmelidir.²⁹² Bu, “çıkartmalarının

---

²⁹⁰ A.g.e., s. 185-186.

²⁹¹ Constant, a.g.e., s. 323.

²⁹² A.g.e., s. 325.

*savunulmasını isteyen fakat kendilerini savunacak zamanı olmayan halk kitlesi tarafından belirli sayıda insanlara verilen bir vekâlettir”.*²⁹³

Bu ifadelerden açıkça anlaşılmaktadır ki Constant, bireysel zevklerin modern talebini, bireysel yaşamlarını keyfi iktidardan güvence altına alarak bu talebin yerine getirilmesini sağlayan siyasal özgürlük uygulamalarıyla birleştirmeyi hedeflemektedir. Ancak Rousseau'nun mutlak siyasi katılım talebine boyun eğmeyi reddetmektedir. Bunun yerine Constant, siyasi özgürlüğü kullanmanın yeni bir yolunu, yani onu temsili bir sisteme tevdi etmeyi tercih etmektedir. Bu temsili sistemin önemi, siyasetin görevlerini vatandaşlar adına yerine getirmesi, böylece bireylere sivil özgürlüklerinin tadını çıkarmaları ve mutluluğun peşinden gitmeleri için daha fazla zaman tanınmasıdır.²⁹⁴

Constant'ın anayasacılığında gördüğümüz gibi, tarafsız olan kraliyet gücünün yanı sıra, hükümet işleriyle ilgilenen dört aktif güç vardır. Ancak Constant'ın halkın siyasi özgürlüğü adına hareket etme yetkisini neden diğer iki etkin yetkiye, yani yürütmeye (bakanlıklara) ve yargıya (mahkemelere) devretmediğini sorabiliriz. Bunun olası bir nedeni, temsilci kurumun kanunları yürürlüğe koymaktan sorumlu olmasıdır, ki böyle bir kurumun, bireysel işlerin sınırlarını aşan yasaların çıkarılmasını önlemeye doğrudan erişimi olduğu anlamına gelmektedir. Constant'a göre, yasama kurumunun yasaların sayısını, nihayetinde vatandaşların özel hayatlarına tecavüz edecek ölçüde çoğaltması beklenebilir. Bu tehlikeyi fark eden Constant, kurumu reddetme veya feshetme yetkisi ile bu tür tedbirsiz yayılmayı önlemek için kraliyet gücünü çağırılmaktadır.²⁹⁵

Temsili kurumun vatandaşlar adına hareket etmesi için atanmasının bir diğer nedeni de kaynağının halkın katılımıyla gerçekleşen bir seçim olması ve bu nedenle üyelerinin vatandaşların görüşlerini “*az ya da çok sadık bir şekilde*” temsil etmesi

---

²⁹³ A.g.e., s. 326.

²⁹⁴ A.g.e., s. 325.

²⁹⁵ Constant, a.g.e., s. 194-195.

gerektiğidir.²⁹⁶ Ayrıca vatandaşlar, resmi taleplerini temsilcilerine yazılı olarak iletme hakkına sahiptir. Yine de Constant'ın anayasacılığında, ayanlardan oluşan ve halkın doğrudan seçtiği üyelerin oluşturduğu meclisler olmak üzere iki temsili meclis bulunduğunu belirtmek gerekir. Her ne kadar sadece halkın onayladığı üyeler seçilse de her iki meclis de aynı temel yasama görevlerini paylaşmaktadır. Bir yasama kurumu olarak, iki temsili meclisin feshedilmesi yasaların tedbirsizce kullanmalarını engelleyecektir.

Constant, siyasi özgürlüğün tüm yönlerini temsili meclislerin eline teslim etmenin dezavantajlarını hemen fark eder. Constant, yasama meclislerinin yasaları sorumsuzca kullanma eğiliminde olmaları durumunda bireysel özgürlüklerin ve zevklerin ihlal edilebileceğini öngörmüştür. Ancak, söz konusu meclislerin feshedilmesi gerektiğini ifade ederek soruna cevap vermektedir.

Constant'a göre daha ciddi bir tehlike mevcuttur. Bu sistem modern bireyleri sessizce kendilerini kendi özel alanlarına kilitlemeye ikna ederken, aynı zamanda yavaş yavaş "*halkın seçilmiş temsilcilerinin zulmünü*"²⁹⁷ teşvik edebilir. Constant'a göre, modern bireyler bu potansiyel tuzağa düşmeye eğilimlidirler çünkü ticaret ve özel refah arayışı ile meşguldürler. Bu tür bireysel mutlulukları sürdürme haklarını güvence altına almak ve onları despotik bir hükümetin istismarından korumak için bu temsil sistemine ihtiyaçları vardır. Bununla birlikte, bu sistemi araçsal bir otorite haline getirerek, gücünün kendi yetkisi dahilinde kısıtlanmaması veya sınırlandırılmaması durumunda, modern bireylerin çıkarlarını kesinlikle tehlikeye atacak başka bir despotik rejime dönüşme potansiyeline sahip olacaktır.²⁹⁸

Bu tarz tehlikelerle mücadele etmek için Constant, bireylerin temsili sistemi yakından izlemelerini tavsiye etmektedir. Dönemin insanların ekonomik tercihlerini anlayan biri olarak, bir finansal örneğe atıfta bulunarak modern okuyucunun dikkatini çekmeye çalışır. Zengin bir adam, hayatta başka şeyler yapma

---

²⁹⁶ A.g.e., s. 201.

²⁹⁷ Kalyvas and Katznelson, a.g.e., s. 154.

²⁹⁸ Constant, a.g.e., s. 195-196.

uğruna zaman kazanmak için işleriyle ilgilenmesi için bir yöneticiyi işe alabilir. Fakat dikkatsiz ve aptal olmadığı sürece yöneticisinin denetimsiz çalışmasına izin vermeyecektir. Benzer şekilde, temsili sistem dahilinde, modern bireyler, vekilleri kendilerine verilen temsili vazifeleri dürüst ve adil bir şekilde yerine getirip getirmediklerini belirlemek için bu sistemi sürekli denetlemek zorundadırlar. Constant, “*bireylerin güvenlerine ihanet ettikleri takdirde onlardan (temsilcileri) vazgeçme ve kötüye kullanmış olabilecekleri yetkileri iptal etme hakkını kendilerine saklı tutmaları*” gerektiğini öne sürmektedir.²⁹⁹

Bu nedenle, eski mutlakiyetçilik ve cumhuriyet keyfiliği yerine temsili sistemi savunurken, Constant mütemadiyen sistem üzerinde daimî gözetim uygulamak için sivil katılıma çağrı yapmaktadır. Ona göre, sivil katılımın düzenli olarak uygulanması, vatandaşlar arasında “*canlı bir siyasi yaşam duygusu*” yaşatırken, aynı zamanda onları siyasi ilgisizlik alanına girmekten uzak tutmaktadır.³⁰⁰

Constant'ın argümanları şu şekilde özetlenebilir: birincisi, modern özgürlüğü önemsemekte ve bu özgürlüğü iktidarın keyfi tutumundan korumak için anayasal olarak sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır. İkincisi, insanların arzu ve zevk taleplerini siyasi özgürlük alanıyla birleştirmek istemektedir. Çünkü modern bireylere ait özel alanların siyasi özgürlüklerin kullanımıyla güvence altına alınacağına inanmaktadır. Üçüncüsü, modern bireyler siyasi görevlerini temsili bir kuruma devretmeleri gerekmektedir. Bu vesileyle kendi özel çıkarlarına daha fazla zaman ayırabilirler. Dördüncüsü, yasama meclislerinin potansiyel bozulmaları göz önüne alındığında, Constant meclisin ve dolayısıyla üyelerinin aktif ve aralıksız bir şekilde kontrol edilmelerini ısrarla vurgulamaktadır.

Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Constant'ın mutlak gücün sınırlandırılmasına, bireysel zevklerin ve sivil özgürlüğün önemine vurgu yaptığı açıktır. Siyasi özgürlüğün, Temsili Meclis üyelerince uygulanmasının vazgeçilmez olduğuna inanmaktadır. Fakat bu üyelerin sivil katılım yoluyla dikkatli bir şekilde

---

²⁹⁹ Constant, *The Liberty of ...*, s. 326.

³⁰⁰ *A.g.e.*, s. 196.

izlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Constant'a göre, modern bireylerin özgürlüğü ile siyasi özgürlüğün birleşimi esastır çünkü *“bireysel özgürlük gerçek modern özgürlüktür. Siyasi özgürlük onun garantisidir, dolayısıyla siyasi özgürlük vazgeçilmezdir”*.³⁰¹ Temsili meclislerin rolü bu birleşimde merkezi konumdadır. Çünkü bu meclisin üyeleri siyasi özgürlüğün uygulanmasını, yasa çıkarmayı, yürütme ve yargı makamlarının aktif yetkilerinin dengelenmesini sağlamaktadır.

Constant, 1819 tarihli hitabında, kadimlerin özgürlüğü ile modernlerin özgürlüğü arasındaki ayrıma ilişkin yaptığı araştırmasının onu ilginç bir keşfe götürdüğünü ifade eder. İncelemeleri sonucunda, temsili sistem şeklinin eskilerin dikkatinden kaçtığını keşfeder. Yaptığı konuşma boyunca, bireysel özgürlüğe olan hayranlığını ve keyfi idarenin yokluğunu vurgular. Bu özgürlüğün garantisini siyasi özgürlüğün sağlayacağına inanır. Fakat onun siyasal özgürlük anlayışı kadimlerinkinden farklıdır. Kadimler için özgürlük, siyasi özgürlük uygulamasından ibarettir. *“Kadimler, siyasi haklarını kullanmaya ne kadar çok zaman ve enerji adanmışlarsa, kendilerini o kadar özgür sanmışlardır”*.³⁰² Aksine Constant, siyasi işlerin temsili bir kuruma devredilmesi konusunda ısrar etmekle vatandaşların kendi özel hayatlarıyla daha fazla meşgul olacaklarını söylemektedir. Bu bireylerin siyasi görevlerinden mahrum olacakları anlamına gelmez. Bunun yerine, temsilci kurumu sürekli gözetim altına alarak bireyleri siyasi konulara katılmaları konusunda sürekli teşvik eder.

Constant'ın bu temsili kurumun merkezîyetçiliğini en başından beri ayrıntılandırması, onun için siyasi ve bireysel özgürlüğü dengeleme argümanının temel niteliğidir. Buna göre, metnin görünüşte birbiriyle çelişen iki bölümünün metnin geçersiz kılma argümanını oluşturan gerekçesi yalnızca tarihsel yaklaşıma bağlı değildir. Tarihsel yaklaşımın Constant'ın metnin ilk bölümünde modern bireysel özgürlüğü savunmadaki motivasyonunu ve Constant'ın son bölümünde siyasetten bireysel özgürleşme tehlikesi konusundaki farkındalığını aydınlattığı doğrudur. Ancak metnin birliği, Constant'ın siyasal ve bireysel özgürlük taleplerini

---

³⁰¹ A.g.e., s. 323.

³⁰² A.g.e., s. 325.

temsil sistemi aracılığıyla dengeleme önerisini açıklığa kavuşturmak olarak görülmektedir.

3.4.1. Constant'a göre Anayasa ve Anayasal Düzen

Benjamin Constant, anayasacılık üzerine birçok makale kaleme almış bir düşünürdür. 1814 ve 1815'te yayınlanan *De l'esprit de conquête et de l'usurpation*³⁰³, *Réflexions sur les constitutions, la distribution des pouvoirs, et les garanties, dans une monarchie constitutionnelle*³⁰⁴, *De la responsabilité des ministres*³⁰⁵ ve *Principes de politique applicables à tous les gouvernements représentatives et particulièrement à la Constitution actuelle de la France*³⁰⁶ bunlardan en önemlileri arasında yer almaktadır. 1814-15 yıllarında neşredilen yazıları, Constant'ın siyasi kariyeri boyunca desteklediği anayasal liberalizme kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır. Bu tutarlılık, ünlü 1819 konuşması olan *Kadimlerin Özgürlüğü ile Modernlerin Özgürlüğünün Kıyaslanmasına* yansımaktadır.³⁰⁷

Bu eserlerin tarihsel bağlamı Birinci Fransız İmparatorluğu, Bourbonların Birinci Restorasyonu (1814'te) ve Napolyon'un “Yüz Gün” döneminde Fransa'ya geri dönüşüne dayanmaktadır (1815). Bu dönemde Constant'ın siyasi manevralarına yönelik eleştiriler olmuştur. Her yeni rejimle bir araya gelen bir oportünist olarak takdim edilip bu nedenle tutarsız siyasi idealleri benimsemekle suçlanmıştır. Ancak elde edilen diğer bulgular bunun farklı olduğunu göstermektedir. Helena Rosenblatt da benzer şekilde, Direktuar döneminde “*Constant'ın liberalizminin sadece kuruluş safhasında (embriyonik) olduğu*” tezini ileri sürer. Rosenblatt'a göre, “*Constant,*

³⁰³ Constant, B., *De l'esprit de conquête et de l'usurpation, dans leurs rapports avec la civilization Européenne*, Oeuvres complètes, t. VIII, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2005, s. 527-822.

³⁰⁴ Constant, B., *Réflexions sur les constitutions, les distributions des pouvoirs, et les garanties, dans une monarchie constitutionnelle*, Oeuvres complètes içinde, t. VIII, s. 929-1283.

³⁰⁵ Constant, B., *De la responsabilité des ministres*, Oeuvres complètes, t. IX Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 2001, s. 413-96.

³⁰⁶ Constant, B., *Principes de politique applicables à tous les gouvernements représentatives et particulièrement à la Constitution actuelle de la France*, Oeuvres complètes, t. IX, pp. 653-858; Principles of Politics Applicable to All Representative Governments (1815), Benjamin Constant, Political Writings içinde Biancamaria Fontana (çev.) [Bundan böyle Principles of Politics olarak anılacaktır (1815)].

³⁰⁷ Vincent, K.S., *Benjamin Constant and Constitutionalism*, Historia Constitucional, No. 16, 2015, s. 19.

kelimenin gerçek anlamında henüz liberal değildi. Siyasi ilkeleri filizleniyordu. Constant'ın gerçekten liberal bir siyasi düşünürüne dönüşmesi, ancak 1806'da Rousseau'nun egemenlik anlayışına saldırıp kadim ve modern özgürlüğü karşılaştırdığında gerçekleşti".³⁰⁸

Constant, Fransa'da bireysel özgürlükleri koruyan, kuvvetler ayrılığını savunan ve dengeleyen anayasal ve parlamenter bir rejimin kurulmasını istemektedir.³⁰⁹ Constant'ın fikirleri Fransa'nın değişen ortamına göre değişkenlik göstermiştir. Özellikle kuramsal bağlamda, yaşadığı dönemler fikirlerinin daha da gelişmesine katkı sağlamıştır. Fransız siyaseti bu yıllarda sürekli bir değişkenlik içindeydi. Bu değişimden dolayı ve gerekli düzenlemelerin yapılmasıyla Constant'ın stratejisi kendi siyasi gündemini geliştirmek olmuştur. Bu Constant'ın siyasete pragmatik yaklaşımının bir göstergesidir. Yine de Constant, etkili bir siyasi aktör olmak istediği için siyasi oportünist olarak kabul edilir.

Bununla birlikte, siyaset felsefesinde ve daha spesifik olarak anayasal bir rejim için gerekli gördüğü ilkeler konusunda dikkate değer bir tutarlılığa sahip olduğu söylenebilir. Constant, 1812-1815 yılları arasında cereyan eden olayların hızlı temposuna tepki vermek istemiştir. Napolyon'un Büyük Ordusunun Rusya'daki yenilgisini umut verici bir işaret olarak görmüştür. Yıllarca süren savaştan sonra Avrupa barışının yeniden tesis edilebileceğine ve Fransa'nın anayasal olarak eski haline döneceğine inanmıştır.³¹⁰

Constant, Napolyon'un tahttan indirilmesinden dört gün sonra 15 Nisan 1814'te Paris'e döner ve yayın için metinler hazırlamaya başlar. 21 Nisan'da *İngiltere'de 1640 ve 1688 Devrimleri ve Fransa'da 1814 Devrimleri*³¹¹ adlı kısa makalesi *des Débats* Dergisinde yayınlanır. Bu makalede Constant, İmparatorluğun sona ermesini 1688'de İngiltere'de kurulan benzer bir anayasal özgürlük akımının başlangıcı olarak

³⁰⁸ Rosenblatt, *Liberal Values...*, s. 49, 63, 122-138.

³⁰⁹ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 20.

³¹⁰ A.g.e., s. 20.

³¹¹ *Des Révolutions de 1660 et de 1688 en Angleterre, et de celle de 1814 en France*, Journal de Débats [21 Nisan 1814], VIII. Sayı, s. 915-23.

görmektedir. Fransız halkına hitaben çıkan bu yazıda, Fransızları 1660 restorasyonunun gerici potansiyelinden kaçınma şansı olarak görmelerini teşvik etmiştir.³¹²

Bir ay sonra Constant'ın, anayasa konularıyla ilgili ilk kapsamlı makalesi olan *Réflexions sur les constitutions, la distribution des pouvoirs, et les garanties, dans une monarchie constitutionnelle* yayınlanır. Bu çalışma ile Constant, XVIII. Louis ve danışmanları tarafından formüle edilen Anayasa'nın alacağı şekli etkilemeyi ummaktadır.³¹³ Sürgünden dönen XVIII. Louis, 6 Nisan 1814'te İmparatorluk Senatosu tarafından kabul edilen sözde “Anayasa Senatosuna” uymayı reddetmiştir. Bu anayasa, Kral ile halk arasında bir sözleşmedir. (1830'da kabul edilen Fransız Anayasası'na şeklen benzemektedir). XVIII. Louis'in nihayet 4 Haziran 1814' te Fransa halkına sunduğu Anayasa Taslağı, Kralın geleneksel meşruiyetini ve ayrıcalıklarını korumasını içermektedir. Yeni rejimin Eski Rejimle devamlılığına vurgu yapmıştır. Béatrice Fink'in gözlemlediği gibi, *Réflexions sur les constitutions* adlı makale ile Constant, önerilen Anayasanın merkezileşme eğilimlerine karşı “önleyici bir savaş” yürütmekte ve kuvvetler ayrılığının ve dengesinin gerekli olduğunu savunmaktadır.³¹⁴

Bu çalışmanın ve o dönemde yayımlanan diğer makalelerin temel argümanlarından biri, Eski Rejimin (*Ancien Régime*) mutlakiyetçiliğine ve gerici kültürüne geri dönmekten kaçınmak ve monarşiye dönüşü devrimci bireysel özgürlük ruhuyla birleştirmektir. Constant ayrıca monarkın gücünün hükümetin yürütme organının gücünden ayrılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu, “tarafsız bir güç” önerisinin yeniden şekillendirilmesiydi ve sonraki anayasal önerilerinin ayrılmaz bir parçası olarak kalmıştır. Bununla birlikte, önerilen “tarafsız güç”, artık ömür boyu seçilmiş yetkililerden oluşan bir konsey ile değil, kalıtsal monarklarla özdeşleştirilmiştir.

---

³¹² A.g.e., s. 921.

³¹³ The Declaration of Saint-Ouen (Saint-Ouen Bildirgesi) 2 Mayıs 1814'te yeni bir Anayasa'nın hazırlanacağını ilan etmiştir. Anayasa 4 Haziran 1814'te ilan edilmiştir. Constant'ın Anayasa'ya dair düşüncülerini yansıtan *Réflexions sur les constitutions* isimli eseri bu iki tarih arasında yazılmıştır.

³¹⁴ Fink B., “Introduction,” *Réflexions sur les constitutions, Oeuvres complètes*, t. VIII, s. 933.

Constant, hükümetin genel kurumsal yapısının tutarlı kalmasına rağmen, yeni siyasi gerçeklere uyum sağlaması için düzenlemeler yapmıştır.

Constant'ın en kötü şöhretli ve tartışmalı siyasi manevraları, Napolyon'un Mart 1815'te Elba'dan dönmesinin ardından, yani “Yüz Gün” boyunca gerçekleşmiştir. 1814'te Constant, yayınlanan eserleri nedeniyle anayasal monarşiyi destekleyen ve Napolyon'u eleştiren güçlü bir siyasi ses olarak yeniden ortaya çıkmıştır. Özellikle *The Spirit of Conquest and Usurpation* isimli eseri, Napolyon'a, imparatorluğa ve Napolyon savaşlarından dolayı Fransa'da yer edinen askeri kültüre yönelik saldırılar mahiyetindedir. *Réflexions sur les constitutions* makalesi Napolyon'u “adalet mahkemelerinin bağımsızlığını” ihlal ettiği, basın özgürlüğünü bastırıldığı ve “bu güzel ülkeyi entelektüel çöllerle çevrelediği” için eleştirir.³¹⁵ *De la responsabilité des ministres*'de, Napolyon'un “ulusa zorla dayatılan” çok sayıda “uşak ve casus” yaratmasından yakınmıştır. Napolyon, “yalanlar ve despotik güçle ulus üzerinde baskı yaratmıştır.”³¹⁶ Constant daha da ileri giderek, Napolyon'u tarihin en zalim İmparatorlarına eş tutmuştur. Napolyon'un ülkeye geri gelmesiyle birlikte, Constant şehri terk etmek zorunda kalmıştır.

Constant, 27 Mart'ta Paris'e döner ve ardından Napolyon'un yeni yönetiminde çalışmayı kabul eder. Napolyon'la özel bir görüşme yapan Constant, anayasada değişiklik yapmayı kabul eder (bunlar *İmparatorluğun Anayasalarına Ek Kanun* haline gelmiş olup sıklıkla “Benjamin” olarak anılmıştır).³¹⁷ Daha sonra, ayrıntıları görüşmek için İmparatorla sık sık bir araya gelir ve birkaç hafta sonra Eyalet Meclis Üyesi olmayı kabul eder. Constant, eski sevgilisi ve arkadaşı Germaine de Staël ve diğer arkadaşları tarafından Napolyon'la çalışmayı ve yönetiminde bir pozisyonu kabul ettiği için çok eleştirilir.³¹⁸

Constant, 1815'teki kraliyetçilerin anayasal monarşiyi korumak için yeterli önlem almadıklarını, reformları reddettiklerini ve rejimle uzlaşmaya istekli olan onun gibi

³¹⁵ *Réflexions sur les constitutions*, Oeuvres complètes, t. VIII, s. 1054-55.

³¹⁶ *De la responsabilité des ministres*, Oeuvres complètes, t. IX, s. 458.

³¹⁷ *Act additionnel aux Constitutions de l'Empire*, Oeuvres complètes, t. IX, s. 561-623.

³¹⁸ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 22.

liberalleri yabancılaştırdıklarını ve ihanet ettiklerini savunarak eylemlerini haklı çıkarmaya çalışır.³¹⁹ Constant'ın 1815'teki eylemleri, imparatorluğun yeniden kurulmasının Fransa'yı tiranlığa döndürmeyeceğine inandığını göstermektedir. Doğru yönlendirmeyle, özgürlüğe saygı duyan yeni bir Napolyon rejiminin kurumsallaştırılabileceğini ummaktadır. Ve kendisinin böyle bir gelişmeye katkı sağladığını düşünmektedir.

Constant, makul bir hükümeti ortaya çıkarmak, siyasi ve sivil özgürlüklerin hedeflerini ilerletmek için yapılması gereken eylemlerin yeniden değerlendirilmesi gerektiğine inanır. Bu inancını şu şekilde izah eder:

Hükümet meselelerinde, kişinin olduğu noktadan başlanması gerektiğine, özgürlüğün her türlü hükümet biçimi altında mümkün olduğuna, özgürlüğün amaç ve hükümet biçimlerin yalnızca araç olduğuna, bazı bireysel hakların, kutsal hakların gerek Cumhuriyet yönetiminde gerekse Monarşi yönetiminde olduğu gibi getirilmesi gereken vazgeçilmez teminatlar olduğuna hep inandım. Sonuç olarak, tartıştığım mesele hiçbir zaman bir hükümet biçimine karşı değildir. Var olanın var olma avantajı vardır ve var olmayanı var olanın yerine koymak için kaçınılması gereken her zaman iyi olan fedakârlıklar gerekmektedir.³²⁰

Constant'ın 1815 yılındaki stratejisi sadece diğer zamanlardaki stratejisiyle değil, aynı zamanda siyasi ilkeleriyle de tutarlıydı. İmparatorluk döneminde kaleme aldığı siyasi yazılarının incelenmesi, ilk *Restorasyon* ve *Yüz Gün* döneminde de bu doktriner tutarlılığı göstermektedir.³²¹

3.4.2. Siyasi Egemenlik ve Hakların Korunması

Constant'ın ortaya koyduğu liberal anayasa teorisinin en bilinen yönleri, bireysel özgürlükleri savunması ve Jean-Jacques Rousseau'nun siyasal egemenlik teorisini

---

³¹⁹ Constant B., *Mémoires sur les Cent-Jours*, Oeuvres complètes, t. XIV, Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 1993.

³²⁰ *Mémoires sur les Cent-Jours*, s. 116.

³²¹ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 25.

eleştirmesidir.³²² Constant'a göre, hakların savunulmasının birçok boyutu vardır, ancak hepsinin merkezinde, hem sözlü hem de yazılı olarak ifade özgürlüğünün güvencesi ve ifade özgürlüğünün ürettiği fikirleri iletecek tüm araçların korunması olmalıdır.³²³ Bu özgürlüklerin korunmasıyla yakından bağlantılı olan düşünce ise Constant'ın, bireylere siyasi temsil sürecine erişim sağlama kaygısıydı. Ve bunların her ikisi de Constant'ın siyasi egemenliğe ilişkin görüşlerine yakından bağlıydı. Constant, Rousseau ile bütün siyasi otoritenin genel iradeden gelmesi gerektiği konusunda hemfikirdi. Otoritenin kalıtsal bir hükümdara verilmesi gerektiğini savunanlara ve otoritenin aşkın bir güçten veya varlıktan geldiğine inananlara mesafeli olduğunu vurgulamaktaydı. Constant, Rousseau'nun nihai siyasi egemenlik kaynağı argümanına katılmış fakat Rousseau'nun genel iradenin birey üzerindeki otoritesinin sınırsız olduğu argümanına şiddetle karşı gelmiştir. 1806' da şunları yazdı:

*Benim düşünceme göre, Rousseau'nun egemenlik teorisi özgürlüğün kurulmasında karşılaştığımız zorlukların çoğundan sorumlu tutmamız gereken teoridir. Devrimimize ilham veren sadece bu teoriydi ve herkes için özgürlüğün bir anda bahane ve kurban olduğu bu dehşetlerdi.*³²⁴

Her şeye gücü yeten ulus bir zorba kadar tehlikelidir, hem de daha tehlikelidir... Rousseau ve özgürlüğün en büyük dostu olan yazarların, topluma sınırsız bir güç verdikleri zaman yaptıkları hata, siyaset hakkındaki fikirlerinin şekilleniş biçiminden kaynaklanmaktadır. Tarihte, muazzam bir güce sahip olan ve çok zarar veren az sayıda insanı gördüler. Ama onların öfkeleri gücün kendisine değil gücü kontrol

---

³²² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Vincent, K.S., Benjamin Constant and the Birth of French Liberalism, (New York: Palgrave Macmillan, 2011); Helena Rosenblatt, Liberal Values: Benjamin Constant and the Politics of Religion (Cambridge: Cambridge University Press, 2008); Emmanuelle Paulet-Grandguillot, Libéralisme et démocratie: De Sismondi à Constant à partie du Contrat social (1801–1806) (Genève: Éditions Slatkine, 2010); Aurelian Craiutu, A Virtue for Courageous Minds: Moderation in French Political Thought, 1748-1830 (Princeton: Princeton University Press, 2012).

³²³ *Principles of Politics*- VII. Kitap ve IX. Kitap [1806] sırasıyla haklara ve onları korumak için gerekli yasal güvencelere odaklanmaktadır. *Réflexions sur les constitutions*'ın VII. Bölümü bireysel haklara odaklanmaktadır. *Principles of Politics*'in [1815] 16, 18 ve 19. bölümleri sırasıyla basın özgürlüğü, bireyin özgürlüğü ve yargı güvencelerine odaklanmaktadır.

³²⁴ *Principles of Politics [1806]*, bu alıntı, s. 13. Rousseau, ilk altı bölümden beşinin odak noktasıdır. I. Kitap, s. 6-21.

*edenlere yönelmişti. O gücü yok etmek yerine, sadece yerini değiştirmeyi hayal ettiler.*³²⁵

1815 yılında yayınlanan *Principles of Politics* adlı eserinde, Constant aynı ifade tarzını kullanır:

*Dünya üzerinde ne insanların ne kendilerini insanların temsilcileri ilan edenlerin ne kralların ne de kanunların hiçbir yetkisi sınırsız değildir. Hükümet biçimine göre sadece halkın iradesinin ifadesi olan yasa, icra eden otorite ile aynı sınırlar içinde sınırlandırılmalıdır.*³²⁶

Siyasi egemenlik, bireylerin özgürlüklerine mümkün olduğunca geniş bir alan bırakacak şekilde sınırlandırılmalı ve korunmalıdır. “İnsan varlığının zorunlu olarak bireysel ve bağımsız ve tüm siyasi yargı yetkilerinin ötesinde kalan bir parçası vardır. Egemenlik ancak sınırlı ve göreceli bir şekilde var olur”.³²⁷ Constant, Siyéès'in 1795'te Kongrede yaptığı bir konuşmaya atıfta bulunur: “Siyasi hayatta bir kişi, kamu gücü adına, mümkün olduğunca az ve yalnızca her bir kişiyi hak ve görevlerinde tutmak için gerekli olanı kontrol eder. Bu ölçekteki iktidar, insanların egemenlik dedikleri şeyi boş olarak gördükleri abartılı fikirlerden çok uzaktır.”³²⁸

Hükümetlerin, iç düzeni sağlamak ve yabancı istilasını püskürtmek gibi üstlendikleri meşru roller vardır. Tüm bu roller vergilerin kaldırılmasını haklı kılabilir. Ancak, bireysel haklara saygı gösterilmeli ve siyasi otorite yasal olarak sınırlandırılmalıdır. Constant’a göre, hangi bireysel özgürlükler korunmalı?

*Vatandaşlar, tüm sosyal ve siyasi otoritelerden bağımsız olarak bireysel haklara sahiptir ve bu hakları ihlal eden herhangi bir otorite gayri meşru hale gelir. Vatandaşların hakları, bireysel özgürlük, din özgürlüğü, kendini açıkça ifade etme özgürlüğü, mülkten yararlanmayı, tüm keyfi güce karşı bir teminatı içeren fikir özgürlüğüdür.*³²⁹

---

³²⁵ A.g.e., s. 20-21.

³²⁶ *Principles of Politics [1815]*, bu alıntının alındığı sayfa 180.

³²⁷ *Principles of Politics [1806]*, s. 31.

³²⁸ *Principles of Politics [1806]*, s. 27.

³²⁹ *Principles of Politics [1815]*, s. 180.

Constant açıkça Hobbes'a “despotizmi teorik bir sisteme en akılcıca indirgeyen adam” olarak saldırmıştır.

Hobbes, egemenin her zaman halk adına hareket edebileceğini ya da konuşabileceğini iddia etmekle, halkın ancak egemen tarafından temsil edildiğinde var olduğunu iddia etmekle yanılmıştır.³³⁰ O mutlak egemenliği haklı çıkarmaya çalışmış ve ayrıca egemenliğin tek bir yerde bulunması gerektiğini savunmuştur.

Constant'a göre ise, “Demokrasi herkesin elinde bir güçtür, fakat yalnızca toplumun güvenliği için gerekli ölçüde bir güçtür.”³³¹

Constant, özgürlüğün korunmasının bir hesaplama meselesine indirgenmesine karşı çıkarak katı biçimdeki faydacı bir argümanı da reddeder.³³² Eylemlerin sonuçlarının kesinlikle niceliksel olarak değerlendirilmesi önemlidir, ancak yetersizdir çünkü herkes için en iyi olanı maskeleyen ve kendi kendine dönmüş eylemlere yol açabilir. Çünkü bu tür hesaplamalar güvenilir bir duyguya dayanmaktadır:

Fayda ilkesi insan kalbinde görev duygusundan ziyade avantaj umudunu uyandırır. Şimdi, bir avantajın değerlendirilmesi keyfidir: onu çözen hayal gücüdür. Fakat ne hataları ne de kaptisleri görev fikrini değiştiremez.³³³

Constant, Fransız Devrimi'nin radikal aşamasında olduğu gibi, bireysel özgürlükleri ihlal eden eylemlere faydacı gerekçelerin nasıl verilebileceğine karşı duyarlıydı. Hakların korunmasıyla faydacı ilkesinin sınırlandırılması gerekiyordu.³³⁴

Tüm emir ve yasakların faydacı nedenlerini bulabilirsiniz. Vatandaşların evlerinden çıkmalarını yasaklamak karayollarında işlenen tüm suçları önleyecektir. Her sabah belediye binalarının önünde görünmelerini sağlamak, serserilerin, hırsızların ve tehlikeli adamların büyük şehirlerde saklanmalarını ve suç fırsatlarını aramalarını engelleyecektir. Bu, bizim zamanımızda Fransa'yı büyük bir hapis haneye dönüştüren

³³⁰ Bkz. Annabel Herzog, “Hobbes and Corneille on Political Representation,” *The European Legacy*, Avrupa Mirası, 14:4 (2009), s. 379-89.

³³¹ *Principles of Politics [1806]*, s. 21-22.

³³² *A.g.e.*, s. 39-42, 47-9.

³³³ *A.g.e.*, s. 40.

³³⁴ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 27.

türden bir düşüncedir. Otoriteyi sınırsız olarak kurarsanız bir kez daha keyfi yönetimin dipsiz uçurumuna düşersiniz. Kanun tek başına bir teminat sağlar.”³³⁵

Bu durum, tüm yasalara her zaman saygı gösterilmesi gerektiği anlamına gelmiyordu. Yasaların özgürlüklere tecavüz ettiği ve yasaların ahlaki ihlal ettiği başka zamanlar da vardı. Constant, bireysel özgürlüklerin ihlal edilmesi veya haksız yasaların uygulanması durumunda bireylerin pasif direnişe geçmelerinin elzem olduğunu savunur.³³⁶ Onun tavsiyesi ahlaki davranmak ve bağınazlıktan kaçınmaktır. Bu, genel olarak yasalara uyulması gerektiği anlamına geliyordu, ancak onlara karşı isyan etmenin gerçekten ahlaki bir görev olduğu zamanlar vardı. Kendi ifadesiyle, *"yasaya itaat şüphesiz bir görevdir; ancak bu görev mutlak değil, görecelidir.”³³⁷*

Constant, devrimci aktörlerin siyasi uç noktalardaki acımasızlığını endişeyle gözlemlediğinde 1790'larda dile getirdiği çekincelerini yineleyerek, alalecele yapılan devrimci eyleme karşı da uyarılarda bulunur. Onun tavsiyesi, daha önce olduğu gibi, ılımlılık ve bağışlamadır.

İki eylem, baskıcı veya acımasız bulduğu kurumları deviren herhangi bir millet için doğaldır. Birincisi, yıkılan ve yeniden inşa edilen her şeyi görmek, ikincisi ise eski kurumların ahlaksızlıklarından yararlananlara amansız bir ciddiyet göstermektir. Bu iki hareket tam da devrimleri korkunç kılan, onları halkın ihtiyaçlarının ötesine götüren, sürelerini uzatan ve başarılarını tehlikeye atan şeydir.³³⁸

Devrimlerin iki aşaması olduğunu öne sürer: birincisi eski düzenin devrildiği zaman, diğeri ise *“artık ülke çapında geçerliliğini kaybeden bir hareketin yapay olarak ömrünün uzatılmasıyla, azınlığın bakış açısına aykırı her şeyi yok etme girişimi olduğu zaman.”* Karşılaştırmalı olarak düşünülürse, ilk aşamada duran İngilizler ve Amerikalıların yaptığı devrimleri övmekte, ikinci aşamaya geçen devrimleri ise

³³⁵ *Principles of Politics [1806]*, s. 48-49.

³³⁶ *“Ne zaman bir yasa adaletsiz görünse, onun yürütücüsü olmaktan kaçınmak olumlu, genel, sınırsız bir görevdir. Bu pasif direniş beraberinde herhangi bir kargaşa, devrim veya bozukluk taşımamaktadır. Hiçbir şey, haksız olduğuna inandığı bir yasaya yardım eden kişiyi haklı çıkaramaz.”* *Principles of Politics [1815]*, s. 181.

³³⁷ *Principles of Politics [1806]*, s. 401.

³³⁸ *A. g. e.*, s. 407.

kınamaktadır. “Tüm anılarını reddeden ve her şeyin değiştirilmesi, yeniden yapılandırılması ve sıfırdan inşa edilmesi gerektiğini düşünen uluslar söz konusu olduğunda devrimler asla bitmez. Bitmeyen bölünmeler bu insanları parçalara ayırmaktadır.”³³⁹

Constant’a göre, radikal devrimlerde şiddet içeren zorlayıcı önlemlerin, devrimin yaratacağı sistem tarafından meşrulaştırılacağı yanılsamasına sahip olduklarından dolayı bu devrimi gerçekleştiren aktörler de tehlikelidir. Bununla birlikte bu kişiler, hiçbir sistemin mükemmelliğe ulaşmadığının ve vaat edilen geleceği ortaya çıkarmaya yönelik zorlayıcı önlemlerin aslında sonuç tarafından haklı gösterilmeyeceğinin farkında değildirlir.³⁴⁰ Constant bu tür yollarla devrim gerçekleştirmek isteyenlere şu şekilde seslenir, “Olumlu ve kalıcı iyilik elde etmek için belirsiz ve geçici zarar vermeyi hayal ettiğiniz gibi değilsiniz; belirsiz, göreceli ve geçici menfaat karşılığında kesin zarar veriyorsunuz.”³⁴¹ Bu tür zorlayıcı eylemlerin sonucu, özgürlük adına inşa edilmiş olsa da, çoğu zaman yeni bir zalim düzenin talihsiz olarak yaratılmasıdır. Bu düzen, bildiğimiz bir zorbalıktan bile daha baskıcı olabilir.

Constant’a göre, zalim bir hükümet kınanırken, hükümetlerin en zalimi inşa edilir. Kamusal tutumlara karşı savaş, despotizm bariz olduğunda daha az kötüdür, çünkü bu kamusal tutumlara bağımlı olmak despotizmin özünde değildir. Özgür olduklarını iddia eden kurumlar, despotik araçlar kullandıklarında, baskıcı bir zorba altındaki bir monarşinin tüm hastalıklarını, hizipler tarafından kiralanan bir cumhuriyetin tüm hastalıklarıyla bir araya getirirler. Sessiz insanlar kayıtsız, tutkulu insanlar tehlikeli oldukları için zulüm görürler. Esaretin dinmediği, insan faaliyetinin tüm amaç ve neşeden yoksun olduğu zaman özgürlük sona erer.³⁴²

Constant'ın devrimin çeşitli evrelerindeki deneyimleri, değişimi hızlandırmak için zorlayıcı yöntemler kullanan sabırsız liderlerden, hiziplerden ve kurumlardan

---

³³⁹ A.g.e., s, 408.

³⁴⁰ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 29.

³⁴¹ *Principles of Politics [1806]*, s. 410.

³⁴² A.g.e., s. 412.

şüphelenmesine neden olur. Yaşadığı dönem içerisinde adı geçen kişi ve kurumlar, kamuoyunun durumunu görmezden geldiler, reformları alelacele gerçekleştirmek için siyasi diyalog ve müzakereyi tehlikeli bir şekilde bir kenara ittiler. Napolyon'un yaptığı tam da buydu. Constant, önceki despotizm biçimlerinden farklı olarak, modern (Napolyonvari) gaspın yeni bir zulüm biçimi olduğunu belirtir çünkü zulmün bu türü “özgürlük sahteciliği” yaparken bunun onayını talep etmiştir.³⁴³

Despotizm basın özgürlüğünü bastırır; gasp ise parodiye dönüştürür. Despotizm, tek kelimeyle sessizlik yoluyla yönetir; gasp onu konuşmaya mahkûm eder, onu düşüncelerinin en mahrem sığınağına sürükler ve onu kendi vicdanına yalan söylemeye zorlayarak, ezilenleri kalan son tesellisinden mahrum eder. Bir kavim dayanaksız olarak köleleştirildiği zaman, onun durumunda hala bir iyileşme olasılığı vardır. Üstünlük, bir toplumu ezmekte, aynı zamanda aşağılamaktadır. Eskiden saygı duyduğu şeyleri ayaklar altına almaya, hor gördüğü şeyleri mahkûm etmeye alıştırmıştır.³⁴⁴

Sağlıklı bir siyaset, despotizm ve gasptan kaçınır. Despotizmin sessizliğinden farklı olarak tartışmaya izin verir; gaspın zorla uygunluğundan farklı olarak özgür tartışmayı teşvik eder.

3.4.3. Constant'a göre Hükümet Sistemi

Constant siyasi değişime değer verirdi, ancak siyasi çekişmenin doğal olarak uygun bir siyasi anlaşmaya, tek tip bir siyasi gündeme yol açtığına inanmanın bir hata olduğu konusunda ısrar etmiştir. Bireysel çıkarların genel çıkarlarla eş anlamlı olmaması, bir bölgenin yerel çıkarlarının başka bir bölgenin yerel çıkarlarıyla özdeş olmaması beklenir. Düzgün bir şekilde oluşturulmuş siyaset, müzakere ve uzlaşmanın gerçekleştiği arenadır. Farklılıkların bazı saçma ittifaklara dönüştürüleceği beklentisi olmamalıdır.³⁴⁵

³⁴³ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 29.

³⁴⁴ Constant, *The Spirit of ...*, s. 96-7.

³⁴⁵ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 30.

Ülkenin yüz farklı kesimi tarafından seçilen yüz milletvekili, meclis içinde bireysel çıkarları ve seçmenlerinin yerel tercihlerini meclise getirir. Bu esas onlar için yararlıdır. Birlikte tartışmaya zorlandıklarında, kısa zaman zarfında vazgeçilmez olan fedakârlıkları fark ederler. Bu fedakârlıkları asgari düzeyde tutarak bu tür bir temsilin en büyük avantajlarından biri haline getirirler. Zorunluluk her zaman onları ortak müzakerede birleştirerek sona erer ve seçimler ne kadar orantısız olursa, temsil o kadar genel amacına ulaşır.³⁴⁶

Constant liberalizminin çoğulcu boyutunu bu şekilde ifade eder. Seçilmiş temsilciler, yerel seçmenlerinin çıkarlarına olan bağlarını unuturlarsa, gerçek farklılıklar pahasına hayali bir tekdüzelik yaratacaklarından endişe duymaktadır. Temsil edilen ve seçilen temsilciler arasında bir uçurumun açılması için doğal bir eğilim olduğuna ve temsilcilerin seçmenlerinin çıkarlarını “*temsil etmeleri*” beklentisi yoksa bunun daha da kötüleşeceğine inanır.³⁴⁷

Kompozisyonları ne kadar orantısız olursa olsun, Meclisler çoğu zaman kendisini ulustan izole eden bir birlik ruhuyla sözleşme yapma eğilimindedir. Başkentte, onları seçen ulusun kesiminden uzakta yer alan temsilciler, seçmenlerinin tutumlarını, ihtiyaçlarını ve yaşam biçimlerini gözden kaçırlar. Kendilerini eşitleme, uyum, tekdüzelik, kitlesel değişimleri ve evrensel düzenleme hakkındaki genel fikirlere kaptırarak uzak bölgelere üzüntü, düzensizlik ve karışıklık getirirler. Mücadele etmemiz gereken bu eğilimdir çünkü belirli olaylar, alışkanlıklar ve bölgesel yasalar bir eyaletin mutluluğunu ve huzurunu tesis eder.³⁴⁸

Constant'ın seçmenlerinin özel çıkarlarına yakın temsilcilerin önemine ilişkin anlayışı, aynı çağda yaşayan teorisyenlerin görüşleriyle tezat oluşturuyordu. Bu teorisyenler, temsilcilerin bölgelerine ait dar ve mahalli çıkarlarını aşmaları gerektiğini iddia etmekteydiler. Örneğin Abbé Sieyès, özel çıkarlardan şüphe duyardı ve siyasilerin soyut ve genel sorulara odaklanması gerektiğini savunurdu. Bu nedenle

---

³⁴⁶ *Principles of Politics [1806]*, s. 327-28.

³⁴⁷ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 30.

³⁴⁸ *Principles of Politics [1806]*, s. 328.

temsilciler, yerel kaygıları aşan konulara odaklanmalıydı. Burada, elbette, Sieyès, Rousseau'nun belirli bireylerin veya derneklerin çıkarlarını tüm siyasi topluluğun çıkarlarıyla karıştırmakla ilgili endişesini yinelemektedir. Aslında Sieyès, Rousseau'nun birleşik bir ulusal iradeyi gerçekleştirme konusundaki siyasi gündemini, temsili bir sistemin kurumsal bağlamına taşımıştır.³⁴⁹ Constant, farklılıkların doğal ve sağlıklı olduğuna inanarak her ikisinin de savunduğu fikirlere karşıdır. “*Fikir birliği her zaman olumsuz bir mücadeleyi telkin eder çünkü hiçbir zaman, önemli ve karmaşık sorular üzerinde esaret olmadan fikir birliği olmamıştır.*”³⁵⁰

Bu durum, Constant'ın iktidarın doğal eğiliminin yozlaşma olduğu ve kendilerini seçmenlerinden uzaklaştıran temsilcilerin doğal eğiliminin genel çıkarları değil, kendi çıkarlarını takip etmek olduğu inancıyla yakından bağlantılıydı. Bunun böyle olduğu göz önüne alındığında, temsilcilerin seçmenlerine karşı sorumlu olmaları ve onların çıkarlarını açıkça göz önünde bulundurmaları halinde daha iyi kararlar verebilecekleri fikrini savundu.

Constant aynı zamanda, bakanların sorumluluğu konusundaki endişesinin de altını çizmektedir. Onların yasaların üstünde olmadıklarını ve diğer tüm vatandaşlar gibi yasaları çiğnediklerinde yargılanabileceklerini savunur.³⁵¹ Diğer taraftan, o zamanki uygulama karar mercii olan bakanların hukuki prosedürlerle değil siyasi usullerle değerlendirilmesi şeklindeydi. Bu da görevli bakanların görevden alınabilecekleri ancak suçlardan yargılanamayacakları anlamına geliyordu. Constant'ın itirazı da tam bu noktadaydı. “*Hukukun ruhu, kamuoyu, ulusal, hatta bazen Avrupa perspektifinden ele alınması gereken büyük sorunların doğasına karşıdır.*”³⁵² Daha tehlikeli olan ise,

³⁴⁹ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 31.

³⁵⁰ *De la liberté des brochures, des pamphlets et des journaux, considérée sous le rapport de l'intérêt du Gouvernement, [1814], Oeuvres complètes, t. IX, s. 78.*

³⁴² *De la responsabilité de ministres, Oeuvres complètes, t. IX s. 439-96.* Lucien Jaume'nin de belirttiği gibi Constant, hükümet üyelerinin politika yürütmesi gereken “sorumluluğu” egemen olmak için “güç” ten ayırmak istedi. İkincisini kontrol etmek için Constant, yasadışı eylemler için yasal kovuşturmayla baktı. Birincisini kontrol etmek için, 1815'te, yetkilerini aşan hükümetleri ve Meclisleri görevden almak için “tarafsız iktidara” (hükümdarın) verilen yetkiye baktı. Bkz. Jaume'nin *De la responsabilité de ministres " Introduction "*, Oeuvres complètes, t. IX, S. 415-38.

³⁵² Bkz. *Principles of Politics [1815]*, s. 227-50; bu alıntı, s. 235; ve *De la responsabilité de ministres.*

hükümetlerin yasallığı geçersiz kılma ve bakanlarının ve memurlarının itaatkâr bir şekilde emirleri düşünmeden yerine getirmelerini bekleme dürtüsüydü:

*Otoritelerinin sonsuz görev süresine ikna olmuş iktidar sahipleri, yalnızca kendilerine körü körüne itaat edecek uysal araçlar ararlar; insan zekâsında direnişçi itici bir güdüden başka bir şey görmezler.*³⁵³

İktidar şüphesi göz önüne alındığında, Constant'ın bir organı diğerine tercih eden herhangi bir hükümet sisteminden korkması şaşkıncı değildir. Yasama organını feshetme ve/veya bakanları görevden alma yetkisine sahip “*tarafsız bir güç*” (yani Monark) önerisi, açıkça bakanlığın veya yasama organının çok baskın olmasını engelleme amacını taşımaktaydı.³⁵⁴

Hükümet yetkililerinin gözetim arzusu, Constant'ın Sieyès, Pierre-Louis Roederer veya Jacques Necker gibi çağdaşların dolaylı seçim önerilerine karşı doğrudan temsilci seçimine yönelik savunuculuğunu da açıklamaktadır. Constant'a göre, dolaylı seçim yöntemi temsilcileri seçmenlerinden uzaklaştırmış ve sonuç olarak seçmenlere karşı çok fazla özerklik sağlamıştır. Constant, hesap verebilirliği savunarak daha yakın bir birlikteliği tercih etmiştir. Yine siyasetin temel unsurunu farklı çıkarların ve bölgesel ihtiyaçların açık müzakeresi olarak görmekteydi. Bunun, seçmenlerine karşı sorumlu olan temsilciler arasındaki şeffaf etkileşimle en iyi şekilde gerçekleştirileceğine inanıyordu.³⁵⁵

Constant, yasama meclislerinde yapılan fikir ve görüş alışverişini takdir etmiştir. Halk tarafından seçilen meclislerde ulusal siyasi tartışmaların gerçekleşebileceği ve

³⁵³ *De la responsabilité de ministres*, Oeuvres complètes, t. IX, s. 450

³⁵⁴ Mary S. Hartman, Constant'ın 1814-15 yıllarında Fransa'nın İngiliz tarzı bir parlamento hükümetine hazır olduğuna inanmadığını ileri sürer. Dahası, Constant'ın “Fransa için anayasal planlarının, sürekli olarak yasama organından çok daha fazla yetki verilen yürütme gücüne daha sempatik olduğunu ortaya koyduğunu” savunur. [“Benjamin Constant and the Question of Ministerial Responsibility in France, 1814-1815.” *Journal of European Studies*, v1 (1976), s. 248-61; bu alıntı s. 258. Constant, 1791 ve 1795 anayasaları ve 1790'ların devrimci rejimleri hakkındaki değerlendirmelerinden dolayı hiç şüphesiz aşırı güçlü bir yasama organı hakkında endişe duyuyordu. Bununla birlikte, aşırı güçlü bir yürütme organı hakkında da endişeliydi.

³⁵⁵ Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 32

farklılıkların dürüst bir şekilde müzakere edilmesi gerektiğine inanmaktaydı. Resmi yazılı konuşmalar yerine samimi tartışmayı tercih etmekteydi.

Rousseau ile olan karşıtlık ilgi çekicidir. Rousseau, öz saygının siyasi müzakereleri çarpıtma gücünden o kadar endişe duyuyordu ki, tüm kamusal değişimi ortadan kaldırmak istiyordu; yani insanları, genel iradeyi daha iyi tanımaları için sınırlandırmak istiyordu. Constant, Rousseau'nun hazırladığı siyasi konuşmaların belagatle hazırlandığını ve bu konuşmaların bireyleri “*etkileme arzusu*” taşıdığını kabul etmekteydi. Ancak Constant, Rousseau'nun iddia ettiği gibi siyasi müzakerelerin olması durumunda seviyenin düşeceği fikrine katılmıyordu. Gerçekten de açık ve dürüstçe yapılan fikir alışverişi ve farklılıkları ortaya koyan müzakereler, temsili bir anayasal sistemin merkezinde yer alan örnek siyasi faaliyetlerdi.

Constant'a göre, hükümet siyasetine dönüşen çoğunluğun zulmünden de kaçınılmalıdır.

*Çoğunluğun rızası, eylemlerini yasal hale getirmek için her koşulda yeterli değildir. Herhangi bir türden bir hükümet, bireysel yaşamın kapsamının ötesinde tehdit edici bir davranışta bulunursa, bu tür bir otoritenin neye dayandığı, kendisini bireysel mi yoksa ulus olarak mı adlandırması çok az şey ifade eder.*³⁵⁶

Constant, hükümetler gibi bireylerin kötü kararlar verebileceğini kabul eder, ancak çoğunluğun veya hükümetin ağır eylemlerinin sonuçlarından bireylerin eylemlerinden daha fazla endişe duyulmaktadır. Bunun nedeni, hükümetlerin ve çoğunlukların bireylerin sahip olmadığı yetkilere sahip olmalarıdır ve güç genellikle pervasızlık ve zorlama getirir.

Güç, yargıyı az ya da çok çarpıtır. Güç, zayıflıktan çok hataya daha yatkındır. Güç kaynakları kendi içinde bulur. Zayıflığın düşünülmesi gerekmektedir. Her şey eşitse,

---

³⁵⁶ *Principles of Politics [1806], s. 31.*

*hükümetin yönetilenlerden daha az adil, daha az sağlam ve daha az tarafsız görüşlere sahip olması her zaman muhtemeldir.*³⁵⁷

*Yanlış bir çoğunluk azınlığa baskı yaptığında ya da vahşi ve gürültülü bir azınlık toplumu zorbalığa uğratmak için çoğunluğu ele geçirdiğinde, öfkelerini haklı çıkarmak için ne iddia eder? Halkın egemenliğini, toplumun üyeleri üzerindeki gücünü, bireysel hakların toplum lehine reddedilmesini, yani her zaman hükümet ilkelerini savunur. Bu durumda özgürlük ilkeleri asla savunulmaz.*³⁵⁸

Herhangi bir siyasi sistemin bireylerin çıkarlarını koruyabileceği konusunda Constant'ın endişeleri vardı. Bununla birlikte, sınırlı bir hakka dayansa bile, gerçekten temsili bir sistemin modern toplumlar için en iyi sistem olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, bu sistemin sınıflar arasındaki gerilimlerin hafifletilmesine katkıda bulunacağına inanıyordu, çünkü seçilmek için seçilen temsilcilerin herkesin çıkarlarını göz önünde bulundurması gerekmektedir.

Constant'ın en büyük arzusu, Fransa'da özgürlüğü koruyan ve egemenliğin herhangi bir organda yoğunlaşmasını önleyen, ancak bu organın temsilcisi olabilecek anayasal bir sistemin kurulmasıdır. Bu, Napolyon döneminde olduğu gibi hükümetin yürütme organı veya Terör ve Direktuvar dönemindeki gibi yasama organı olabilir. Özgür basın ve dini hoşgörü gibi sivil özgürlükleri korumak için bağımsız bir yargı en önemli unsurdur.³⁵⁹ Daha önceki siyasi yazılarında Constant, Fransa için Cumhuriyetçi bir hükümet biçimini tercih etmişti. 1806, 1814 ve 1815 tarihli makale ve yayınlarında, tercih ettiği sistem konusunda daha agnostikti, ancak özgürlüğün korunması için gerekli kurumsal kontrolleri özetlemek için birçok yazı kaleme aldı. Tüm beyanlarında, güçler ayrılığı ve dengesi konusunda ısrarcıydı. Terör dönemini ve 1795 Anayasasını, yasama organının gücünü dengelemeyi reddetmesinden dolayı eleştirmiştir.

Meclislerimizin yükselişi sırasında [yani Terör döneminde] hiçbir anayasa yasama gücüne gerçek sınırlar koymamıştır. Yasama gücü oldukça sınırsız olduğunda, ulus temsilcileri kendilerini sınırsız egemenliğe sahip olduklarını düşündüklerinde,

³⁵⁷ A.g.e., s. 54.

³⁵⁸ A.g.e., s. 384.

³⁵⁹ *Principles of Politics [1815]*, 19. Bölüm: "On Judicial Guarantees", s. 295-302.

çıkarttıkları kararnamelere karşı ne yürütme ne de yargı gücünde bir ağırlık olmadığında, halk tarafından seçilenlerin zulmü, adı ne olursa olsun diğerleri kadar felakettir. Halkın mutlak ve sınırsız egemenliği, ulus tarafından ve güya ulus adına, egemen olanlar tarafından temsili meclislere devredildi. Bunlar eşsiz bir despotizm uyguladılar. Bu despotizm ve delilik dönemine ilk son veren anayasa [1795] yasama gücünü hala yeterince sınırlamadı. Aşırılıkları konusunda herhangi bir denge kurmadı. Yürütme gücünün vazgeçilmez vetosunu ya da temsilci meclislerinin dağılması için eşit derecede vazgeçilmez bir ihtimali içermiyordu. Bazı Amerikan anayasalarında olduğu gibi, bireylerin yasa koyucuların tecavüzlerine karşı en kutsal haklarını bile garanti etmedi.³⁶⁰

Constant, hükümetin çeşitli dalları arasında kurumsal olarak bir “güçlerin dağılımı ve dengesi” olarak adlandırdığı bir sistemin oluşması konusunda ısrar etmiştir.³⁶¹

Montesquieu ve Amerikan’ın kurucuları üç çeşit hükümet gücü ayırımını yaparken, Constant bu güçlerin sayısını beş olarak ifade eder: Tarafsız Güç (hükümdar veya imparator), Bakanların Yürütme Gücü, Geleneksel Meclis (Daimî Temsil Gücü), Seçilmiş Meclis (Temsili Güç) ve Mahkemelerin Yargı Gücü. Her biri diğerlerinin otoritesini kontrol etme yetkisine sahip olmalıdır. Constant, yayınladığı eserlerde hükümet organizasyonunun ayrıntılarına yer vermiştir. Çeşitli kamu güçlerinin işlevlerini, herhangi bir organın özgürlüğü tehlikeye atmasını engelleyecek şekilde tanımlamakla ilgiliydi. Savunma ve diplomasi konularını, bakanların sorumluluğunu, yerel yönetimlerin gücünü, mevzuatın getirilmesine ilişkin prosedürleri, bu mevzuatın tartışılması ve kabul edilmesi veya reddedilmesi çerçevesini tartıştı. Hükümetin icraatlarını işlevsiz hale getirmek istemedi, fakat özellikle özgürlüklerin korunması gerektiğini ısrarla ifade etti. Bunu mümkün hale getirmenin tek yolun, güç dengesini ve bunun kaçınılmaz olarak gerektirdiği “kontrolleri” sağlayan hükümet yapısı olduğuna inanıyordu.³⁶²

---

³⁶⁰ A.g.e., s. 334-35.

³⁶¹ *Principles of Politics [1815]*, s. 183.

³⁶² Vincent, *Benjamin Constant and ...*, s. 36.

Benjamin Constant, çoğulcu bir siyasi egemenlik anlayışına dayanan liberal bir anayasacılığa bağlıydı. Ona göre Devletin gücünü, eski rejim monarşisinin mutlakiyetçiliğinden, Jakobenlerin zulmünden ve Napolyon'un despotik eğilimlerinden ayırmak esastı. Tüm bunların gerçekleşmesi için, bireysel haklar sağlam bir şekilde korunmalı, halkın temsil sürecine erişimi ve katılımı sağlanmalı ve siyasi iktidarın tüm gücü elinde bulundurmaması için güçler ayrılığı ve dengesi gerekmektedir.

SONUÇ

18. Yüzyıl, devletlerin siyasetinde ve toplumların yaşam tarzlarında liberalizm ve liberal düşünce geleneğinin önemli ölçüde yer edinmeye başladığı bir dönemdir. Aydınlanma çağı olarak bilinen bu dönemde, John Locke, David Hume, Adam Smith, Jean-Jacques Rousseau ve Montesquieu gibi yazar ve düşünürlerin bireysel ve siyasi özgürlükler konularında önemli eserler yayınladığı görülmektedir. Bu eserler ve yazarlarının özgürlükçü düşünceye katkılarının, devletlerin siyasetlerini ve toplumun düşünce dünyasının değişmesine sebep olduğu aşikârdır.

Aydınlanma çağı olarak bilinen dönem, başlıca Fransa'da kültürel değişikliklere yol açmıştır. Fransız devrimi birçok düşünürün göre bu değişikliğin bir neticesidir. Oluşumu ve uygulanışı bakımından İskoç Aydınlanmasından farklı olsa da Fransa'nın yönetim biçimini uzun yıllar süren zor badirelerden sonra şekillendirmeyi hedeflemiştir. Devrimin getirdiği özgürlük ortamı, bir süre sonra kendini kaotik bir ortama terk etmiştir. *Anciën Régime*'in tüm kalıntılarını bertaraf etmeyi hedefleyen aydınlıkçı kesim, tepeden inme baskı ve zorlamalar neticesinde kurulmak istenen rejimi daha da karmaşık ve baskın hale getirmiştir.

Tüm bu dönemlere şahit olan Benjamin Constant, Aydınlanma çağının esin kaynağı olan düşünürlerden farklı olarak özgürlükler üzerine eserler kaleme almış ve entelektüel boyutlarda sürdürülen tartışmalarda yer almıştır. Öne sürdüğü fikirleri, Devrim'den sonra oluşan yönetimlere anlatma gayretinde olan Constant, dönemin getirdiği şartlar çerçevesinde özgürlük, adalet, temsili sistem ve demokrasi alanlarında daha aktif bir rol üstlenmiştir.

1806-1810 yılları arasında yayınlanan *Principles of Politics Applicable to All Governments* (Tüm Hükümetler için Geçerli Siyaset İlkeleri) ve 1815 yılında aynı eserin genişletilmiş şekliyle neşredilen *Principles of Politics Applicable to All Representative Governments* (Tüm Temsili Hükümetler için Geçerli Siyaset İlkeleri) isimli eserleri geniş yankı bulmuştur. Fikirleri ve tartıştığı kavramlar, günümüzde bile liberal düşünce geleneğini daha iyi kavramaya katkı sağlamaktadır.

Bu ve diğler eserlerinin tamamında, Fransız devrimi sonrası oluşan Cumhuriyet ve diğler yönetimlerin esin kaynağı olan Aydınlanma Çağı'nın önemli düşünürlerinden farklı bir tutum sergilemektedir. Bu farkını özellikle 1819 yılında *Athénée Royal*'da yaptığı *The Liberty of the Ancients Compared with That of the Moderns* (Kadimlerin Özgürlüğü ile Modernlerin Özgürlüğünün Kıyaslanması) başlıklı ünlü konuşmasında göstermiştir.

Benjamin Constant'ın fikirleri geç de olsa birçok yazara esin kaynağı olmakla birlikte, ortaya koyduğu fikirler ve ele aldığı kavramlar bugün hala önemini korumaktadır. Kaleme aldığı eserlerin birçoğu, farklı dillere tercüme edilip fikirleri üzerine kitaplar ve makaleler neşredilmektedir. Son yıllarda gittikçe artan şöhreti, esasında her alanda gösterdiği tutkulu özgürlük savunmasından kaynaklanmaktadır.

Bütün eserlerinde özgürlüğe, bireyselliğe ve otoriteden bağımsız özel alana vurgu yapan Constant, liberal değerleri hem teorik hem de pratik olarak savunan önemli düşünürlerden biriydi.

Constant, Fransa'da ve hatta Avrupa'da cereyan eden en önemli olaylara bizatihi şahit olmuş ve etkilerini yaşamıştır. Gerek özel hayatında edindiği deneyimler gerekse modern çağın önderlik ettiği toplum, siyaset ve ekonomideki değişimlere ilişkin gözlemler fikirlerini şekillendirmiştir. Fransız Devrimi'ni ve Terör Dönemini gözlemleyen Constant, Fransız Devrimi'ni destekleyip kazanımının büyük olduğunu ifade ederken, Terör dönemini eleştirerek bu iki dönemin birbirlerinden farklı değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur.

Modern çağla birlikte, insanlığın zihniyetindeki ve önceliğindeki değişimleri ve toplumun ihtiyaçlarının farklı oluştuğunu düşünmüştür. Bu değişiklikleri eskilerin ve modernlerin karşılaştırmasıyla ifade etmektedir. Modern çağda ticaretin yükselişi, siyasi varlıkların ve nüfusun genişlemesi, bireysel hak ve özgürlükler, özel alanın ihtiyaçları ve barışçıl çevre çok önemli hale gelmiştir. Başka bir deyişle, toplumun diğler beklentilerindeki değişikliklerin yanı sıra özgürlük anlayışı da değişmiştir. Bu

anlamda Constant, eski özgürlük anlayışının artık modern insanlara uymadığını ya da artık modern zamanların ihtiyaçlarını karşılamadığını savunmuştur.

Bu nedenle, özgürlüğü modern özgürlük ve eski özgürlük olarak ayırmıştır. Eski özgürlüğün siyasal özgürlüğe, modern özgürlüğün ise bireysel özgürlüğe karşılık geldiğini iddia etmiştir. Constant modern özgürlük analizinde, bireysel özgürlüğün önceliğe sahip olması koşuluyla hem bireysel özgürlüğü hem de siyasi özgürlüğü benimsemiştir. Siyasal özgürlüğün modern insanlar için önemli olduğunu vurgulayan Constant, bunu kişisel gelişime katkıda bulunmanın ve bireysel özgürlüğü garanti etmenin en iyi yolu olarak görmektedir.

Constant yaptığı ünlü konuşmasında, modern özgürlük ve eski özgürlük olarak tarihsel bir ayırım yaptı. Bu ayırmadan sonra modern özgürlüğü siyasal özgürlük ve bireysel özgürlük olarak ayırdı. Modern çağdaki siyasal özgürlük, eskilerinkiyle aynı olmamalıdır. Bu yüzden Constant, siyasal özgürlüğün modern çağın ihtiyaçlarına göre değiştirilmesi gerektiğini savundu. Bu bağlamda, bireysel özgürlük ve hükümetin müdahalesinden arınmış özel alanla birlikte, modern özgürlük, bireysel özgürlüğü koruyan ve bireylerin kendini geliştirmesine katkıda bulunan siyasi özgürlüğü de içermektedir.

Constant'ın anayasal fikirleri göz önüne alındığında, her şeyden önce Rousseau'nun mutlak egemenlik hakkındaki fikirlerini eleştirdiğini görmekteyiz. Jakobenlerin Terör Döneminde Rousseau'nun fikirlerinden ilham aldığına inanıyordu. Ayrıca, her türlü mutlak ve sınırsız gücün zorbalığa yol açtığını iddia etti. Aslında Rousseau'nun, egemenliğin genel iradede türeyen halka veya meşru otoriteye ait olduğu yönündeki fikirlerini kabul etmekteydi ama Constant için kritik nokta gücün kapsamıydı. Rousseau'nun teorisinin sonuçlarının despotik bir hükümet biçimine yol açtığını vurguladı. Ayrıca, yozlaşmış otoritenin çözümünün iktidar sahiplerini suçlamak ve değiştirmek olmadığını; daha ziyade çözümün güç derecesine odaklanmak olduğunu; yani sınırlı güç olduğunu belirtti. Constant'a göre, otoriteyi sınırlamanın yolu, bütün otoritenin tek elde birikmesini önlemektir. Bu, güçler ayrılığını içeren anayasal düzen ile mümkündür. Bu bağlamda, Montesquieu ve İngiliz tarzı monarşiden ilham

aldı. Constant tarafsız bir güç fikrini önermiştir. Bu bağlamda, güçleri beş kola ayırdı ve bunlardan biri tarafsız güç olan kraliyet gücüydü. Tarafsız gücün rolü, diğer organlar arasında denge kurmak için bir ara otorite olarak hareket etmeliydi.

Constant'ın siyaset felsefesi bağlamında ticarileşmenin önemli bir yeri vardır. Ticaret, bireyin otoriteye bağımlılığını azaltmanın yanı sıra özgürlüğe ve barışa katkıda bulunmanın bir aracıdır. Ticaret aynı zamanda insanların davranışlarını yumuşatır, uluslararası ilişkileri yatıştırır ve benzer gelenekler yaratır. Constant, modern çağı ticaret çağı olarak tanımladı. Bu bağlamda, ticareti ve etkilerini överken, ticaretin hızlandığı aşırı kişisel çıkarların olası risklerini vurguladı.

Dinin gelişme ve medeniyet için bir engel olduğuna inanan Aydınlanma düşünürlerinden bazıları gibi din kavramını reddetmedi; aksine, dini biçimleri kutsal biçim ve bağımsız biçim olarak ayırdı ve ahlak, özgürlük ve medeniyet açısından bağımsız dini biçimi destekledi, ancak bozulma veya çarpıtma potansiyeli nedeniyle kutsal dini biçimi reddetti. Özgürlüğün ateşli bir savunucusu olan Constant, din özgürlüğünü ve mezheplerin çoğalmasını da savundu.

Sonuç olarak Constant, tüm yaşamı boyunca teorik ve pratik olarak liberal değerleri destekledi. Gelecekte ve Fransa siyasetinde etkili olmak ve rol oynamak istiyordu. Bu nedenle birçok değerli eser yarattı ve siyasi hayata aktif olarak katılarak liberal felsefesini sürdürdü. Fikirleri sadece Fransa'da değil, tüm Avrupa'da da etkili oldu ve hatta zamanını ve yerini aştı. Bazı tutumları veya fikirleri zaman zaman tutarsızlık olarak algılansa bile, aslında her sorunu kapsamlı bir şekilde çözmeye çalıştı. Dolayısıyla liberal değerlerle birlikte Constant'ın ahlaki ve politik düşüncesinde muhafazakâr ve cumhuriyetçi değerlerin etkileri görülmektedir. Benjamin Constant bütün nitelikleriyle liberal siyaset teorisi açısından önemli bir düşünürdür. Bu nedenle, felsefesini entelektüel biyografisi ile birlikte incelemek değerlidir.

KRONOLOJİK BİYOGRAFI³⁶³

- 1767 Henri-Benjamin Constant de Rebecque 25 Ekim'de İsviçre'nin Lozan şehrinde, Hollanda Ordusunda görevli bir subay olan Juste de Constant de Rebecque'in oğlu olarak doğar. Doğumundan kısa bir süre sonra annesini kaybeder.
- 1772 Babası Benjamin'i eğitilmesi için sonradan eşi olan Marianne Magnin'e verir.
- 1782–3 Kısa süreliğine Almanya'da bulunan Erlangen Üniversitesi'nde eğitim görür.
- 1783–5 Edinburgh Üniversitesinde eğitimine devam eder. John Wilde ve James Mackintosh ile tanışır. Dinler tarihi üzerine çalışmaya başlar. *Speculative Society* toplantılarına katılır.
- 1785 Kumar borcu yüzünden İskoçya'dan ayrılmak zorunda kalır ve babasının yanına, Brüksel'e taşınır. Madame Marie-Charlotte Johannot ile aşk ilişkisinden ötürü babası Benjamin'i Fransa'ya gönderir.
- 1785 Constant Paris'e gider ve kaldığı yerde ünlü entelektüellerle tanışır.
- 1786–7 Paris'te roman yazarı Isabelle de Charrière ile tanışır.
- 1788 İsviçre'de bir süre kaldıktan sonar Brunswick Dükü'nün yanında işe başlar.
- 1789 Fransız İhtilali
- İhtilali desteklediğinden dolayı Isabelle de Charrière ile ilk uyuşmazlığı yaşar.

---

³²⁷ Benjamin Constant'ın ayrıntılı Biyografisi için bkz.: Wood, D. (1993). *Benjamin Constant- A Biography*: Routledge, Londra.

- Brunswick'te muhasebeci olarak çalışırken, Minna von Cramm ile tanışır ve evlenirler.
- 1790-1792 Edmund Burke'un Fransız Devrimini eleştiren ünlü kitabına eleştirel bir makale hazırlamaya başlar fakat bir türlü bitiremez.
- 1793 Aynı yıl, 1808'de evleneceği Charlotte von Hardenberg ile tanışır. Minna'dan boşanır. Siyaset gittikçe ilgisini çekmeye başlar.
- Terör dönemi başlar. Constant, devrim liderlerini eleştirmeye başlar. İhtilali destekler fakat aşırılığına karşıdır.
- 1794 Din ile ilgili düşüncelerini anlatan kitap çalışmasına başlar.
- Eylül İsviçre'de Germaine de Staël ile tanışır. De Staël bir Bakan'ın kızı olup eşi İsviçre'nin Paris Büyükelçisidir. Constant de Staël'e âşık olur. De Staël birçok önemli eserin yazarıdır. Fransa'da Terör döneminin bitmesinden memnun olur. Constant'ın düşüncelerinde değişiklik oluşur. Dönemin entelektüelleri arasına girer.
- 1795 Madame de Staël'e Paris'te eşlik eder ve Constant'ın siyasi yaşamı başlar. Aynı yıl siyasi makaleler yayınlamaya başlar.
- 1796 Constant *De la force du gouvernement actuel de la France et de la necessite de s'y rallier* isimli ilk makalesini yayınlar.
- 1797 Önce *Des reactions politiques* makalesini neşreder. Kant'a dolaylı yoldan meydan okur. Daha sonra *Des effets de la Terreur*'ı neşreder. Madame de Staël ile aşk ilişkisi yaşar ve bu ilişkiden bir kız çocuğu olur (Albertine de Staël). Aynı yılın Kasım ayında, Direktuar (the Directory) Constant'ı Luzarches Yönetiminin Başkanlığına atar.
- 1798 Godwin'in *An Enquiry Concerning Political Justice* isimli eserinin tercümesi üzerine çalışır ve *Essai sur la contre-révolution d'Angleterre en 1660*' isimli eseri yayınlar. De Staël ile duygusal bağı soğumaya başlar. Juliet Talma ile tanışır. En samimi ve güvenilir dostu olur.

- 1799 Bazen Fransa'da, bazen ise İsviçre'de ikamet eder. Genellikle Madame de Staël ile birlikte olur. Godwin'in eserinin tercümesini bitirir. Cumhuriyetçi Anayasa'ya ithafen ele aldığı ilk *Siyasi İncelemesini* yazmaya başlar.
- 24 Aralık'ta, Constant Tribunate'a seçilir ve açıkça rejim aleyhine muhalefete başlar. Polis gözetimine alınır.
- 1800 Tribonat'a hitaben birçok konuşma yapar. Anna Lindsay (1800–1) ile tutku dolu aşk ilişkisi yaşar.
- 1801 Muhalif konuşmalarına devam eder ve İdeoloji Gruplarına yakınlaşır
- 1802 17 Ocak'ta Napolyon'a muhalif diğer önde gelen kişililerle birlikte Tribunate'dan kovulur.
- 1803 Constant, *Am'elie et Germaine* (Amelie and Germaine) isimli günlüğü yazmaya başlar. Madame de Staël Napolyon tarafından Almanya'ya sürgün edilir. Constant kendisine eşlik eder. Goethe, Schiller ve Wieland ile tanışır.
- 1804 Yeni bir günlüğe başlar.
- 1805 Julie Talma ve Isabelle de Charrière'in ölümleriyle derin bir sarsıntı yaşar.
- 1806 *Principles of Politics* isimli eserini yazmaya başlar.
- Aynı yılın Ekim ayında Charlotte von Hardenberg ile aşk ilişkisi yaşar. *Adolphe* ve *Cécile* adlı romanlarını yazmaya başlar.
- 1807 Madame de Staël ve Charlotte von Hardenberg arasında buhran yaşayan Constant Lozan ziyareti esnasında dindar görünümlü bir tarikatın etkisi altına girer. Schiller'in *Wallstein* isimli uyarlaması üzerine çalışmaya başlar. Eser 1808 yılında yayınlanır.
- 1808 Constant gizlice Charlotte von Hardenberg ile evlenir. Coppet'te iken *Wallstein*'ı tamamlar.

- 1811–13 Almanya seyahatine başlar. Din üzerine bir kitap çalışmasına başlar.
- 1812 Constant, *Ma vie (Le cahier rouge)* isimli eserini yazar ve *Cécile* romanını tamamlar (1810–11). *Royal Society of Sciences of Göttingen*'e üye seçilir.
- 1813 17–19 Ekim, Napolyon Leipzig Savaşını kaybeder.
- 6 Kasım, Constant, Hanover'de Bernadotte ile tanışır. *De l'esprit de conquête et de l'usurpation* isimli eserini yazar.
- 1814 Constant 15 Nisan'da Paris'e gelir ve *De l'esprit de conquête et de l'usurpation* isimli eserinin yeni baskısını hazırlamaya başlar. 24 Mayıs'ta *Réflexions sur les constitutions, la distribution des pouvoirs et les garanties dans une monarchie constitutionnelle* yayınlanır.
- 6 Haziran'da *De la liberté des brochures, des pamphlets et des journaux considérés sous le rapport de l'intérieur et du gouvernement* yayınlanır.
- 18 Ağustos'ta *Observations sur le discours de S.E. le Ministre de l'Intérieur en faveur du projet de loi sur la liberté de la presse* isimli eserini yayınlar. Efsanevi güzel Juliette Récamier'e âşık olur ama aşkına karşılık bulamaz.
- 1815 2 Şubat'ta, *De la responsabilité des ministres*'i yayınlar.
- 5 Mart'ta Napolyon'un Golfe-Juan'a ulaştığı bilgisi gelir Paris'e
- 11 ve 19 Mart'ta, Constant *Journal de Paris* ve *Journal des débats* (Debate Journals) adlı dergilerde Napolyon'a karşı muhalif yazılar kaleme alır.
- 23 Mart, Constant Paris'ten ayrılır. 27 Mart'ta geri döner.
- 14, 15 ve 18–19 Nisan, Constant Napolyon ile tanışır ve onunla çalışmaya razı olur.

- 20 Nisan Constant Conseillers d'Etat'a (Danıştay) atanır. 29 Mayıs'ta *Principles of Politics* isimli eserinin bir nüshası yayınlanır.
- 18 Haziran Napolyon Waterloo Savaşını kaybeder ve geri çekilir.
- 19 Temmuz Constant'ın Kraliyet tarafından verilen emir gereği Fransa'dan ayrılması istenir.
- M'emoire apolog'etique* isimli yazıda davranışları anlatan Constant'ın Paris'ten gönderilmesi emri geri çekilir.
- 31 Ekim Buna rağmen Brüksel'e gitmek üzere Paris'ten ayrılır.
- 1816 27 Ocak Constant, Charlotte ile birlikte Londra'ya gider ve bir süre orada kalırlar. Aynı yıl *Adolphe* isimli ünlü romanını yayınlar. Eylül ayında Paris'e geri döner.
- Chateaubriand'ın *De la monarchie selon la charte* isimli eserine karşın Constant, *De la doctrine politique qui peut réunir les partis en France* isimli yazıyı neşreder.
- 1817 Constant, *Mercure de France* adlı gazeteyi tekrar hayata geçirir
- Sarthe bölgesinden vekil seçilir ve hararetli tartışmaların önemli bir katılımcısı olur.
- 14 Temmuz, Madame de Staël Paris'te ölür.
- Constant, Eylül'de yapılan Meclis seçimlerini kaybeder.
- 1818 Constant ve arkadaşları tarafından *Minerve française* isimli derginin yayını başlar. Seçimlerde tekrar aday olur fakat seçilemez.
- Şubat'ta *Athenée Royal'da* din üzerine ilk derslerini vermeye başlar.
- 1818 Constant, *Collection compl'ete des ouvrages publi'es sur le gouvernement repr'esentatif [. . .] formant une esp'ece de Cours de politique constitutionnelle* isimli eserini yayınlar.

- 1819 Şubat Constant *Athenee Royal*'da *De la libert 'e des anciens compar'ee `a celle des modernes* konulu ünlü konuşmasını verir.
- 25 Mart Nihayet meclise seçilir ve aktif rol alır.
- 15 Haziran Constant ve arkadaşları *Renomm'ee* isimli günlük gazetenin neşrine başlarlar.
- Eylül, Constant'ın *M'emoires sur les Cent-Jours* isimli eseri *Minerve*'de yayınlanmaya başlar.
- 1820 Duc de Berry 13 Şubat'ta suikast sonucu öldürür. Bu olay sonrası yaşanan tartışmalarda Constant önemli bir rol üstlenir.
- 1820–22 Constant, Basın özgürlüğü ve köle ticareti ile ilgili önemli konuşmalar yapar.
- 1821-22 Bu yıllar içinde, Constant mecliste 65'ten fazla konuşma gerçekleştirir.
- Ocak ayında, Constant *Commentaire sur l'ouvrage de Filangieri*'in birinci bölümünü yayınlar; ikinci bölümü 1824'te neşredilir.
- 3 Kasım'da, Sarthe'de yapılan seçimleri kaybeder.
- 1824 26 Şubat, Paris'ten seçilir. İtibarı gitgide yükselir ve nihayetinde liberal muhalefetin tanınan bir lideri olur.
- De la religion* adlı eserinin birinci cildi mayıs sonunda yayınlanır.
- XVIII. Louis 16 Eylül'de ölür.
- Ekim- Kasım arası Constant ciddi biçimde hastalanır.
- 1825 Nisan, Constant'ın makalesi *Christianisme. (Causes humaines qui, ind'ependamment de sa [sic] source divine, ont concouru `a son 'etablissement)* *Encyclop'edie moderne*'de yayınlanır.
- Eylül, Constant *Appel aux nations chr'etiennes en faveur des Grecs* isimli eserini yayınlar, Ekim'de ise *De la religion*'ın ikinci cildi çıkar.

- 3 Aralık'ta, Constant *Ath'en'ee royal*'de *Coup d'oeil sur la tendance g'en'erale des esprits dans le XIX`eme si `ecl*e isimli konuşmasını yapar.
- 1826 Constant, Charles Dunoyer tarafından yazılan *L'industrie et la morale consid'er 'ees dans leurrapport avec la libert 'e* isimli eserle ilgili önemli bir derleme yayınlar.
- Encyclop'edie progressive* isimli ansiklopedi'de *D'eveloppement progressif des id'ees religieuses* makalesi yayınlanır.
- 1827 *De la religion*'ın üçüncü cildi yayınlanır.
- Basın Özgürlüğünü savunan önemli konuşmalar yapar.
- 1827–28 *Discours de M. Benjamin Constant `a la Chambre des D'eput'es* yayınlanır.
- 1829 *M'elanges de litt 'erature et de politique* yayınlanır. *Courrier français* için birçok makale ele alır. *R'eflexions sur la trag'edie* isimli makalesi *Revue de Paris*'de yayınlanır.
- 1830 Haziran Temmuz Devrimini tetikleyen *Dört Yönetmelik-Temmuz Kararnameleri* yayınlanır.
- 19 Kasım, Constant meclisteki son konuşmasını yapar ve en son 26 Kasım'da mecliste görülür.
- 8 Aralık, Constant ölür.
- 12 Aralık, Constant devlet merasimi ile defnedilir.

KAYNAKÇA

Ağaoğulları, M. A. (Ed.). (2011). *Sokrates'ten Jakobenlere Batı'da Siyasal Düşünceler*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ağaoğulları, M.A., (2006). *Ulus- Devlet ya da Halkın Egemenliği*, Ankara, İmge Kitabevi.

Akın, İ. F., (2016) *Devlet Doktrinleri*, Ankara: Beta Yayınları.

Alexander, R. (2009). “*Benjamin Constant as a Second Restoration Politician*”. H. Rosenblatt (Ed.), *The Cambridge Companion to Constant*. New York: Cambridge University Press.

Armenteros, C. (2011). *The French Idea of History: Joseph De Maistre and His Heirs, 1794-1854*. New York: Cornell University Press.

Arslan, H., (2013). “*John Locke' un Siyaset Felsefesinin Temelleri Üzerine Bir Deneme*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2013/1, Sayı.17.

Baczko B., (1994), *Ending the Terror: The French Revolution after Robespierre*, Cambridge: Cambridge University Press.

Berlin, I. (2002). *Liberty: Incorporating Four Essays on Liberty* (H. Hardy, Eds.). Oxford & New York: Oxford University Press.

Béatrice W. Jasinski, (1971) *L'Engagement de Benjamin Constant: amour et politique (1794–1796)*, Paris: Minard.

Brint M. E., (1985). “*Jean-Jacques Rousseau and Benjamin Constant: A Dialogue on Freedom and Tyranny*”, *The Review of Politics*, Cilt 47, No. 3.

Burke, E. (2016). *Fransa'daki Devrim Üzerine Düşünceler* (O. Arslan, Çev.). Ankara: Kadim Yayınları.

Constant, B. (1988a). “*The Spirit of Conquest and Usurpation and Their Relation to European Civilization*”. B. Fontana (Çev.), *Benjamin Constant: Political Writings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Constant, B. (1988a). “*Principles of Politics Applicable to All Representative Governments*”. *Political Writings*. Biancamaria Fontana (Çev.), Cambridge: Cambridge University Press.

Constant, B. (1988b), “*The Liberty of the Ancients Compared with that of the Moderns*”. *Political Writings*., Cambridge: Cambridge University Press.

Constant, B. (2003b). *Principles of Politics Applicable to All Governments*. Dennis O’Keeffe (Çev.). Ed. Etienne Hofmann, Indianapolis: Liberty Fund.

Constant, B. (2015). *Commentary on Filangieri’s Work*, (A. S. Kahan, Çev. & Ed.). Indianapolis: Liberty Fund.

C.P. Courtney, (1993), *Isabelle de Charrière (Belle de Zuylen): A Biography*, Oxford: Voltaire Foundation.

Cranston M., (1954). *Freedom*, Longman, Green and Co.

Çetin, H., (2003) “İktidar ve Meşrûiyet”, Siyaset, Ankara: Lotus Yayınları.

Damrosch, L. (2007). *Jean-Jacques Rousseau: Restless Genius*. Houghton Mifflin, Reprint edition; Rousseau Riley, P. (Ed. 2007). *The Cambridge Companion to Rousseau*. Cambridge: Cambridge University Press.

Dimova-Cookson, M., (2020) *Rethinking Positive and Negative Liberty*, Routledge.

Dodge, G.H. (1980), *Benjamin Constant’s Liberalism Philosophy*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

Erdoğan, T., (1974). "Jean-Jacques Rousseau, Görüşleri ve Demokratik Sistem Üzerindeki Etkileri", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt 40, Sayı 1 – 4.

Ferguson A., (1966). *An Essay on the History of Civil Society*, ed. Duncan Forbes Edinburgh: Edinburgh University Press.

Gauchet M., (1989). “Constant,” *A Critical Dictionary of the French Revolution*, ed. F. Furet ve M. Ozouf, Çev. A Goldhammer, Cambridge, MA: Harvard University Press.

Gauchet, M. (2009). *Liberalism’s Lucid Illusion*. H. Rosenblatt (Eds.), *The Cambridge Companion to Constant*. New York: Cambridge University Press.

Garsten, B. (2009b). *Constant on the Religious Spirit of Liberalism*. H. Rosenblatt (Eds.), *The Cambridge Companion to Constant*. New York: Cambridge University Press.

Gökberk, M., (1979). *Felsefenin Evrimi*, İstanbul, M.E.B. Yayınları.

Güriz A., (1985). *Hukuk Felsefesi*, Ankara: A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları.

Hanratty, G., (2002). *Aydınlanma Filozofları*, Çev., Tunçay İmamoğlu, Celal Büyük, İstanbul, Anka Yay., İşçi, M., Siyasal Düşünceler Tarihi.

Harpham Edward J., (1984). “*Liberalism, Civic Humanism and the Case of Adam Smith*”, American Political Science Review, V. 78, n. 3.

Hayek F.A., (1960). *The Constitution of Liberty*, Chicago: The University of Chicago Press.

Hayek, F.A., (1967). *Studies in Philosophy, Politics and Economics*, London, Routledge and Kegan Paul.

Hakyemez, Y. Ş., (2004). *Mutlak Monarşilerden Günümüze Egemenlik Kavramı*, Ankara, Seçkin Yayınları.

Hobbes, T. (1998). *Leviathan*, (J. C. A. Gaskin, Eds.). Oxford & New York: Oxford University Press.

Holmes, S. (1984). *Benjamin Constant and the Making of Modern Liberalism*. New Haven: Yale University Press.

Hume, D., (1951). *Theory of Politics*, ed. Frederic Watkins, Nelson Philosophical Texts.

Hume, D. Essays. (1889). *Morals, Political and Literary: “Of the Liberty of the Press”*, Eugene F. Miller (Ed.), Liberty Fund,

Hume, D. (1997). *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, Çev.: Aziz Yardımlı, İstanbul.

Işık, S., (2017) “*J. J. Rousseau ve Egemenlik Anlayışı Üzerine*”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt. 8, Sayı 2.

Kabakçı, E., (2020). *Siyasal Düşünceler Tarihi*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Kalyvas, A., & Katznelson, I. (2008). *Liberal Beginnings: Making a Republic for the Moderns*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kronman, A. (1985). “*Contract Law and the State of Nature*”. Journal of Law, Economics, & Organization, 1(1).

Lathrop J., (1998) “*A Sermon on a Day Appointed for Public Thanksgiving*,” Political Sermons of the American Founding Era içinde, 1730– 1805, ed. Ellis Sandoz Indianapolis: Liberty Fund.

Lee, J. M. (2003). *Benjamin Constant: The moralization of modern liberty* (Doctoral Dissertation). ProQuest Dissertations & Theses Global. (Accession No: 305281851).

Locke, J. (1988). *Two Treaties of Government*, (P. Laslett, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

- Luca, S. (2009). *Benjamin Constant and the Terror*. H. Rosenblatt (Ed.), *The Cambridge Companion to Constant*. New York: Cambridge University Press.
- Lumowa, V. (2010). "Benjamin Constant on Modern Freedoms: Political Liberty and the Role of a Representative System". *Ethical Perspective*, 17(3), 389-414. Doi: 10.2143/EP.17.3.2053889.
- McArthur, N. (2007). *David Hume's Political Theory: Law, Commerce, and the Constitution of Government*. Canada: University of Toronto Press.
- Miller, D. (1991). "Introduction." *Liberty*. Ed. David Miller, New York: Oxford University Press.
- Montesquieu, C. (1989). *The Spirit of the Law*, (A. M. Cohler, B. C. Miller & H. S. Stone, Ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Neumann F., (1956). *The Democratic and the Authoritarian State*, ed. Herbert Marcuse, Glenecoe: Free Press.
- Rosenblatt, H. (2004). "Why Constant? A Critical Overview of the Constant Revival". *Modern Intellectual History*. *The Cambridge Companion to Constant*. New York: Cambridge University Press.
- Rosenblatt, H. (2009). *Eclipses and Revivals: Constant's Reception in France and America 1830–2007*. New York: Cambridge University Press.
- Rosenblatt, H., (2008) *The Lost History of Liberalism*, Princeton University Press, Princeton & Oxford.
- Rosenblatt, H. (2008). *Liberal Values: Benjamin Constant and Politics of Religion*. New York: Cambridge University Press.
- Rosenblatt, H. (2004), "Re-Evaluating Benjamin Constant's Liberalism: Industrialism, Saint-Simonianism and the Restoration Years, *History of European Ideas*". *The Cambridge Companion to Constant*. New York: Cambridge University Press.
- Rudler, G., (1908) *The Youth of Benjamin Constant: 1767–1794*, Paris: Colin
- Rousseau, J. J. (1994). *The Social Contract*, (C. Betts, Trans.). Oxford & New York: Oxford University Press.
- Ryan A., (1979). *Two Liberal Traditions*, ed. (Oxford: Oxford University Press).
- Simmons, A. J. (1989). "Locke's State of Nature". *Political Theory*.

Smith, A. (1981). *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (Cilt. 1-2). Indianapolis: Liberty Classic- Liberty Fund.

Smith A., 1(759). *The Theory of Moral Sentiments*.

Sunay, R., (2007). *Tartışılan Egemenlik*, Ankara, Yetkin Yayınları.

Todorov, T. (1999). *A Passion for Democracy- Benjamin Constant* (A. Seberry, Trans.). USA: Algora Publishing.

Vincent, K. S. (2015). *Benjamin Constant and Constitutionalism*. Historia Constitucional.

Vincent, K. S. (2011). *Benjamin Constant and Birth of French Liberalism*. New York: Palgrave Macmillan.

Winegarten, R. (2008). *Germain de Staël and Benjamin Constant: A Dual Biography*. New Haven: Yale University Press.

Woloch I., (1994). *The New Regime: Transformations of the French Civic Order, 1789–1820s*. New York: W.W. Norton.

Wood, D. (2009). *Benjamin Constant: Life and Work*. H. Rosenblatt (Ed.), The Cambridge Companion to Constant, New York: Cambridge University Press,

Yalçın, A., (1976). *İktisadi Doktrinler ve Sistemler Tarihi*, Ankara, Ekonomik ve Sosyal Yayınlar.

Yayla, A., (2002). *Liberalizm*, Ankara: Liberte Yay., 4. Baskı.

Yayla A., (2000). *Özgürlük Yolu Hayek'in Sosyal Teorisi*, Ankara: Liberte Yay., 2. Baskı.

Yayla, A., (2017). *Siyaset Bilimi*, Ankara: Adres Yayınları, 5. Baskı.